

AZƏRBAYCAN

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI MİLLİ MƏCLİSİNİN ORQANI

№ 149 (8172) CÜMƏ, 12 iyul 2019-cu il

Qəzetin əsası 1918-ci ildə qoyulmuşdur

www.azerbaijan-news.az

1969 AZƏRBAYCAN TARİXİNİN HEYDƏR ƏLİYEV DÖVRÜ: 2019

qüdrətli dövlət, güclü xalq, möhtəşəm inkişaf

HEYDƏR ƏLİYEV - yeni milli intibahın və müstəqil dövlətçiliyin əsasını qoymuş tarixi şəxsiyyət

50 il əvvəl Azərbaycanın siyasi həyatında baş vermiş mühüm bir hadisə respublikada köklü dəyişikliklərin başlanmasına təkan verdi və gələcək inkişaf perspektivlərinin müəyyənləşməsi yolunda yeni tarixi dönüşün əsasını qoydu. 1969-cu il iyulun 14-də Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin (AKP MK) plenumunda 46 yaşlı Heydər Əliyev AKP MK-nın birinci katibi, yəni faktiki olaraq respublikanın rəhbəri seçildi.

O vaxta qədər dövlət təhlükəsizlik orqanlarında işləmiş, 1964-cü ildən Azərbaycan SSR Nazirlər Soveti yanında Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsi sədrinin müavini, 1967-ci ildən isə sədri olan general-mayor Heydər Əliyevin bu vəzifəyə yüksəlişi respublikanın geniş ictimaiyyəti, xüsusilə ziyalı elitəsi tərəfindən böyük rəğbətlə qarşılandı. Ona görə ki, təhlükəsizlik orqanlarında işlədiyi müddətdə o, vətəninə dərinlən bağlı olan çox sayda insanı saxta itti-

hamlarla repressiya olunmaq təhlükəsindən qorunmuş, sürgün və ölümdən xilas olmuş, xalqın milli intibahı yolunda çalışan ziyalıların təqib edilməsinə, onların cəmiyyətdən təcrid olunmasına imkan verməmişdi.

Onu da qeyd etmək ki, həmin əradə respublikada ciddi dəyişikliyə ehtiyac olduğunu Azərbaycan cəmiyyətinin böyük hissəsi yaxşı başa düşürdü. Ölkədə baş verən proseslərin sonunda sosial-iqtisadi inkişafın sürətləndirilməsi və əhalinin rifah

halının daha da yaxşılaşdırılması üçün yeni təşəbbüslərin irəli sürülməsi, qətiyyətli addımların atılması zəruri idi. O dövr respublikası əsas sosial-iqtisadi inkişaf göstəricilərinə görə orta ittifaq səviyyəsindən xeyli geridə qalırdı. Məsələn, Azərbaycanda 1965-ci ildə 1940-cı illərə nisbətən ümumi daxili məhsul 3,6, o cümlədən sənaye məhsullarının həcmi 4 dəfə artmışdı. Lakin ittifaq üzrə bu göstəricilər müvafiq olaraq 6 və 8 dəfəyə çatırdı. Respublikanın neft sənayesi, energetika, qara metallurgiya, kimya və neft kimyası sənayesinin iş ritmi tez-tez pozulur, bir çox sahələrin texniki-iqtisadi göstəriciləri aşağı düşürdü. Azərbaycan milli gəlirin həcminə görə ümumittifaq səviyyəsindən 2 dəfədən çox, əsas fondlara görə 1,8, kapital qoyuluşu üzrə 1,7, əmək məhsuldarlığına görə isə 1,5 dəfə geridə idi.

Həmin dövrdə respublikanın regionlarının sosial-iqtisadi inkişafına da kifayət qədər diqqət göstərilmirdi.

Kənd təsərrüfatında aqrotexniki qaydalarla düzgün əməl olunmaması, meliorasiya və mexanikləşdirmə tədbirlərinin görülməməsi səbəbindən həm ərzaq, həm də texniki bitkilərin məhsuldarlığı aşağı düşmüşdü. İri sənaye və emal müəssisələrinin əksəriyyəti Bakı, Sumqayıt şəhərlərində tikilirdi ki, bu da orta və kiçik şəhərlərin inkişafının qarşısını alır, urbanizasiya prosesinin proporsional şəkildə getməsinə əngəl olurdu.

Digər tərəfdən respublikada korrupsiya və gizli iqtisadiyyat geniş yayılmış, qanunçuluğa əməl olunmasına və mədəni quruculuğa diqqət zəifləmiş, mənəvi-psixoloji iqlim qeyri-sağlam məcraya yönəlmişdi. *Təbii ki, bu çətin və mürəkkəb vəziyyətin aradan qaldırılması üçün analitik təkəllürə malik, güclü və bacarıqlı təşkilatçı, cəsarətli bir liderə ehtiyac var idi. Belə bir lider mehz Heydər Əliyev oldu.*

Ardı 2-3-cü səh.

Azərbaycan tarixində Heydər Əliyev imzası

Ümummilli Lider ilk gündən sovet rejiminin bütün ideoloji-siyasi baryerlərinə sına gərək xalqımızın özündəki üçün zəruri addımları atmağa, cəmiyyəti bütün istiqamətlərdə yüksəlişə hazırlamağa başlamışdır. Ulu Öndər xalqın heysiyyətini gücləndirmək, onu öz soy-kökünə qaytarmaq, zəngin ədəbi irsini, mədəniyyətini, incəsənətini, adət-ənənələrini yaşatmaq, ana dilini inkişaf etdirmək üçün təxirəsalınmaz tədbirlərin həyata keçirilməli olduğunu çox yaxşı bilir və bu yöndə atdığı hər addımla həyatına təhlükələr yarana biləcəyini də çox gözəl anlıyır. Buna görə də əminliklə deyə bilərik ki, Azərbaycan tarixində ikinci maarifçilik hərəkatı mehz onun adı ilə bağlıdır.

Bax: səh. 5

Uğurlu təhsil islahatlarının banisi

Tarixdə adı dövlətçiliyin rəmzinə çevrilən çox az siyasi liderə rast gəlmək mümkündür. Nadir idarəçilik və liderlik keyfiyyətlərinə, fitri istedadına, yüksək vətənpərvərlik hissəsinə malik olan Ulu Öndər Heydər Əliyev mehz belə bir liderdir.

O, Azərbaycanın ən yeni tarixində bütöv bir epoxanı özündə təcəssüm etdirən, 101 illik tarixi olan müstəqil Azərbaycanın siyasi, iqtisadi, hüquqi, sosial-mədəni əsaslarını yaradan və inkişafını təmin edən qüdrətli şəxsiyyətdir.

Ötən əsrin 70-ci illərindən etibarən 30 ildən artıq bir müddətdə Azərbaycanda elm, təhsil, mədəniyyət və iqtisadiyyatın təşəkkülü və inkişafı bilavasitə Ümummilli Lider Heydər Əliyevin adı ilə bağlı olmuşdur. Onun genişmiqyaslı fəaliyyətində təhsilin inkişafı

prioritet sahə kimi mühüm yer tuturdu. Təhsilin cəmiyyətin inkişafında rolunu və şəxsiyyətin formalaşmasında əhəmiyyətini daim yüksək qiymətləndirən dahi rəhbərin qəbul etdiyi qərarlar, uzaggörənliklə irəli sürdüyü konseptual fikirlər və ideyalar, tarixi tövsiyələr bu gün də ölkəmizdə təhsil islahatlarının əsas istiqamətlərinin müəyyənləşdirilməsinə öz töhfəsini verməkdədir.

Azərbaycan təhsilinin intibahı

Müasir Azərbaycanın dönüş mərhələsinin təşkil edən 14 iyul 1969-cu il milli tariximizə Heydər Əliyevin Azərbaycana rəhbərlik etdiyi böyük bir dövrün başlanğıcı kimi daxil olmuşdur və həmin ildən başlanan tarixi mərhələ Azərbaycan təhsilinin, elminin və mədəniyyətinin intibah dövrü kimi dəyərləndirilir.

Ardı 4-cü səh.

“İslam sivilizasiyası Qafqazda” II Beynəlxalq Simpoziumunun iştirakçlarına

Hörmətli simpozium iştirakçıları! Sizi ölkəmizin paytaxtı Bakı şəhərində salamlamaqdan məmnun olduğumu bildirir, hər birinizə ən səmimi arzu və dileklərimi yetirirəm.

Etnik-mədəni müxtəlifliyi və təbii-coğrafi zənginlikləri ilə dünyanın unikal guşələrindən olan Qafqazın son 1400 illik tarixi islam dini ilə bağlıdır. Azərbaycanda, o cümlədən Qafqazın müxtəlif bölgələrində bu dinə məxsus çoxsaylı maddi və qeyri-maddi mədəniyyət nümunələri islam sivilizasiyasının regiondakı dərin köklərindən xəbər verir. Bu gün Qafqazda yaşayan xalqların bir çoxunun mədəniyyətinin əsasını islam dəyərləri təşkil edir.

İslam VII əsrin ortalarından etibarən Azərbaycanda yayılmağa başlamış və ölkəmiz islam sivilizasiyasının tarixi-mədəni mərkəzlərindən birinə çevrilmişdir. Xalqımız yüz illər boyu belə bir mədəni-mənəvi müstəvidə bəşəri fikir tarixinə böyük şəxsiyyətlər bəxş etmiş, dünya şöhrətli azərbaycanlı alim və müfəkkirlər, söz və sənət dühaləri islam mədəniyyətinin inkişafında müstəsna xidmətlər göstərmişlər.

Tarixən olduğu kimi, bu gün də Azərbaycanda İslam dəyərlərinin qorunmasına xüsusi əhəmiyyət verilir. Ulu Öndər Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə 9-11 dekabr 1998-ci ildə “İslam

sivilizasiyası Qafqazda” Beynəlxalq Simpoziumunun Bakıda keçirilməsi xalqımızın öz tarixi keçmişinə və milli-mənəvi dəyərlərinə bağlılığın bariz nümunəsi idi.

2017-ci ilin Azərbaycan Respublikasında “İslam Həmrəyliyi III” elan edilməsi və IV İslam Həmrəyliyi Oyunlarının Azərbaycanda keçirilməsi müasir narahat dünyamıza əmin-amanlıq və həmrəylik çağırışları kimi qiymətləndirilməlidir. Bir sıra ölkələrdə islamofobiyanın vüsət aldığı hazırkı dövrdə biz insanları birləşdirən, sülhə və tolerantlığa dəvət edən ümumbəşəri islam dəyərlərinin təbliği istiqamətində ardıcıl səylərimizi, eyni zamanda mədəniyyətlərarası dialoq və əməkdaşlıq təşəbbüslərimizi bundan sonra da davam etdirəcəyik.

“İslam sivilizasiyası Qafqazda” II Beynəlxalq Simpoziumunun maraqlı və konstruktiv müzakirələr şəraitində keçəcəyinə, Azərbaycanın, ümumilikdə Qafqazın islam sivilizasiyasının inkişafındakı tarixi yerinin və rolunun araşdırılmasına yeni töhfələr verəcəyinə əminliyimi bildirir, toplantınızın işinə uğurlar arzulayıram.

İlham ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 10 iyul 2019-cu il

Azərbaycan Respublikasının Almaniya Federativ Respublikasındakı Səfirliyinin tabeliyində Mədəniyyət Mərkəzinin yaradılması haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 32-ci bəndini rəhbər tutaraq Azərbaycan Respublikasının daxili və xarici siyasəti, mədəniyyəti, tarixi, sosial-iqtisadi inkişafı, elmi-texniki və turizm potensialı barədə təbliğat işini genişləndirmək məqsədi ilə **qərara alıram:**

1. Azərbaycan Respublikasının Almaniya Federativ Respublikasındakı Səfirliyinin tabeliyində Mədəniyyət Mərkəzi yaradılsın.

2. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti bu Sərəncamın 1-ci hissəsini ilə yaradılan Mədəniyyət Mərkəzinin fəaliyyətinin təmin edilməsi ilə bağlı zəruri tədbirləri həyata keçirsin.

İlham ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 11 iyul 2019-cu il

İki super hərbi ölkəsinin görüş yeri üçün növbəti dəfə Bakını seçməsi Azərbaycanın nüfuzundan xəbər verir

NATO ilə Rusiya arasında danışıqların aparılması üçün etibarlı neytral məkən kimi yenidən Azərbaycan paytaxtının seçilməsi Bakının Şərqi Cənəvrəsi titulu möhkəmləndirir. Bu qərar bir daha sübut edir ki, çoxsaylı beynəlxalq tədbirlərə evsahibliyi edən Bakı Qafqazda sülhün və əmin-amanlığın qorunduğu yeganə sabit məkandır.

Qafqaz dünyanın geosiyasi xəritəsinə müharibələrin və münaqişələrin əbədi zəncirəndiyi yer kimi düşüb. Qafqaza köçən ermənilər yüz ildən artıqdır ki, iki dəniz arasında ölkələrdə gərginlikləri mərkəzi bir siyasət etmədən kövrükləyir, işğal etdiyi əraziləri tərk etmir, qonşularına qarşı arsızcasına yeni ərazi iddiaları irəli sürürlər. Böyük güclərə

vassallıq etməyi şərəf sayan Ermənistan beynəlxalq siyasi əlaqəni yox etmədiyi tərdə tərəflərinə asanlıqla xeyanət etməyi, onları utandıran əlcək kimi dəyişməyi də bacarmır. Millətçi nasist ideologiyası ilə iliyinə-dək zəhərlənən bu rejim, görünür, heç vaxt sülhə gəlməyəcək və Qafqazı çalçalamaq üçün əlindən gələni də əsirgəməyəcək.

Belə bir şəraitdə Azərbaycanın apardığı müstəqil xarici siyasət, bütün dövlətlərlə münasibətlərdə neytrallığını qorumaq, münasibətlərə sadıqlığı ölkəmizin nüfuzunu birə-on artırır. Azərbaycan ərazisinin 20 faizinin işğal olunmasına baxmayaraq, tolerant, sülhsevər və sivil dəyərlərə sadıqlığını qoruyur. Bakıda keçirilən sayısız-hesabsız beynəlxalq sülh forumları, möhtəşəm idman yarışları Azərbaycanın imicini sülhsevər ölkə kimi gücləndirir.

Ardı 7-ci səh.

Maarifçi lider

Qədim bir Şərq aforizmində deyilir: “Əgər planın birillikdirsə, darı sap, onillikdirsə, ağac ək, bir əsrlikdirsə, insanlara təhsil ver”. Bu aforizmdəki hikmətli həqiqəti nəzərə alsaq, böyük dövlət adamlarının həyat və fəaliyyətində elm-təhsil məsələlərinin niyə hər zaman xüsusi yer tutması heç də təsadüf kimi görünməyəcək.

Bu prinsip öz milli dövlətçilik ideyaları ilə Azərbaycan tarixindəki son yarımsərhət dövrün müəllifi olan Ümummilli Lider Heydər Əliyevin həyata keçirdiyi siyasətin də başlıca qayəsini təşkil edirdi. Elmə, təhsilə diqqət Ulu Öndərin fəaliyyətində hər zaman müstəsna yer tuturdu. Çünki Heydər Əliyevin həyata keçirdiyi dövlət siyasətinin strateji hədəfləri bir, iki, onillik dövrləri deyil, əsrlər sonrakı nəzərdə tutur və buna uyğun müəyyənləşirdi.

Bu mənada Ulu Öndərin Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin birinci katibi seçildiyi 1969-cu ilin 14 iyulundan başlanan və artıq yarımsərhət möhtəşəm bir tarixə çevrilən zaman məsafəsi milli elimizin, təhsilimizin də yüksəliş dövrüdür.

Ardı 3-cü səh.

1969

AZƏRBAYCAN TARİXİNİN HEYDƏR ƏLİYEV DÖVRÜ:

qüdrətli dövlət, güclü xalq, möhtəşəm inkişaf

2019

Əvvəl 1-ci səh.

Nəhəng quruculuq yollarında

Heydər Əliyev Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin birinci katibi seçildikdən sonra keçirilən ilk MK plenumunda (1969-cu il avqust) həmin dövr üçün sensasiyalı sayıla biləcək məruzədə sovet hakimiyyəti tarixində ilk dəfə olaraq sosialist cəmiyyətində vəzifədən sui-istifadə, korrupsiya kimi neqativ halların mövcudluğunu və onlara qarşı mübarizə aparılmasının gərəkliliyini bəyan etdi. Məruzədə respublika iqtisadiyyatında yaranmış acınacaqlı vəziyyət böyük prinsipliliklə dərin və hərtərəfli təhlil olundu və xalq təsərrüfatına, mədəni quruculuğa rəhbərlikdə buraxılmış ciddi nöqsanlar və çatışmazlıqlar ictimaiyyətin diqqətinə çatdırıldı. Yeni birinci katib bütün təşkilatları dövlət və emək intizamını möhkəmlətməyə, respublikada mənəvi-psixoloji mühiti sağlamlaşdırmağa istiqamətləndirdi. Heydər Əliyev 1969-1970-ci illərdə keçirilən Azərbaycan KP MK-nın bütün plenumları, fəallar yığıncaqları və başqa toplantılarda məruzə və çıxışlarında ardıcıl olaraq təsərrüfat və mədəni quruculuq məsələlərini təhlil edir və yeni vəzifələr qarşıya qoyurdu. *Məhz həmin illər Azərbaycanın iqtisadi, ictimai-siyasi və mədəni-mənəvi həyatında dönüş mərhələsi oldu. Dövlət idarəçilik sisteminin təkmilləşdirilməsi, ciddi nizam-intizamın yaradılması, kadr dəyişikliklərinin həyata keçirilməsi, işgüzar mühitin sağlamlaşdırılması sahəsində məqsədyönlü tədbirlər qarşıya qoyulan yüksək vəzifələrin yerinə yetirilməsinə lazımı şəraiti təmin edirdi.*

Heydər Əliyevin Azərbaycana birinci rəhbərliyi dövrü respublika həyatının bütün sahələrində, sözün həqiqi mənasında, inqilabi sıçrayış mərhələsi kimi tarixə düşmüşdür. *Əgər sovet hakimiyyətinin bütün əvvəlki 50 ilində (1920-1970-ci illər) Azərbaycanın iqtisadiyyatına bütövlükdə 14 milyard rubl (ildə orta hesabla 280 milyon rubl) sərmayə qoyulmuşdusa, 15 ildə (1971-1985-ci illər) bütövlükdə 36 milyard rubl (hər il orta hesabla 2,4 milyard rubl), yeni ildə 10 dəfəyə yaxın çox vəsait sərf olunmuş, yüzlərlə yeni sənaye müəssisəsi tikilərək istifadəyə verilmişdir. 1969-cu ildə sənaye obyektlərinin sayı 735 olmuşsa, 1982-ci ildə bu rəqəm 1048-ə çatmışdı. O dövrdə həm Bakıda, həm də Azərbaycanın digər şəhərlərində və rayon mərkəzlərində çox sayda sənaye müəssisəsi işə salındı. Bakı Kondisionerləri Zavodu, "Ozon" Elm-İstehsalat Birliyi, Elektron Hesablayıcı Maşınlar Zavodu, Dərin Özüllər Zavodu, Sumqayıt Kompresor Zavodu, Ust Trikotaj Fabriki, Gəncə Əlvan Metallar Emalı Zavodu, Naxçıvan Şüşə Qablar Zavodu, Əli Bayramlı Meişet Cihazları Zavodu və 1970-80-ci illərdə Heydər Əliyev imzalı sayəsində işə başlanmış yüzlərlə digər sənaye obyekti hesabına Azərbaycanın ixrac potensialı kifayət qədər yüksəlmişdi. Həmin illərdə respublikada buraxılan 350 adda sənaye və kənd təsərrüfatı məhsulu dünyanın 65 ölkəsinə göndərilirdi.*

Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə SSRİ hökuməti respublikada aqrar sahənin hərtərəfli və intensiv inkişafı nəzərdə tutan bir neçə xüsusi qərar qəbul etmişdir. Sov. İKP MK və SSRİ Nazirlər Sovetinin 1970-ci illərdə Azərbaycanda kənd təsərrüfatı istehsalının artırılması və intensivləşdirilməsi, bu sahənin daha da ixtisaslaşdırılması, özümçülük və şərabçılığın inkişafı, irriqasiya və meliorasiya obyektlərinin tikilməsi barədə qərarları respublikaya ümumittifaq büdcəsindən böyük miqdarda əlavə vəsaitin ayrılmasına şərait yaradırdı. Sosial-iqtisadi inkişafa təkan verən və Azərbaycan xalqının mənafevləri baxımından böyük əhəmiyyətə malik olan həmin qərarların və digər tədbirlərin həyata keçirilməsi sayəsində aqrar sektordə məhsul istehsalı 2 dəfədən çox artmışdı.

Həmin illərdə Azərbaycanda keçmiş SSRİ-nin ən böyük özümçülük respublikasına çevrildi. Üzüm istehsalı 1969-cu ildəki 272 min tondan 1980-ci ildə 1 milyon 481 min tona çatdırıldı, respublika şərabçılıqdan yüksək mənfəət götürməyə başladı. Pambıqçılığın sürətlə inkişafı məhsul yığımını 1970-ci ildəki 335, 6 min tondan 1982-ci ildə bir milyon tona qədər artırmağa imkan verdi. Meyvə-tərəvəz istehsalı isə 1970-ci ildəki 410 min tondan 1982-ci ildə 850 min tona yüksəldi.

1970-ci illərdə Azərbaycanda meliorasiya infrastrukturunun inkişafı sahəsində ciddi tədbirlər görüldü. Nəticədə yeni əkin sahələri dövrüyaq cəlb edildi, aqrar sahədə məhsuldarlıq yüksək səviyyəyə çatdı. Həmin illər Baş Mli, Ciqar-Cibar, Aşeron, Lənkəran kanalları, Araz su qurğusu, Arpaçay, Sərsəng, Yuxarı Xanbulançay, Sirab, Şəmkir, Kəndələnçay və digər dəryaçalar tikilib istifadəyə verildi.

1969-1982-ci illər Azərbaycanda milli gəlir 2,5, emək məhsuldarlığı 2, istehlak mallarının istehsalı isə 3 dəfə artdı. Bu illər ərzində istehsal olunmuş sənaye məhsulunun həcmi əvvəlki 50 ilin istehsal həcminə bərabər idi.

Beləliklə, ölkənin sosial-iqtisadi həyatında sürətli tərəqqi baş verdi, Azərbaycan ümumilikdə SSRİ miqyasında birinci üçlüyə yüksələrək özünü dolandıran və mərkəzi büdcəyə donorluq edən qabaqcıl aqrar-sənaye respubli-

HEYDƏR ƏLİYEV - yeni milli intibahın və müstəqil dövlətçiliyin əsasını qoymuş tarixi şəxsiyyət

Heydər Əliyev hesab edirdi ki, milli ruhun yüksəlişinə təkan verən əsas şərtlərdən biri məhz ana dilidir. O, ana dilinin cəmiyyətin daxili institusional quruluşuna və konsolidasiyasına təsirini lazımcına qiymətləndirir, Azərbaycan dilinin dövlət dili səviyyəsində təsbit olunması ilə yanaşı, cəmiyyət həyatının bütün sahələrində geniş istifadə edilməsinə çalışırdı. Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə Azərbaycan tarixinə və ana dilinə aid araşdırmalar yüksək dövlət mükafatlarına layiq görülür, tədqiqatçılar bu sahələrdə daha sayılışmaya həvəsləndirildilər. Bu bir həqiqətdir ki, Ulu Öndərin yorulmaz fəaliyyəti sayəsində Azərbaycan dilinin cəmiyyətdə dominant rolunun təmin edilməsi milli məfkurənin formalaşmasına, milli dövlətçilik ideyasının güclənməsinə və gələcəyin müstəqil Azərbaycanın yaradılmasına həlledici təsir göstərmişdir.

kasına çevrildi. Bu potensial, xüsusilə də neft-qaz emalı, maşınqayırma və emal müəssisələri sonralar müstəqilliyin çətin illərində Azərbaycan iqtisadiyyatının yenidən qurulması üçün baza rolunu oynadı.

Milli-mənəvi özünüdərkini yüksəlişi və milli ideyanın gerçəkləşməsi uğrunda

Heydər Əliyev respublikaya rəhbərlik etdiyi ilk dövrdə azərbaycançılıq məfkurəsinin möhkəmlənməsi, milli ruhun, milli-mənəvi özünüdərkini, mədəniyyətin yüksəlişi, xalqın tarixi yaddaşının özünə qaytarılması istiqamətində mühüm işlər görmüşdür. Keçmiş SSRİ-də, sovet və partiya həyatında hakim olan bütlən normalara, marksizm-leninizm ideologiyasının tələblərinə rəğmən Heydər Əliyev standart stereotiplərdən kənara çıxmağı, mövcud sistemin qaydalarını formal şəkildə pozmadan yeniliklər etməyi bacarırdı. O illərdə Azərbaycan xalqı öz dilini, edəbiyyatını, tarixini, zəngin milli mədəniyyətinin rəngarəngliyini və çoxcəhətliliyini sanki təzadən qavrayır və yenidən qiymətləndirirdi. Elə buna görə də Heydər Əliyevin respublikaya rəhbərliyinin birinci dövrünü milli özünüdərkini oyanmasında yeni mərhələnin başlanğıcı kimi qəbul etmək lazımdır.

Heydər Əliyev sovet dövründə öz milli-mənəvi dirçəliş konsepsiyasını eməli siyasət məcrasında gerçəkləşdirmək üçün olduqca təsirli vasitələrdən istifadə etmişdir. Məsələn, belə səmərəli üsullardan biri kimi, Azərbaycanın görkəmli şəxsiyyətlərinin heyət və yaradıcılığının təbliğ olunmasını göstərmək olar. Ulu Öndər onların yubileylərinin müntəzəm qeyd edilməsi, əsərlərinin nəşri, ev-muzeylərinin yaradılması kimi məsələlərə xüsusi önəm verirdi. Bu, imkan verirdi ki, Azərbaycanın tanınmış simalarının xalqın tale-yüklü problemləri, keçmiş və gələcəyi ilə bağlı olan mühüm konseptual fikirləri üzə çıxarılsın, sistemləşdirilsin və

rin xatirəsini əbədləşdirməkdən gəlmirdi. Həm də məqsəd onların yaradıcılığı vasitəsilə azərbaycanlıların milli şüuruna, tarixi yaddaşına və mənəvi dünyasına təsir göstərərək dövlətçilik duyğularının sönməsinə imkan verilməməsindən ibarət idi. Məsələ bundadır ki, bu yolda bəzən çətin qərarlar da vermək lazım gəlirdi. Ola bilər ki, yuxarıda qeyd edilən şəxsiyyətlərlə bağlı hər hansı məsələ işin görülməsi Ulu Öndərin də qeyd etdiyi kimi "adi bir şey", sadəcə bəzində düşünmək kifayət edəcək bir məsələ idisə, Hüseyn Cavidin qəbrini tapıb nəşinin qalıqlarını Azərbaycana gətirmək o qədər də asan iş deyildi. Çünki həmin dövrdə repressiya qurbanlarına münasibət kökdən dəyişməmişdi. H.Cavidin əsərləri çap olunmağa, teatrlarda göstərilməyə başlasa da, "millətçi", "pantürkist" damğaları hələ də üstündən tam götürülməmişdi. Ulu Öndər H.Cavidin Vətənə gətirilməsi və dəfni ilə bağlı da olduqca müdrik addım atdı. O, sonralar xatırlayırdı: "Şairin qızı Turan xanım çox istəyirdi ki, o, Bakıda, Fəxri xiyabanda dəfn olunsun. Mən təklif etdim ki, Cavid Naxçıvanda, anadan olduğu yerdə dəfn edilsin. Qoy tarix aydın olsun hansı təklif daha düz olub! Fəxri xiyabanda yan-yanaya yatan dahilər çoxdur, lakin Naxçıvan torpağında onun qəbrini ziyarətə gəlməyə çətinlik. Mən belə fikirləşdim ki, Cavidin qəbrini Nizaminin, Vaqifin məqəbrəsi kimi məqəbrə tikilsin. Bundan qabaq isə biz Naxçıvanda onun ev-muzeyini açmışdıq. Zənnimcə, bu, tək xeyirxahlıq deyil, mənim öz xalqım qarşısında borcumdur. Əgər xalq o dövrdə mənə inanmışdusa, öz taleyini mənə tapşırırdısa, mən onun haqqında düşünməmişdim".

Ulu Öndər yaradıcı ziyalılar üçün sərbəst düşüncə və iş şəraitinin təmin olunmasına çalışırdı. O, yaxşı başa düşürdü

nubi Azərbaycanla birlik, həsət hissələrinin ədəbi ifadəsinə geniş imkanlar yaratdı. Bunun bariz nümunəsi kimi 1979-cu ildə Azərbaycan Yazıçılar İttifaqının Cənubi Azərbaycan üzrə katibi postu təsis edilməsinə xatırlamaq kifayətdir.

Heydər Əliyev Azərbaycana birinci dəfə rəhbərliyə başladığı ilk günlərdən xalqın tarixinə, ana dilinə hörmət ifadə edən cəsarətli addımlar atmaqdan çəkinmədi. 1969-cu ildə Bakıda Azərbaycan tarixini saxtələndirən Bakı Dövlət Universitetinin açılması Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin xidməti kimi deyil, respublikamızda sovet hakimiyyətinin quruluşunun nəticəsi kimi qələmə verməyə çalışır, müxtəlif bəhanələrlə gətirilərək universitetin 50 illik yubileyini 1970-ci ildə, yeni Azərbaycanda sovet hakimiyyəti qurulmasının yubileyi ilə bir vaxtda qeyd etmək istəyirdi. Lakin Heydər Əliyev buna imkan vermədi və universitetin 50 illiyini 1969-cu ildə qeyd etmək barədə qərar qəbul etdi. O, 1969-cu il noyabrın 1-də Bakı Dövlət Universitetində keçirilən yubiley mərasimində Azərbaycan dilində nitq söylədi. Bu həmin dövr üçün görünməmiş hadisə idi. O vaxta qədər respublikanın bütün rəhbərləri rəsmi toplantılarda yalnız rus dilində çıxış edirdilər.

Heydər Əliyev hesab edirdi ki, milli ruhun yüksəlişinə təkan verən əsas şərtlərdən biri məhz ana dilidir. O, ana dilinin cəmiyyətin daxili institusional quruluşuna və konsolidasiyasına təsirini lazımcına qiymətləndirir, Azərbaycan dilinin dövlət dili səviyyəsində təsbit olunması ilə yanaşı, cəmiyyət həyatının bütün sahələrində geniş istifadə edilməsinə çalışırdı. Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə Azərbaycan tarixinə və ana dilinə aid araşdırmalar yüksək dövlət mükafatlarına layiq görülür, tədqiqatçılar bu sahələrdə daha sayılışmaya həvəsləndirildilər.

Əgər sovet hakimiyyətinin bütün əvvəlki 50 ilində (1920-1970-ci illər) Azərbaycanın iqtisadiyyatına bütövlükdə 14 milyard rubl (ildə orta hesabla 280 milyon rubl) sərmayə qoyulmuşdusa, 15 ildə (1971-1985-ci illər) bütövlükdə 36 milyard rubl (hər il orta hesabla 2,4 milyard rubl), yeni ildə 10 dəfəyə yaxın çox vəsait sərf olunmuş, yüzlərlə yeni sənaye müəssisəsi tikilərək istifadəyə verilmişdir. 1969-cu ildə sənaye obyektlərinin sayı 735 olmuşsa, 1982-ci ildə bu rəqəm 1048-ə çatmışdı.

Həmin illər respublikada buraxılan 350 adda sənaye və kənd təsərrüfatı məhsulu dünyanın 65 ölkəsinə göndərilirdi.

ki, milli özünüdərk prosesi onların fəaliyyətinə çox asılıdır. Onun köməyi ilə 1969-cu ildə "Qobustan" almanaxı nəşr edilməyə başladı. Qədim Gəncə şəhərinin adının yaşaması üçün "Yeni Gəncə" adlı rayon yaradıldı. Heydər Əliyev ilk dəfə "İran Azərbaycanı" əvəzinə "Cənubi Azərbaycan" siyasi-coğrafi termininin dövrüyaq buraxılmasına nail oldu. Cə-

məyə həvəsləndirildilər. Bu bir həqiqətdir ki, Ulu Öndərin yorulmaz fəaliyyəti sayəsində Azərbaycan dilinin cəmiyyətdə dominant rolunun təmin edilməsi milli məfkurənin formalaşmasına, milli dövlətçilik ideyasının güclənməsinə və gələcəyin müstəqil Azərbaycanın yaradılmasına həlledici təsir göstərmişdir.

Xalqın gələcəyini düşünən lider

Ümummilli Liderin Azərbaycana rəhbərliyinin birinci dövründə diqqət ayırdığı ilk məsələlərdən biri də təhsil və yüksəkixtisaslı kadrların yetişdirilməsi olmuşdur. 70-ci illərdə respublikadan SSRİ-nin başqa şəhərlərinə ildə cəmi 50 nəfər tələbə göndərilirdi, onları da əksər hissəsi qeyri-azərbaycanlılar idi. Həmin müəssisələrin çox az qismi sonra Azərbaycana qayıdırdı. Heydər Əliyev bu məsələnin Mərkəzi Komitənin nəzarətinə götürülməsi barədə tapşırıq verdi, SSRİ-nin başqa şəhərlərini, xüsusən Moskvanı, Leningradın ali məktəblərinə göndərilən gənclərin sayının il-bəil artırılmasını və əksəriyyətinin Azərbaycanlı olmasını tapşırırdı. Beləliklə, 1975-ci ildə SSRİ-nin müxtəlif şəhərlərinə 400 tələbə, 1978-ci ildən isə 50-dən çox şəhər ali məktəbinə ildə 800 nəfər tələbə göndərilirdi. Əslində bu, Azərbaycanın bir ali məktəbinin qəbuluna bərabər idi. Heydər Əliyev hər il başqa şəhərlərin ali məktəblərinə yollanan gənclərə respublikanın partiya-sovet fəalları ilə görüşünü keçirir, onların qarşısında çıxış edirdi.

Həmin illər respublikanın ali və orta ixtisas təhsili şəbəkəsi də genişləndirilmiş, 5 yeni ali məktəb, onlarla texnikum açılmışdı.

Hərbi təhsilin inkişafına da xüsusi diqqət yetirilirdi. O illərdə hazırlanmış yüksəkixtisaslı kadrlar sonralar müstəqil Azərbaycan dövlətinin ordusunu qurulması və möhkəmləndirilməsinə öz töhfələrini verdilər. Xatırladığımız ki, 1970-1971-ci illərdə respublikanın rayonlarına hərbi komissar göndərməyə azərbaycanlı zabit tapılmırdı. Orduda azərbaycanlı generalların, zabitarların sayı həddindən artıq az idi. Ümummilli Lider sonralar onu həddindən artıq qayğılandıran bu məsələ barədə deyirdi: "Çar dövründə müsəlmanlar orduya çağırılmırdılar, hətta elə bir vaxtda rus ordusunda bizim Əliqası Şıxlinski, Mehmandarov kimi generallarımız var idi. Niyə indi başqa millətlərin marşalı, generalı var, bizim isə yox?" Heydər Əliyev bu problemlə ərdicil və sistemli şəkildə həll etdi. SSRİ-nin ali hərbi məktəblərinə azərbaycanlı gənclərin çoxlu sayda göndərilməsi üçün hərbi təmayüllü xüsusi internat məktəbi yaradıldı. Məktəbə qəbul olunanların əksəriyyəti azərbaycanlılar idi. Onlar 3 il oxuyub orta təhsil alır, hərbi hazırlıq keçir, rus dilini mənimsəyir, sonra işə müvəffəqiyyətlə ali hərbi məktəblərə qəbul olunurdular. Məktəbə 1937-ci ildə repressiya olunaraq güllələnmiş general Cəmsid Naxçıvanskiyə ad verildi. Heydər Əliyev hər il Mərkəzi Komitənin Büro üzvləri ilə bərabər həmin məktəbə gedir, vəziyyətlə tanış olur və kollektiv qarşısında çıxış edərək deyirdi: "Çox sevindirir ki, onun məzunları - azərbaycanlılar zabit olublar, sovet ordusunda qulluq edirlər. Əgər Azərbaycan öz suverenliyi, tam azadlığı barədə fikirləşsə, o, ilk növbədə öz milli ordusunu, milli zabitarlarına xüsusi diqqət göstərməlidir. Mən bunların hamısını düşünürdüm".

Heydər Əliyev Bakıda Azərbaycan SSR Ali Soveti adına Hərbi Məktəbə də bağlı vəziyyəti nəzərə götürdü: "Aydınlıqdır ki, hər il qəbul olunan 350 nəfər kursantın ancaq 10-15 nəfərini azərbaycanlılar təşkil edir. Xətai rayonu ərazisində Kirov adına Ali Hərbi Dəniz Donanması məktəbi var, özü də ölkədə olan Ali Dəniz Donanması məktəbləri arasında fərqlənir. Burada xarici tələbələr də oxuyurlar. Məktəbə ildə bir, yəni iki azərbaycanlı qəbul olunurdu. Biz bu sahədə də lazımi tədbirlər görürük. Azərbaycanın ərazisində olan bu iki ali hərbi məktəbə qəbul olunan azərbaycanlıların sayını bir neçə dəfə artırırdıq. Ümumiyyətlə, 1980-81-ci illərdə hər il ölkənin ali hərbi məktəblərinə ildə 800 nəfərdən çox gənc azərbaycanlı gəndərməyə nail oluqdu. Tarixdə ilk dəfə Bakı Ali Hərbi Məktəbinə reis azərbaycanlı - general Barşadlı təyin olundu. Xəzər Hərbi Dəniz Donanmasının Komandanı isə azərbaycanlı admiral Qasimbəyov oldu. 1967-70-ci illərdə azərbaycanlılar Hüseyn Rəsulbəyov adlı bir neçə general-leytenant rütbəli adanmışdılar. O, Bakı hərbi hava müdafiəsi dairəsində raket qoşunlarına komandanlıq edirdi. Sonra isə ordu sıralarında azərbaycanlı generalının sayı artdı. Tofig Ağahüseynov Bakı Hərbi Hava Müdafiəsi Dairəsi rəisinin birinci müavini təyin edildi. O, azərbaycanlıların içində ən yüksək hərbi rütbə - general-polkovnik rütbəsinə almağa layiq görüldü".

Heydər Əliyev hərbi-vətənpərvərlik hissələrinin gücləndirilməsi, eyni zamanda azərbaycanlıların qəhrəmanlığı və hərbi şücaətlərinin təbliği istiqamətində böyük işlər görürdü. O, İkinci Dünya müharibəsində Azərbaycanın və xalqımızın oynadığı rolun düzgün qiymətləndirilməsinə çalışırdı. 1970-ci illərdə Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə Taqanroqda 416-cı Azərbaycan diviziyasının şərafinə möhtəşəm xatirə ansambli, Sevastopolda Sapun Qora ərazisində 77-ci Azərbaycan diviziyasının şərafinə isə böyük abidə ucaldılmışdı. Heydər Əliyev Bakı şəhərinin, Azərbaycan neftçilərinin nasizm üzərində qələbədə həlledici rol oynadığını və bu faktın dünya miqyaslı tarixi əhəmiyyət daşıdığını SSRİ rəhbərliyi tərəfindən qəbul edilməsinə çalışmış, 1978-ci ildə Bakının "Lenin" Ordenu ilə təltif edilməsinə nail olmuşdu.

1969

AZƏRBAYCAN TARİXİNİN HEYDƏR ƏLİYEV DÖVRÜ:

qüdrətli dövlət, güclü xalq, möhtəşəm inkişaf

2019

Əvvəlki 2-ci sah.

Qısa müddət ərzində qazanılan böyük uğurlar Sovet İttifaqı miqyasında da diqqətli cəlb etmiş və Azərbaycan rəhbərinin şəxsiyyətinə marağı artırmışdı. Təsədüfi deyil ki, Heydər Əliyev 1976-cı ildə daha yüksək siyasi statusa layiq görülərək SOV İKP MK Siyasi Bürosunun üzvlüyünə namizəd seçilmişdi. Bu isə onu bir sıra digər müttəfiq respublikaların başçılarından fərqləndirirdi. Ulu Öndər sonralar bildirdi ki, o, bu üstünlükdən öz xalqının menafeyi üçün zərərli istifadə etmişdir: "SSRI Nazirlər Sovetindəki əlliye yaxın nazirdən hansı-

na telefon etsaydım, Azərbaycan üçün hər hansı mühüm işin görülməsi onlar üçün əmr sayılırdı. Bu şəraitdən Azərbaycan üçün istifadə etdim".

Bütün varlığı ilə doğma diyara bağlı rəhbər

1982-ci ilin sonlarında Heydər Əliyev SOV İKP MK-nın Siyasi Büro üzvü seçildikdən və SSRI Nazirlər Soveti sədrinin birinci müavini təyin olunduqdan sonra da iş yükünün ağırlığına, 60-dan çox sahəyə cavabdehlik daşmasına baxmayaraq, Azərbaycanla

HEYDƏR ƏLİYEV - yeni milli intibahın və müstəqil dövlətçiliyin əsasını qoymuş tarixi şəxsiyyət

Üzüm istehsalı 1969-cu ildəki 272 min tondan 1980-ci ildə 1 milyon 481 min tona çatdırıldı, respublika şərabçılıqdan yüksək mənfəət götürməyə başladı. Pambıqçılığın sürətlə inkişafı məhsul yığımını 1970-ci ildəki 335, 6 min tondan 1982-ci ildə 1 milyon tona qədər artırmağa imkan verdi. Meyvə-tərəvəz istehsalı isə 1970-ci ildəki 410 min tondan 1982-ci ildə 850 min tona yüksəldi. 1969-1982-ci illərdə Azərbaycanda milli gəlir 2,5 əmək məhsuldarlığı 2, istehlak mallarının istehsalı isə 3 dəfə artdı. Bu illər ərzində istehsal olunmuş sənaye məhsulunun həcmi əvvəlki 50 ilin istehsal həcminə bərabər idi.

Beləliklə, ölkənin sosial-iqtisadi həyatında sürətli tərəqqi baş verdi, Azərbaycan ümumilikdə SSRI miqyasında birinci üçlüyə yüksələrək özünü dolandıran və mərkəzi büdcəyə donorluq edən qabaqcıl qraqr-sənaye respublikasına çevrildi.

daim yaxından maraqlanmış, respublikanın sosial-iqtisadi, mədəni və digər sahələrdə tərəqqisi naminə əlinəndən gələn köməyi əsirgəməmişdir. Heydər Əliyev Moskvada olduğu dövrdə neft-qaz sənayesinin və digər sahələrin inkişafına diqqət yetirir, mühüm obyektlərin maliyyələşdirilməsi üçün SSRI Dövlət Plan Komitəsi qarşısında məsələ qaldırır. Nəticədə, 1985-ci ildə "Çıraq", 1987-ci ildə "Azəri" yatağı kəşf edildi. Təməli hələ 1978-ci ildə qoyulan Dərin Özlülər Zavodu onun köməyi sayəsində 1984-cü ildə istismara verildi və 1986-cı ildə isə layihə gücünə çatdırıldı. Bundan əlavə, Azərbaycanın şimal-qərb bölgəsini mərkəzi neqliyyat şəbəkəsi ilə bəqləyən 160 kilometr uzunluğunda və ən çətin sahədən keçən Yevlax-Balakən dəmir yolu Ulu Öndərin birbaşa qayğısı ilə çəkilib, 1985-ci ildə istifadəyə verildi. Həmin

xəttin tikintisi zamanı burada yeni stansiyalar, yaşayış evləri, uşaq bağçaları, məktəblər inşa edildi.

Heydər Əliyev Bakı metrosunun inkişafı istiqamətində əvvəlki illərdə başlanılan işlərin davam etdirilməsini öz nəzarətində saxlayırdı. 1985-ci ilin dekabrında "Emlər Akademiyası", "İnşaatçılar", "XI Qızıl Ordu" (indiki "20 Yanvar") və "Məmar Əcəmi" stansiyaları istifadəyə verildi.

Su nəqliyyatı infrastrukturunu da diqqətdən kənar qalmadı. 1985-ci ildə Xəzərde yeni bərə keçidi açıldı. Bu bərə Azərbaycanı Qazaxıstanla birləşdirirdi. Dənizə "Sovet Dağıstanı" və "Sovet Tacikistanı" gemiləri gətirilirdi. Ümumiyyətlə, həmin dövrdə Xəzər dəniz gəmiçiliyində donanmanın üçdəbiri təzələndi.

Heydər Əliyev bütün imkanlardan istifadə edərək Azərbaycan mədəniyyətini

yətinin xaricdə tanınmasına və beynəlxalq mədəni əlaqələrinin yaradılmasına dəstək verirdi. Həmin dövrdə bir sıra beynəlxalq konfrans, simpozium, dekada və yarmarkalar Bakıda keçirilirdi. Dünyanın məşhur aktyorları, rejissorları və digər incəsənət mütəxəssisləri Bakıya ezamiyyətə gəlir, Azərbaycanlı sənətkarlarla mədəni mübadilə edirdilər. Bakıda beynəlxalq kino həftələrinin keçirilməsi isə artıq ənənəvi xarakter almışdı. 1983-cü ildə Azərbaycanın paytaxtında Danimarka, 1984-cü ildə Hindistan, 1986-cı ildə Misir, Rumıniya, Çexoslovakiya, Bolqarıstan, 1987-ci ildə isə Çin kino filmləri həftələri keçirilirdi.

Heydər Əliyevin SSRI Nazirlər Soveti Sədrinin birinci müavini təyin edilməsi onun Azərbaycan səhiyyəsinə olan nəzarətini, diqqətini daha da artırırdı. Ulu Öndər sonralar bu dövrü belə xatırlayırdı: "Mən Azərbaycana rəhbərlik etdiyim zaman, sonra SSRI-nin rəhbərliyində olduğum illərdə daim səhiyyə ilə, tibb elmi ilə yaxın olmuşam, ona qayğı göstərmişəm və hesab edirəm ki, çox işlər görmüşəm. Mənim o vaxt həm onkoloji, həm kardioloji, həm ürək cərrahiyyəsi, həm oftalmoloji mərkəzlərin, başqalarının yaranmasında, inkişaf etməsində çox səylərim olmuşdur".

Ulu Öndərin bu illər ərzində doğma Vətəni, yurdu naminə gördüyü işlərin

hamısını bir məqalədə əhatə etmək, bütün məsələləri dərin təhlilini vermək mümkün deyildir. Lakin elmi şəkildə sübut olunmuş həqiqətəndən ibarətdir ki, Heydər Əliyevin Azərbaycana rəhbərliyinin ilk dövründə xalqın qədim ənənələrə malik dövlət idarəçiliyi mədəniyyəti yenidən dirçəldilmiş, milli-mədəni oyanışda böyük dönüş başlanmış və gələcəkdə müstəqil dövlətçiliyin bərpası üçün əsaslı iqtisadi-mədəni zəmin hazırlanmışdır. Ulu Öndərin sovet dövründəki fəaliyyətinin başlıca əhəmiyyəti ondan ibarətdir ki, ilk növbədə, milli özünüdərk prosesini sovet ideoloji sisteminin buxovlarına baxmayaraq ardıcıl davam etdirilmişdir. Digər tərəfdən, həmin illərdə baş vermiş dəyişikliklərin vüsəti, ictimai və iqtisadi sahədə aparılmış köklü islahatlar və xalqın maddi rifahının keyfiyyətcə yeni səviyyəyə yüksəlməsi müstəqil Azərbaycanın yaranmasında aparıcı tarixi yolun salınmasında ən parlaq səhifələrdir. Tam inamla demək lazımdır ki, indiki mərhələdə Azərbaycanın dövlət suverenliyi və iqtisadi müstəqilliyi, xarici iqtisadi əlaqələrinin müntəzəm surətdə genişlənməsi və dünya iqtisadi sistemində öz yerini gətirdikcə möhkəmləndirilməsi həm də 1970-80-ci illərin əvvəllərində təməli Ümummilli Lider Heydər Əliyev tərəfindən qoyulmuş potensiala əsaslanır.

Azərbaycan xalqı və dövləti Ulu Öndər Heydər Əliyevin zəngin irsinə böyük hörmətlə yanaşır, onu qoruyur və ondan bəhrələnir. Bu gün Ümummilli Liderin siyasi xəttini yaradıcılıqla davam etdirən Prezident İlham Əliyev Azərbaycan Respublikasının müstəqil dövlətçilik tarixinə yeni şanlı səhifələr yazır.

ƏLİ HƏSƏNOV,

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İctimai-siyasi məsələlər üzrə köməkçisi, tarix elmləri doktoru, professor

Əvvəlki 1-ci sah.

Qüvvət elmdədir...

Hələ Azərbaycana rəhbərliyinin ilk günlərindən Heydər Əliyev özünəməxsus müdrikliklə dərk edirdi ki, Tanrı onun üzərinə yalnız seçilmişlərə əta olunan çox çətin və şərəfli missiya qoyub. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin süqutu, 1930-cu illərin representasiya xofundan sonra xalqın şüurunda uzaq illərin xoş xatirələri kimi közəren milli dövlətçilik hisslərini yenidən olovlandırdı, Azərbaycanın gələcəkdə güclü bir dövlətə çevrilməsində ötrü zəruri əsasları formalaşdırdı idi. Ulu Öndər dünyanın irəli getmiş başqa xalqlarının çoxənlik təcrübəsinə əsaslanaraq bunu da yaxşı bilirdi ki, güclü dövlət olmanın yeganə yolu ancaq və ancaq elmin, təhsilin inkişafından keçir. Heydər Əliyev respublika rəhbərliyinə seçilənə qədər aqrar əyalət kimi etalət dövrünü yaşayan, keçmiş ittiqaf subyektləri arasında ən sonuncu yerlərdən birini tutan Azərbaycanda keyfiyyət dəyişikliklərinə həm də bu sahədən başladı. Ümummilli Lider, ilk növbədə, keyfiyyətli orta təhsilə yiyələnməyi hər kəs üçün əlçatan və rahat etdi. Sovet cəmiyyətində insanların savadlanmasını, onlara təhsil imkanlarının yaradılması üçün hər ne qədər mühüm tədbirlər həyata keçirilsə də, etiraf edək ki, bu imkandan faydalanmaq o qədər də asan başa gəlmirdi. Xüsusilə ucqarlarda məktəblərin sayı çox az idi. Əyalət yerlərində məktəblərin çoxu ibtidai, yaxud səkkizillik əsasda fəaliyyət göstərirdi. Ona görə də təhsilini sona qədər davam etdirmək, ali məktəbə qəbul olunmaq istəyən şagirdlər orta məktəbin son siniflərini çox uzaq məsafələrdəki məktəblərdə davam etdirmək məcburiyyətində qalırdılar. Həftələrlə evdən, ailədən uzaq qalmaqla hər kəsin imkanına uyğun olmadığından belə vəziyyətə görə, təbii ki, minlərlə gənc təhsilini sona qədər tamamlaya, ali məktəb arzusunə qovuşa bilmirdi.

Heydər Əliyevin respublikaya rəhbərliyinin ilk illərindən qəbul etdiyi "Gənclərin ümumi orta təhsilə keçidini başa çatdırmaq və ümumtəhsil məktəbini daha da inkişaf etdirmək haqqında" və "Kənd ümumtəhsil məktəblərinin iş şəraitini daha da yaxşılaşdırmaq haqqında" qərarları sayəsində Azərbaycanda orta ümumtəhsil

sil məktəbləri şəbəkəsi 3 dəfə genişləndirilərək 765-dən 2117-yə çatdırıldı. Bu da yüzlərlə ucqar yaşayış məskənlərində orta ümumtəhsil məktəblərinin açılışı, minlərlə azyaşlıın təhsilə cəlb edilməsi demək idi.

Hamı üçün bərabər imkanlar

İslahatlar, inkişaf prosesləri təkcə orta təhsil sistemini əhatə etmirdi. Ümummilli Lider Heydər Əliyevin sovet Azərbaycanına rəhbərlik etdiyi illərdə ölkədə 5 yeni ali təhsil müəssisəsi açılmışdı. Ali məktəblərdə təhsil alanların sayı 70 mindən 100 minə qədər artmışdı.

Sovet sisteminin bütün cəhətlərinə dərinləndirən bələd olan Heydər Əliyev yaxşı bilirdi ki, sovet cəmiyyətində heç də hər şey partiyanın bəyan etdiyi, bələğətli çıxışlarda səsləndirilirdiyi kimi deyil. Məsələn, sovet hökuməti fəhlə-kəndli hökuməti sayılsa da, zəhmətkeş övladlarının ali təhsil almaları ilə bağlı çox ciddi çətinliklər vardı. Bu çətinliklər isə əsasən Heydər Əliyevin respublika rəhbərliyinə gətirilən qədar cəmiyyətin ayrı-ayrı sahələrini, o cümlədən təhsil sistemini sarımış korupsiya hallarından irəli gəlirdi. Ali məktəblərə qəbul üçün vətəndaşlar qarşısında müəyyən qanunuz tələblər qoyulurdu. Sadə zəhmət adamlarının bu tələbləri ödəmək gücü olmadığından təhsilə bərabər imkanlar prinsipi pozulurdu. Ali məktəblərə, xüsusilə hüquqşünaslıq, tibb və s. bu kimi nüfuzlu ixtisaslara yalnız imkanlı şəxslərin - yeni o dövürün vəzifəliələrinin, səlahiyyət sahiblərinin övladları qəbul olunurdu. Sonra da onlar ali məktəbdən məzun olub, valideynlərinin yüksək vəzifə tutduqları əhəmiyyətli sahələrdə özlərinə karyera qururdular. Beləliklə, qapalı daire yaranırdı. Sınıf cəmiyyəti guya rədd edən sovet cəmiyyətində, əslində, sinfi bərabərlik gətirdikcə güclənirdi. Belə hallar Azərbaycan kimi ölkələrdə xüsusilə nəzərcərpacaq səviyyəde idi. Ona görə də istedadlı gənclər Vətəndən incik düşürdü. Təhsil arzuvarını reallaşdırmaqdan ötrü əksər hallarda ədalət meyarlarının, qayda-qanunun buralara nisbətən az-çox qorunduğu Rusiyanın ali məktəblərinə üz tutur, başqa şəhərlərdə yurd-yuva salıb bilik və bacarıqlarının faydasını başqa yerlərə verirdilər.

Heydər Əliyev bu vəziyyəti kökdünən dəyişdi. O, zəhmətkeş övladlarının ali məktəblərə qəbulu

üçün güzəştlər təlbiq etdi. Minlərlə əməkçi gəncimiz bu imkanlardan faydalanaraq tələbə adını qazandı. Məvafiq ixtisaslara yiyələnmək öz yurdu, el-obası üçün faydalı olmağa başladı. İmtiyazları ilə özünü hamıdan üstün bilən vəzifə sahiblərinin ədalətsizliklərinin qarşısını almaqdan ötrü Ulu Öndər səft addımlardan da çəkinmədi. Məqam sahibləri gördülər ki, qarşılarındakı başqaş deyil - prinsiplərdən bir addım da geri çəkilməyən, zülmün, ədalətsizliyin, harınlığın qatı düşməni olan Heydər Əliyevdir. Bu qətiyyətli lider özünü hər kəsdən güclü sayan istənilən şəxsin əzginliyinə bir qələmlə son qoya bilər. Beləliklə, özlərini yığışdırdılar, cəmiyyətdə haqq-ədalət öz yerini tutdu.

Maarifçi lider

Cümhuriyyət xadimlərinin çin olan arzusu

Heydər Əliyev genişmiqyaslı dövlət proqramları ilə ölkəni çox sürətli şəkildə sənayeləşdirməyə başlamışdı. Amma gördükdü ki, bu prosesi uğurla həyata keçirməkdən ötrü yerli kadrların sayı yetərlid deyil. Azərbaycanın özündə isə bu kadrları hazırlayacaq potensial hələ formalaşmamışdı. Ona görə də Ulu Öndər ali təhsilə başa vurduqdan sonra qayıdib Azərbaycanın inkişafına töhfə vermək şərti ilə keşmiş ittiqafın ali məktəblərinə Azərbaycan gənclərini göndərməsinə razı oldu. Təkcə bir faktı qeyd etmək kifayətdir ki, 1978-ci ildə sovetlər ittiqafının 151 ali məktəbində Azərbaycandan 3500-ə yaxın tələbə oxuyurdu.

Bu dövrdən əvvəlki statistika isə təsdiqləyir ki, ölkə əsrin 70-ci

illərinə kimi Cənubi Qafqaz respublikaları arasında Azərbaycanlıların SSRI-nin nüfuzlu ali məktəblərində təhsil almalarına sünü maneələr yaranırdı, hətta buna müəyyən limit qoyulurdu. Azərbaycanlıların bir qayda olaraq, əsasən, ittiqaf miqyaslı ali məktəblərdə yalnız ədəbiyyat, musiqi və s. sahələrdə təhsil almalarına imkan verirdi. Lakin məhz Heydər Əliyevin iradəsi sayəsində bu sahədə çox ciddi dönüş əldə edildi.

O illərdə Heydər Əliyevin Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin mövcudluğunun ilk aylarından təhsil almaq üçün xaricə Azərbaycanlıların bir qayda olaraq, əsasən, ittiqaf miqyaslı ali məktəblərdə yalnız ədəbiyyat, musiqi və s. sahələrdə təhsil almalarına imkan verirdi. Lakin məhz Heydər Əliyevin iradəsi sayəsində bu sahədə çox ciddi dönüş əldə edildi.

"Bəs siz kimləri seçmişiniz?!"

Ulu Öndər 1998-ci ilin 31 avqustunda 1970-1987-ci illərdə Azərbaycandan kənar təhsil almış mütəxəssislərin ümumrespublika toplantısında nitqində həmin dövrü xarakterizə edən bir sıra məqamlara toxunaraq bildirdi: "Mən 1969-cu il iyulun 14-də Azərbaycana rəhbər seçildəndən sonra dərhal birinci növbədə təhsil məsələləri ilə məşğul olmağa başladım. Bilirsiniz ki, mən o vaxta qədər də dövlət işində işləmişdim. Azərbaycanda təhsilin, xüsusilə ali təhsilin vəziyyəti mənə daim maraqlandırmışdı və bu barədə xeyli məlumatlara malik idim. ...Araşdırmalar apararkən mənə aydın oldu ki, Azərbaycandan kənar respublikamızın özündə hazırlana bilməyən ixtisaslar üzrə ali təhsil almaq üçün respublikaya 50 nəfərlik limit verilibdir... Mən dərhal maraqlandırdım ki, bəs siz kimləri seçmişiniz, kimləri oxumağa göndərsiniz? Siyahını aldım, çox təəssüfləndim. Onların əksəriyyəti Azərbaycanlı deyildi. Sonrakı illərdə də bu məsələ bir az çətin idi. Bilirsiniz ki, Azərbaycanda bir çox millətlərin nümayəndələri vardır. O vaxt mən iki-üç ildən sonra hər il respublikadan kənar oxumağa göndərilənlərin 97-98 faizinin

azərbaycanlılardan ibarət olmasına nail oldum".

O illər Azərbaycanın özündə də həm ali və orta ixtisas təhsili müəssisələrinin, həm də bu müəssisələrdə təhsil alan tələbələr sayı artırdı. Doqquzuncu beşillikdə Azərbaycanın öz ali məktəblərində 80 mindən çox ali təhsilli, 95 mindən çox orta təhsilli mütəxəssis hazırlanmışdı. Azərbaycan Dövlət Universiteti, Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutu, Azərbaycan Dövlət Konservatoriya yüksək dövlət mükafatları ilə təltif olunmuşdu. Azərbaycanda milli hərbi kadrların hazırlanması, hərbi işinin gənclərimiz arasında bir ənənəyə çevrilməsi üçün Cəmiyyət Naxçıvanski adına Hərbi Məktəb açılmışdı.

Heydər Əliyev ideyalarının işığı

Ulu Öndər təhsilə, maarif işinə yüksək diqqət və qayğısını Azərbaycanın ağır günlərində xalqı təkidlə tələbi ilə ölkə rəhbərliyinə qayıdırdı. Azərbaycan müstəqillik qazandıqdan sonra cəmiyyətdə yenice bərqərar olan bazar iqtisadiyyatı sistemine uyğun olaraq təhsil sahəsində də müasir inkişaf yönümlü addımlar atıldı. Bu sahədə ardıcıl proqramlar həyata keçirildi. Özel təhsil sisteminin formalaşması, təhsilin əmək bazarındakı tələbatlara, tədris proqramlarının beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırılması istiqamətində ardıcıl işlər görüldü. Heydər Əliyev ağır sosial-iqtisadi böhran şəraitində öz sənatidən soyumağa başlayan fədakar müəllimlərə yenidən ümid oldu. Bu adın yüksək nüfuzunu özüne qaytardı. İnsanlar müəllimin, məktəbin bir cəmiyyət üçün nə qədər böyük dəyər olduğunu yenidən dərk etməyə başladılar.

Heydər Əliyevin Azərbaycan təhsilinin gələcəyinə baxışları da uzaq dövrləri nəzərdə tuturdu və bu gün Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin ölkədə insan kapitalının formalaşdırılması, elmin-təhsilin inkişafı ilə bağlı gördüyü işlər, cəmiyyətin bütün sahələrində aparılan maarifçilik işi Ulu Öndərin strateji baxışlarını əks etdirir. Azərbaycan Prezidentinin rəhbərliyi ilə aparılan təhsil islahatları, vətəndaşlarımızın, xüsusilə gənc nəslin fərdi inkişafı üçün verilən qərarlar cəmiyyətimizi bilik və texnologiyaların hakim olacağı yeni

bir dünyaya, zamana, fərqli bir gələcəyə qovuşdurur.

Ulu Öndərin nurlu ideyaları bu gələcəyə də işıq salır. Heydər Əliyev Fondunun təşəbbüsü ilə Azərbaycanda yüzlərlə yeni məktəb tikilib. Məktəb, təhsil, yənrəmək imkanları texniki innovasiyaların gücü hesabına insanların öz qala evinin kənarına qədər gəlib çıxıb Azərbaycanın Birinci vitse-prezidenti, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın rəhbərliyi ilə həyata keçirilən layihələrin uğuru təhsili, maarifçilik fəaliyyətini ölkəmizdə ümummilli bir hərəkata çevirib. Vətəndaşlarımızın oxumağa, öyrənməyə marağı artıb. Bu gün təhsil artıq Azərbaycanın ailələrində ziyalı valideynlərin öz övladlarına da ötürməyi vacib saydıqları sosial-mədəni dəyərdir, bütün cəmiyyət üzvlərinin arzusudur. Hətta təhsildən, elmdən, biliklərdən ən uzaq valideynlər də bu gün öz övladlarını, el dilində desək, oxutmaq, bilik vermək istəyirlər. Özü də hər hansı ali məktəb diplomunu deyil, məhz gerçək bilik və bacarıqla qazanmasını arzulayırlar. Çünki təhsilin, biliyin bu gün cəmiyyətdə, əmək bazarında insana nə qədər üstün mövqə qazandırdığını görürlər. Azərbaycan insanı bu gün elmini, biliyini artıraraq cənab İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə gətirdikcə daha da genişləndirən inkişaf proseslərinin bir parçasına çevrilib. Bilik və bacarıqlarının yaratdığı imkanlar hesabına bu proseslərdən bəhrələnir.

Heydər Əliyev Fondu təkcə Azərbaycanda deyil, dünyanın müxtəlif ölkələrində də imkansızlar üçün inşa etdirirdi məktəbləri, körpələrin gələcəyinə verdiyi bilik töhfəsi ilə dünyda maarif işığı yayır. Və bu işığın sayəsində bütün dünyada mədəniyyətlərəsas dialoq, sülh və sabitlik mekanı kimi tanınmış ölkəmizin başşəriyyət üçün əhəmiyyəti daha aydın görünür.

Bu, 50 illik tarixdən gələn işıqdır. Bu, Heydər Əliyev ideyalarından düşüncələrə düşən şafaqdır. Bu, Azərbaycan Prezidenti cənab İlham Əliyevin ölkəmizə qazandırdığı nailiyyətdir. Təhsilə, biliyə dayanan qayda qaynaq xalqı, cəmiyyəti, dövləti irdəlidə ancaq yüksəliş gözləyir. Bizim də yolumuz ancaq yüksəlişə doğru. Yolun açıq olsun, Vətən!

Həsən BAYRAMOV, pedaqoji elmlər doktoru

1969

AZƏRBAYCAN TARİXİNİN HEYDƏR ƏLİYEV DÖVRÜ:

qüdrətli dövlət, güclü xalq, möhtəşəm inkişaf

2019

Böyük şəxsiyyətlər yaşayış yaratdıqları, fəaliyyət göstərdikləri zamanlarda siyasi, iqtisadi və digər prosesləri öz xalqlarının rifahı adına irəliləməyə aparmaqla adlarını əbədi olaraq tarixə yazırlar. Hər bir xalq öz tarixi şəxsiyyətləri ilə fəxr edir, onların yaratdığı irsə böyük ehtiramla yanaşır.

Azərbaycan xalqı da hər zaman müasir dövlətimizin memarı və qurucusu, xalqının və ölkəsinin müstəqilliyi, inkişafı naminə böyük və əvəzənilməz işlər görmüş, bununla bağlı tarixi proseslərə təsir göstərmiş dahi şəxsiyyət Heydər Əliyevi qürur hissi ilə xatırlayır. Heydər Əliyev Azərbaycan xalqının və dövlətinin taleyüklü problemlərini həll edən tarixi şəxsiyyət olmaqla yanaşı, həm də tarixi yaradan şəxsiyyətdir. Ümummilli Liderin Azərbaycan tarixinə bəxş etdiyi əzəmətli və unudulmaz günlərdən biri də 14 iyuldur.

Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin 1969-cu il 14 iyul plenumunda Heydər Əliyev Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin birinci katibi seçilərək respublikanın rəhbəri olmuşdur. Ulu Öndərin Azərbaycanda rəhbər seçilməsi xalqımızın tarixi və taleyində əhəmiyyətli dönüşün başlanğıcı, eyni zamanda ölkəmizin sürətli və uzunmüddətli inkişafının əsasının qoyulduğu tarixdir. Daim doğma xalqının böyük təssəübkeşi olmuş Heydər Əliyev o mürəkkəb tarixi şəraitdə ölkəmizi keçmiş ittifaqın ən qabaqcıl respublikalarından birinə çevirmək üçün qısa müddətdə bütün sahələrdə geniş islahatlar proqramı həyata keçirməklə, əslində, gələcək müstəqil və güclü Azərbaycanın əsasını qoyurdu.

Azərbaycan neft diyarı olmasına baxmayaraq, XX əsrin 60-cı illərində sovetlər ittifaqının geridə qalmış respublikalarından biri idi. SSRİ-nin əyalətlərindən biri kimi baxıldığından 1960-cı illərin sonlarına doğru sosial-iqtisadi həyatın bütün sahələrinin gerilədiyi, məni meyillərin güclənərək getdikcə daha dərin kök saldığı, hakimiyyət uğrunda gizli rəqabətin artdığı və eybəcər şəkillər aldığı, bütün bunların isə xalqın milli-mənəvi birliliyinə ziyan vurduğu Azərbaycanda hakimiyyətə gələn yeni rəhbərin birinci işi respublikada iqtisadi potensialın dağılmasının, ictimai-siyasi həyatda yaranmış tənəzzülün xalqın mənəvi-psixoloji vəziyyətinə məni təsir göstərə biləcəyini qarşısını almaqdan ibarət oldu. Respublikada kosmopolit bir əhvali-ruhiyyə hökm sürüyündən yerli kadrların hazırlanması, ana dilimizin inkişaf etdirilməsi və istifadə olunması, dövlət idarəetmə strukturlarında çalışan məmurların azərbaycanlı olmasına diqqət yetirilməsi istiqamətində nəinki ciddi addım atılır, hətta bu yöndə edilə bilən təşəbbüslərin qarşısı alınır. Belə bir halda, heç şübhəsiz, milli şüura malik olan, bu düşüncə ilə yaşayan və mentalitetimizin daşıyıcısı sayılan kadrların yetişməsinə çox ciddi maneələr törədilirdi. İqtisadiyyatı bütövlükdə dərin və uzunmüddətli böhran mərhələsinə qədəm qoymuş respublikada yaranmış bu ağır vəziyyətdən çıxış yolu tapılmalı, onun iqtisadi inkişafını təmin etmək üçün prinsipial cəhətdən yeni konseptual səviyyədə yanaşma yolları işlənib hazırlanmalı, iqtisadiyyatda köklü struktur dəyişiklikləri aparılmalı, təsərrüfatçılıqda və iqtisadi həvəsləndirmədə yeni üsullar tətbiq olunmalı idi.

Heydər Əliyev məhz belə bir vaxtda - 1969-cu il iyul ayının 14-də Azərbaycanda siyasi hakimiyyətə gəldi. Bundan əvvəl isə Heydər Əliyev Azərbaycanda dövlət təhlükəsizliyi sistemində rəhbər vəzifədə çalışmışdı. Ulu Öndər hələ bu orqanda fəaliyyəti dövründə Azərbaycan xalqı üçün əvəzolunmaz işlər görmüşdü. Respublikaya rəhbərliyə gəldikdən sonra isə Heydər Əliyev qısa bir zaman ərzində Azərbaycanın ictimai və siyasi həyatında böyük və əhəmiyyətli dəyişikliklər edə bildi. Ona görə Heydər Əliyev 1982-ci ildə sovetlər ittifaqında ali rəhbər vəzifəyə gətirdiyi zaman Azərbaycan artıq inkişaf etmiş sənaye respublikası kimi tanınırdı. O illərdə respublikada çoxlu sayda sənaye müəssisələri yaradılmış, Azərbaycanın ittifaq miqyasında əhəmiyyəti artmış, o cümlədən neft sənayesinin ayrı-ayrı sahələri yenidən qurulmuşdu. Heydər Əliyevin 1969-1982-ci illərdə Azərbaycanda rəhbər olduğu dövrdə yaratdığı sosial-iqtisadi, siyasi, mənəvi, psixoloji baza sonrakı dövrdə - müstəqillik illərində Azərbaycan xalqı üçün çox böyük əhəmiyyət kəsb etdi. SSRİ-nin dağılması ərəfəsində 15 müttəfiq respublikadan yalnız 3-ü Rusiya, Ukrayna və Azərbaycan öz daxili imkanları hesabına iqtisadi problemlərini həll etməyə qadir idi.

Sovet ittifaqının dağılması ərəfəsində mətbuatda dərc olunan təhlili materiallarda "Hansı müttəfiq respublika sovetlər ittifaqından ayrılaraq iqtisadi cəhətdən yaşamağa qadirdir?" sualına cavab axtarılanda onların sırasında Azərbaycanı adı birinci yerdə çəkilirdi. 1987-ci ildən başlayaraq sovet rəhbərliyinin himayəsi ilə ermənilər Azərbaycanın əzəli torpağı olan Dağlıq Qarabağı

Azərbaycan tarixində Heydər Əliyev imzası

Ermənistanla birləşdirmək üçün ekstremist fəaliyyətə başladılar. O zaman Azərbaycan xalqı ayağa qalxaraq öz suverenliyini və ərazi bütövlüyünü qorumaq üçün kütləvi xalq hərəkatına başladı. Bu hərəkatda ortada olan qüvvələr məhz Heydər Əliyevin Azərbaycanda hakimiyyətə olduğu dövrdə yaratdığı mühtimlənən insanları idi. Heydər Əliyev XX əsrin 70-ci illərində Azərbaycanda ələ bir ab-hava yaratmışdı ki, bu, milli şüurun oyanmasına, Azərbaycan dilinin inkişafına, dəyərlərimizin xalq tərəfindən mənimsənilməsinə, tarixi keçmişimizin hərtərəfli öyrənilməsinə şərait yaratmışdı. Bu mühtim Azərbaycan yerli kadrların yetişməsinə gətirib çıxarmışdı. Heydər Əliyev hakimiyyətdə olduğu dövrdə Azərbaycanda kadr siyasətində azərbaycançılıq prinsipinə ciddi riayət etmiş və bunu məqsədyönlü şəkildə həyata keçirmişdi. Əgər ötən əsrin 50-60-cı illərində Azərbaycanda dövlət idarəçiliyində kadrların böyük ekseriyəti digər millətlərdən formalaşdırsa, Heydər Əliyevin hakimiyyəti dövründə kadr məsələsində azərbaycanlıların üstünlük təşkil etməsinə xüsusi diqqət yeritirdi. O dövrdə ali təhsil ocaqlarında ədəbiyyatımızla, tariximizlə bağlı diskussiyalar aparılması, Azərbaycan tarixinin bütün ali təhsil ocaqlarında tədris proqramına daxil edilməsi Heydər Əliyevin məfkurənin inkişafına xidmət edən siyasətinin nəticəsi idi. Moskva-dan isə həmişə bu işlərə mane olmağa çalışırdı. Məqsəd də o idi ki, Azərbaycan xalqı öz tarixini, keçmişini, ədəbiyyatını və keçdiyi inkişaf yolunu öyrənməsin. Yeni dövlətçilik ruhunun inkişafına ittifaq mərkəzi həmişə əngəl olmağa çalışırdı. Lakin Heydər Əliyev bunu tədicən, necə deyərlər, damladamla həyata keçirməkə idi.

Ulu Öndər Heydər Əliyevin hakimiyyətinin birinci dövründə yaradılmış iqtisadi potensial sonrakı mərhələlərdə - müstəqillik illərində Azərbaycan üçün çox əhəmiyyətli rol oynadı. Hakimiyyətli illərində Ulu Öndər Heydər Əliyevin həyata keçirdiyi daxili siyasət sayəsində ölkəmizdə milli özünüdərk, özünəqayğı, vətənpərvərliyin gücləndirilməsi baxımından əhəmiyyətli addımlar atıldı. Azərbaycançılıq şüurunun inkişafı, tariximizin öyrənilməsi, yerli kadrların yetişdirilməsi, o cümlədən milli ruhun yüksəldilməsi istiqamətində keçirilmiş bir çox tədbirlər sonrakı dövrdə bizim üçün, millətimiz üçün, dövlətimiz üçün çox ciddi rol oynadı.

1970-1985-ci illərdə, tarixən qısa bir dövr ərzində, bütövlükdə respublika ərazisində yüzlərlə zavod, fabriklər, istehsalat sahələri yaradıldı. 213 iri sənaye müəssisəsi işə salındı. Bir çox mühüm istehsal sahələrinə görə Azərbaycan Sovet İttifaqında aparıcı yerlərdən birini tuturdu. Azərbaycanda istehsal olunan 350 adda məhsul dünyanın 65 ölkəsinə ixrac olunurdu. O illərdə istehsal olunan

"1970-1985-ci illər Azərbaycanın quruculuq salnaməsinə ən parlaq səhifələr kimi daxil olmuşdur. Baş verən dəyişikliklərin miqyasına, iqtisadi və sosial sahələrdə aparılan dərin struktur islahatlarına xarakterinə, xalqın maddi rifah halının keyfiyyətə yeni mərhələyə keçirilməsinə görə qorquzuncu, onuncu və on birinci beşilliklər Azərbaycanın yeni tarixində ən mühüm yerləri tutur".

Heydər ƏLİYEV

sənaye məhsulları öz həcminə görə əvvəlki 50 ilədəkə bərabər idi. Həmin illərin Azərbaycanı nəhəng bir tikinti meydanını xatırladırdı. Bakının və respublika rayonlarının siması büsbütün dəyişmişdi. Bu gün Bakıya, Azərbaycan rayonlarına gözəllik, yaraşır verən yüzlərə yaşayış binaları, mehmanxanalar, ictimai binalar, məktəblər, mədəniyyət sarayları, iqtisadiyyatımızın nüvəsini təşkil edən fabriklər, zavodlar, nəhəng sənaye obyektləri, iri istehsal kompleksləri, su anbarları, dəryaçaqlar, Kür su kəməri, yaşillıq zonaları, istirahət ocaqları, neçə-neçə yollar, o cümlədən yurdun simli-qərb ucqarını paytaxta bağlayan Bakı-Balakan demir yolu, Dağlıq Qarabağın mərkəzə - Bakıya bağlılığını artırmaq və orada Azərbaycan mühtimlənən cəmlərini qorumaq üçün görülən mühüm tədbirlər, o cümlədən Xankəndinə demiryolu çəkilməsi Heydər Əliyev zəkasinın, onun yorulmaz fəaliyyətinin, bu böyük insanın bütün varlığına hopmuş vətən sevgisinin nəticəsi idi.

Onun respublikaya rəhbərlik etdiyi sovetlər dövründə Azərbaycan neft və pambıq xammalı mənbəyindən o dövr üçün ən müasir texnologiyaların geniş tətbiq olunduğu yüksək sənaye respublikasına çevrilmişdi. Respublikanın hər yerində böyük abadlıq işləri aparılmış, yeni zavod və fabriklər, elektrik stansiyaları, respublika üçün tamamilə yeni müəssisələr istifadəyə verilmiş, ən əsası, bu sahələrdə işləyə bilən güclü kadr potensialı yetişdirilmişdi. Bununla yanaşı, Azərbaycanın elmi, mədəniyyəti, incəsənəti də yeni inkişaf səviyyəsinə qaldırılmış, Azərbaycanın zəngin tarixi bütünü dünyaya tanıtılmışdı. Bütün bu işləri görməklə Ulu Öndər həm də xalqın özünə, öz gücünə, qüdrətinə inamını bərpə etmişdi. Çünki o, xalqının gücünə və qüdrətinə inanır, həyatının mənasını doğma vətəninə xidmətdə görürdü: "Biz nədir insan varisliyirik. Hər bir Azərbaycan vətəndaşı bu irsə layiq olmağa çalışaraq böyük bir tarixi keçmiş, zəngin mədəniyyəti, yüksək mədəniyyəti olan ölkəmizin həm dünənini, həm bugünü, həm də gələcəyini dərin bir məsuliyyət hissi ilə yaşamaşmalıdır". Ümummilli Liderin fəaliyyətinin əsasını

milli-mənəvi, dini dəyərlərimizə sıx bağlılığı, Azərbaycan və dünya tarixini mükəmməl bilməsi, xüsusi xidmət orqanlarında çalışarkən xalqımıza qarşı yönəlmiş siyasəti aydın görüb dərinləndirərək araşdırması təşkil etmişdi. Və bu amillər onun millətsevərlik, müstəqil dövlətçilik baxışlarının formalaşmasında çox böyük rol oynamışdır. Heydər Əliyev xarakterinə görə pragmatik, dərin bilikli, məntiqli, cəsarətli, həyata keçirməyə çalışdığı ideyaları uğrunda əzmlə mübarizə aparan prinsipial rəhbər olmaqla yanaşı, millətini, xalqını, vətəninə sıx bağlı, milli-mənəvi, dini dəyərlərimizə sıx bağlılığı, Azərbaycan və dünya tarixini mükəmməl bilməsi, xüsusi xidmət orqanlarında çalışarkən xalqımıza qarşı yönəlmiş siyasəti aydın görüb dərinləndirərək araşdırması təşkil etmişdi. Və bu amillər onun millətsevərlik, müstəqil dövlətçilik baxışlarının formalaşmasında çox böyük rol oynamışdır. Heydər Əliyev xarakterinə görə pragmatik, dərin bilikli, məntiqli, cəsarətli, həyata keçirməyə çalışdığı ideyaları uğrunda əzmlə mübarizə aparan prinsipial rəhbər olmaqla yanaşı, millətini, xalqını, vətəninə sıx bağlı, milli-mənəvi, dini dəyərlərimizə sıx bağlılığı, Azərbaycan və dünya tarixini mükəmməl bilməsi, xüsusi xidmət orqanlarında çalışarkən xalqımıza qarşı yönəlmiş siyasəti aydın görüb dərinləndirərək araşdırması təşkil etmişdi. Və bu amillər onun millətsevərlik, müstəqil dövlətçilik baxışlarının formalaşmasında çox böyük rol oynamışdır. Heydər Əliyev xarakterinə görə pragmatik, dərin bilikli, məntiqli, cəsarətli, həyata keçirməyə çalışdığı ideyaları uğrunda əzmlə mübarizə aparan prinsipial rəhbər olmaqla yanaşı, millətini, xalqını, vətəninə sıx bağlı, milli-mənəvi, dini dəyərlərimizə sıx bağlılığı, Azərbaycan və dünya tarixini mükəmməl bilməsi, xüsusi xidmət orqanlarında çalışarkən xalqımıza qarşı yönəlmiş siyasəti aydın görüb dərinləndirərək araşdırması təşkil etmişdi. Və bu amillər onun millətsevərlik, müstəqil dövlətçilik baxışlarının formalaşmasında çox böyük rol oynamışdır.

Heydər Əliyevin Azərbaycana rəhbərlik etdiyi ilk illərdə görülən işlər özündərk duyğularının ideoloji sistemini keçmiş buxovlarından xilas edərək, xalqın tarixi yaddaşının özünə qaytarılmasını kimi təməl prinsiplər əsasında milli ruhun hədsiz yüksəlişini təmin etmiş, xalq

qımızın qəlbində illərdən bəri sıxışdırılıb qalmış dövlətçilik ideyasının gələcəkdə böyük hərəkatverici qüvvəyə çevrilməsi üçün münbit zəmin yaratmışdı.

Azərbaycanda siyasi hakimiyyətə gələn Ümummilli Lider ilk gündən sovet rejiminin bütün ideoloji-siyasi baryerlərinə sinə gərəkək xalqımızın özünüdərk üçün zəruri addımları atmağa, cəmiyyəti bütün istiqamətlərdə yüksəlişə hazırlamağa başlamışdır. Ulu Öndər xalqın heysiyyətini gücləndirmək, onu öz söykünə qaytarmaq, zəngin ədəbi irsin, mədəniyyətini, incəsənətini, adət-ənənələrini yaşatmaq, ana dilini inkişaf etdirmək üçün təxirəsalınmaz tədbirlər həyata keçirilməli olduğunu çox yaxşı bilir və bu yöndə aldığı hər addımla həyatına təhlükələr yarana biləcəyini də çox gözəl anlayırdı. Ümummilli Lider cəmiyyətdə milli məfkurənin güclənməsi, dövlətçilik şüurunun yenidən formalaşması üçün hər bir azərbaycanlının yüksək təhsil almasını, elmi yenilikləri mənimsəməsinə son dərəcə vacib əməl hesab edirdi. Buna görə də əminliklə deyə bilərik ki, Azərbaycan tarixində ikinci maarifçilik hərəkatı məhz onun adı ilə bağlıdır. Ulu Öndərin rəhbərliyi altında təhsilin milliləşdirilməsi, dilimizin inkişafı, ictimai elmlərin tarixi xarakterinin qorunması istiqamətində ardıcıl tədbirlər həyata keçirilmişdir. Böyük strateq illər sonra - 1998-ci ilin 31 avqustunda 1970-1987-ci illərdə Azərbaycandan kənarada təhsil almış müxtəssislərin ümumrespublika toplantısındakı nitqində həmin dövrü xarakterizə edən məqamlara toxunaraq demişdi: "Mən 1969-cu il iyulun 14-də Azərbaycanda rəhbər seçildəndən sonra dərhal, birinci növbədə, təhsil məsələləri ilə məşğul olmağa başladım. Bilirsiniz ki, mən o vaxta qədər də dövlət işində işləmişdim. Azərbaycanda təhsilin, xüsusilə ali təhsilin vəziyyəti məni daim maraqlandırmışdı və mən bu barədə xeyli məlumatlara malik idim... Araşdırmalar apararkən mənə aydın oldu ki, Azərbaycandan kənarada respublikamızın özündə hazırlana bilməyən ixtisaslar üzrə ali təhsil almaq üçün respublikaya 50 nə-

fərlik limit verilib... Mən dərhal maraqlandırdım ki, bəs siz kimləri seçmişiniz, kimləri oxumağa göndərsiniz? Siyahını aldım, çox təəssüfləndim. Onların ekseriyəti azərbaycanlı deyildi. Sonrakı illərdə də bu məsələ bir az çətin idi. Bilirsiniz ki, Azərbaycanda bir çox millətlərin nümayəndələri vardır. O vaxt mən iki-üç ildən sonra hər il respublikadan kənarada oxumağa göndərilənlərin 97-98 faizinin azərbaycanlılardan ibarət olmasına nail oldum".

Heydər Əliyevin gələcəyin müstəqil Azərbaycanını nəzərdə tutaraq, azərbaycançılıq məfkurəsinin yüksəlişi və xalqın dövlətçilik arzularının daha da güclənməsi üçün dövlət quruculuğu sahəsində gördüyü mühüm işlərdən biri SSRİ-nin xarici siyasəti çərçivəsində də olsa, Azərbaycanın xarici aləmlə elmi-texniki, iqtisadi və mədəni əlaqələrinin genişləndirilməsi üçün göstərdiyi maksimum səylərdir. Bu məqsədlə Bakıda ittifaq və beynəlxalq əhəmiyyətli tədbirlər təşkil olunduğu kimi, SSRİ respublikaları və sosialist düşərgəsi ölkələrində, eləcə də digər xarici ölkələrdə Azərbaycan mədəniyyəti və incəsənəti günləri keçirilirdi ki, bütün bunlar son nəticədə Azərbaycanın xarici ölkələrlə və orada yaşayan azərbaycanlılarla əlaqələrinin qurulması üçün zəmin yaradırdı, azərbaycanlıların özünəməxsus tarixi, mədəni ənənələri olan xalq kimi tanınmasını, Bakının həmin dövrdə dünya miqyasında tanınan bir elm və mədəniyyət mərkəzinə çevrilməsini təmin edirdi.

Bu, həmin dövr idi ki, hətta Moskvada, Sankt-Peterburqda çıxan jurnallarda işi üzü görüb bilməyən yazılar fəal və təndəşliq nümunəsi olan əsərlər kimi dövrün Bakı mətbuatında dərc oluna bilər, şəxsən Heydər Əliyev səviyyəsində hər cür hücumdan və qəsdlərdən qorunurdu. Həmin illərdə mədəniyyət və incəsənət nümayəndələrinin tarixi keçmişimiz, eləcə də bugünümlə bağlı qadağa qoyulmadan milli ruhlu əsərlər yarada bilmələri üçün münbit şəraitin təmin olunması gənc qələm sahiblərinə xüsusi qayğı və diqqətə yanaşılması ilə əlaqəlidir.

Hakimiyyətə gəldiyi ilk günlərdən Heydər Əliyevin gələcəyə hesablanmış dövlət quruculuğunun əsasını təşkil edən strateji proqramında Azərbaycan dili ayrıca diqqət mərkəzində idi. Heydər Əliyevin respublikaya rəhbərliyi dövründə Azərbaycan dilinə həqiqi dövlət dili statusu qazandırmağa yönəlmiş fəaliyyətinin bəhrəsindən ki, 1978-ci il Konstitusiyasında Azərbaycan dilinin dövlət dili statusu təsbit olundu. Dövr baxımından sözün əsl mənasında qəhrəmanlığa bərabər belə bir addım məhz gələcəyin müstəqil yeni Azərbaycanı naminə atılmışdı. Azərbaycan dilinin idarəçilikdə geniş tətbiqi, demək olar ki, bütün böyük klassiklərin ittifaq miqyasında yubileylərinin keçirilməsi, Azərbaycan mədəniyyətinin ümumittifaq miqyasında ön mövqələrə çıxması, elmi, ədəbi, mədəni abidələrin planlı tədqiqi və nəşri - bütün bunlar Heydər Əliyevin gələcək dövlətçiliyimizin ideya təməlinə dayanan siyasətinin əməli nəticələridir.

Azərbaycanın Heydər Əliyevin adı ilə bağlı olan sürətli inkişafını bu gün də yüksək dinamika ilə davam etməsi o dövrdən başlayan yüksəliş strategiyasının böyük zaman keçiyini əhatə edən dövlətçilik konsepsiyasını yerinə yetirdiyini qətiyyətlə sübut edir. Ümummilli Lider Heydər Əliyev həmişə Azərbaycan xalqının mənafeyini düşünən şəxsiyyət olub, bu istiqamətdə apardığı ardıcıl və məqsədyönlü siyasət onun bütün fəaliyyətinin əsasını təşkil edib. Bu gün Azərbaycanda həyata keçirilən böyük tədbirlər məhz Heydər Əliyevin ölməz ideyalarını həmişə yaşayaraq, əbədi olduğunu bir daha sübut edir. Ulu Öndərin uzaqgörənliyi, müdrikliliyi və fədakarlığı bu şəxsiyyəti təkcə Azərbaycan xalqının deyil, bütün dünya azərbaycanlılarının liderliyinə yüksəldib, ömür yolu isə vətəna xidmətinə parlaq nümunəsinə çevrilib. Bütün həyatını xalqına və vətəninə həsr etmiş Ümummilli Lider Heydər Əliyev Azərbaycan xalqının tarixinə müstəqilliyimizin memarı və qurucusu kimi daxil olub. Ulu Öndərin yorulmaz, çoxşaxəli və zəngin fəaliyyəti Azərbaycanı sürətli inkişaf yoluna çıxarıb və şübhə yoxdur ki, yaxın illərdə ölkəmiz dünyanın inkişaf edən güclü dövlətlərindən birinə çevriləcək.

Müstəqil Azərbaycan dövlətinin qurucusu Heydər Əliyevin həyata keçirdiyi siyasət Prezident İlham Əliyev və ölkə rəhbərliyinin həyata keçirdiyi məqsədyönlü siyasətə əməli dəstək verən Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban Əliyeva tərəfindən uğurla davam etdirilir. Bu gün dövlət quruculuğu prosesi daimi xarakter daşıyır, cəmiyyət inkişaf edir, müasir dünyamızda gedən proseslərə uyğun olaraq Azərbaycanın sosial-iqtisadi həyatında, qanunlarında, insanların həyat tərzində, idarəçilikdə müvafiq dəyişikliklər həyata keçirilir. Cəmiyyətimiz indiki dövrün çağırışlarına uyğun olaraq yeniləşir, müasirləşir və müstəqil Azərbaycanın mövqələri getdikcə möhkəmlənir.

Mübariz QURBANLI,

Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsinin sədri, YAP icra katibinin müavini

1969

AZƏRBAYCAN TARİXİNİN HEYDƏR ƏLİYEV DÖVRÜ:

qüdrətli dövlət, güclü xalq, möhtəşəm inkişaf

2019

Regional ali təhsilin flaqmanı

80 illik tarixi olan Gəncə Dövlət Universiteti Heydər Əliyev ideyaları əsasında özünün intibah dövrünü yaşayır

Azərbaycan tarixinə Heydər Əliyev dövrü kimi yazılan son 50 illik inkişaf, quruculuq və yüksəliş salnaməsi təhsil sistemində də köklü müsbət dəyişikliklərə, genişmiqyaslı intibaha səbəb olmuşdur. Ümummilli Lider Heydər Əliyevin Azərbaycanı elm və təhsilə göstərdiyi diqqət və qayğı respublikamızda təhsilin inkişafını Avropa standartlarına çatdırmışdır.

Ulu Öndərdən sonra bu sahənin inkişafına xüsusi diqqət yetirən Prezident İlham Əliyevin həyata keçirdiyi məqsədyönlü tədbirlər nəticəsində ali təhsil müəssisələrinin maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsi istiqamətində uğurlu addımlar atıldı.

Azərbaycanın ali təhsil müəssisələrində yeni ixtisaslar üzrə fakültələr yarandı. Bu da ayrı-ayrı sahələrdə kadr çatışmazlığını aradan qaldırdı. Sevindirici haldır ki, bu inkişafda Gəncə Dövlət Universiteti də öndə gedərək mühüm uğurlara imza atdı. Belə ki, təhsildə şəffaf və səmərəli idarəetmə mexanizminin yaradılması, idarəetmənin qabaqcıl beynəlxalq təcrübə əsasında müasirləşdirilməsi və şəffaf idarəetmə modelinin yaradılması nəticəsində bu ali təhsil ocağı digər ali təhsil müəssisələri kimi irəli gedərək yeni-yeni nailiyyətlər qazandı. 1939-cu ildə 244 nəfər tələbə ilə fəaliyyətə başlayan universitetdə indi 6500 tələbə təhsil alır.

Dövlət büdcəsindəki xərc yükünü azaltmaq üçün tədbirlər görülür

Hazırda Gəncə Dövlət Universitetində biologiya-kimyə, filologiya, tarix-coğrafiya, xarici dillər, riyaziyyat-informatika, fizika və texniki fənlər, pedaqoji, iqtisadiyyat və idarəetmə fakültələri fəaliyyət göstərir, 39 ixtisas üzrə müxtəssis hazırlanır. Xarici dillər fakültəsində 4 dilə - ingiliss, rus, fransız və alman dilləri tədris olunur. Hazırda Azərbaycanın şəhər, rayon və kəndlərdə pedaqoji fəaliyyətlə məşğul olan müəllimlərin böyük bir qismi bu universitetin məzunlarıdır.

Son illər həyata keçirilən tədbirlər nəticəsində universitetin maddi-texniki bazası tamamilə yenilənmişdir. İndi burada yüksək ixtisaslı müxtəssis hazırlanması üçün 32 tədris laboratoriyası, 5 ixtisas kabineti, 2 tədris emalatxanası, 12 kompüter mərkəzi və geniş auditoriyalar vardır. Hazırda bakalavriat səviyyəsində 40, magistratura səviyyəsində 63 ixtisas üzrə kadr hazırlığı aparılır. Universitetin strukturunun və idarəetmənin optimallaşdırılması sahəsində son vaxtlar xeyli iş görülmüşdür. 2017-ci ildə müasir idarəetmə sistemində uyğun olaraq yeni innovasiyalar Departamenti və onun nəzdində 5 şöbə, 8 mərkəz, 6 tədris və 1 elmi-tədqiqat laboratoriyası, həmçinin əlavə təhsil fakültəsi yaradılmışdır. Departamentin yaradılmasında əsas məqsəd elmi-tədqiqat işlərinə investisiyaların cəlb olunması, bu istiqamətdə sərmayə yatırın özəl sektora müəyyən güzəştlər edilməklə strateji hədəflərə çatmaq üçün iqtisadi bliklər verməkdir.

Prezident İlham Əliyevin hakimiyyəti dövründə imzaladığı bir çox sərəncamlar əsasında sürətlə modernləşən Azərbaycan təhsil sisteminin formalaşması istiqamətində yeni addımlar atılmış və innovativ təhsilin keyfiyyət göstəricilərinin Avropa standartlarına uyğunlaşdırılması istiqamətində bir çox işlər görülmüşdür. Belə ki, "Azərbaycan Respublikasında Təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası" haqqında sərəncamdan

irəli gələn hədəflərə və məqsədlərə çatmaq üçün Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi tərəfindən işlənilib hazırlanmış "Fəaliyyət planına" uyğun olaraq təhsil sahəsində dərin islahatlar aparılmışdır. Gəncə Dövlət Universiteti də aparılan islahatlarda və həyata keçirilən layihələrdə fəal iştirak etmək yaradılmış imkanlardan maksimum istifadə etməyə çalışır.

Tədrisin keyfiyyətini yüksəltmək üçün universitet qabaqcıl təcrübədən bəhrələnilir

Məlum olduğu kimi, təhsil sahəsində aparılan bütün islahatların məqsədi onun keyfiyyətini yüksəldilməsinə xidmət edir. Keyfiyyət müəyyənləşdirilməsində əsas göstərici təhsilçilərin təlim nəticələridir ki, bu nəticələr də keyfiyyəti üzə çıxaran etibarlı mənbə hesab olunur. Elə buna görə də tədris prosesində keyfiyyətin təmin edilməsi məqsədilə vaxtaşırı monitorinqlər təşkil olunur. İnnovasiyalar Departamenti nəzdində yaradılmış Strateji təhlil, qiymətləndirmə və monitorinq şöbəsi, eyni vaxtda bir neçə fakültədə yaradılan tədris keyfiyyətinə nəzarət edəcək mobil monitorinq qrupu veb-kameralar vasitəsilə tədris prosesini məsafədən müşahidə edir.

Bundan başqa, departament elmi-tədqiqat işlərinə investisiyaların cəlb olunması, bu istiqamətdə sərmayə yatırın özəl sektora müəyyən güzəştlər edilməsi və sair strateji hədəflərə nail olmaq üçün öz töhfələrini verməkdədir. İqtisadiyyatın davamlı inkişafına və rəqabət qabiliyyətinin artırılmasına, müasir elmi və texnoloji nailiyyətlərə əsaslanan innovasiya və yüksək texnologiya sahələrinin inkişafına, elmi tədqiqatların aparılmasına və yeni texnologiyaların işlənilməsinə üzrə müasir komplekslərin yaradılmasına dövlət dəstəyini daha da artırmaq məqsədilə departamentin nəzdində xarici və daxili infrastrukturun yaradılması və sahibkarlıq fəaliyyətinin səmərəli həyata keçirilməsi üçün digər xidmətlərin göstərilməsi də təmin edilmişdir. İndi əminliklə demək olar ki, bu departament yaxın vaxtlarda Azərbaycanda yüksək texnoloji məhsulların hazırlanmasına əlverişli mühit formalaşdıracaqdır.

Universitetə maraq ildən-ildə artır

Son illər məzunlar arasında Gəncə Dövlət Universitetinə marağ xeyli artmışdır. Elə buna görə də tələbə qəbulu planının yerinə yetirilməsi 97 faizə yüksəlmiş və bu universitet respublika ali təhsil müəssisələri arasında ilk üçüncü daxil olmuşdur. Universiteti seçmiş yüksək ballı tələbələr sayında da artım müşahidə olunur. Hazırda 90 nəfərdən çox tələbə "Gəncə Dövlət Universiteti" təqaüdünü alır. Söz yox ki, bu uğuru Gəncə və ətraf rayonların məktəblərində aparılan təhsil vasitələrinin müsbət nəticəsi kimi də dəyərləndirmək olar. Təbii ki, 4 il əvvəl universitetdə yaradılmış Təcrübə və karyera şöbəsi tərəfindən koordinasiya olunur və tənzimlənir. Pedaqoji, istehsalat, tədris və çöl təcrübələrinə nəzarət etmək, təcrübə keçiriləcək müəssisələrlə universitet arasında əlaqə yaratmaq, əmək yarmarkası təşkil etmək, məzunların karyerasında dəyişiklikləri izləmək, lazım olduqda müəyyən tövsiyələr vermək, dəstək göstərmək və sair məsələlər də bu şöbənin səlahiyyətinə daxildir.

ləcəyin müəllimi" təqaüdünü alır. Söz yox ki, bu uğuru Gəncə və ətraf rayonların məktəblərində aparılan təhsil vasitələrinin müsbət nəticəsi kimi də dəyərləndirmək olar. Təbii ki, 4 il əvvəl universitetdə yaradılmış Təcrübə və karyera şöbəsi tərəfindən koordinasiya olunur və tənzimlənir. Pedaqoji, istehsalat, tədris və çöl təcrübələrinə nəzarət etmək, təcrübə keçiriləcək müəssisələrlə universitet arasında əlaqə yaratmaq, əmək yarmarkası təşkil etmək, məzunların karyerasında dəyişiklikləri izləmək, lazım olduqda müəyyən tövsiyələr vermək, dəstək göstərmək və sair məsələlər də bu şöbənin səlahiyyətinə daxildir.

Universitetdə mövcud olan ixtisasların eksrəyətli maarifləndirilməsi üçün şəhərin ortasında məktəbləri ilə əməkdaşlıq daha da genişləndirilmişdir. Pedaqoji təcrübələrinin təşkil məqsədilə reallaşdırmaq üçün ən yaxşı maddi-texniki bazaya və yüksək potensiallı kadrlara malik 2 məktəb - 4 və 39 nömrəli orta məktəblər universitetin bəzə məktəbləri qismində seçilmişdir. 39 nömrəli məktəbdə universitetin vəsaiti hesabına Təcrübə və karyera şöbəsinin filialı yaradılmışdır. Hazırda şəhərin orta məktəbləri ilə əməkdaşlıqın təkmilləşdirilməsində və möhkəmləndirilməsində bu filial qərargah rolu funksiyasını yerinə yetirir.

Müəllimlər elmi-tədqiqat işlərini genişləndirirlər

Hazırda universitetin kafedrlərində 25 istiqamət, 270 müvzu üzrə elmi-tədqiqat işləri aparılır. Tədqiqat işlərinin nəticələri xarici jurnallarda, o cümlədən respublikamızda nəşr olunan jurnallarda dərc edilir. Bundan başqa, araşdırmaların müəllimləri beynəlxalq və respublika konfranslarında, simpoziumlarda məruzələrlə çıxış edirlər.

Bu sahədəki uğurlardan danışarkən demək lazımdır ki, əvvəlki universitet əməkdaşları tərəfindən il ərzində dərc edilən məqalələrin sayı 400-500 olurdusa, indi 1700-ə çatmışdır. "Clarivate-Analytics" agentliyinin "Web of Science" bazasına daxil olan jurnallarda dərc olunan məqalələrin sayında da əhəmiyyətli artım müşahidə olunur.

- Universitetdə 9 fakültə, 14 şöbə, 31 kafedra, 8 mərkəz və 5 tədris binası var.
- Hazırda universitetdə 6500 tələbə təhsil alır.
- Universitetdə 600 nəfərədək professor və müəllim həyatı çalışır.
- 550 əməkdaşdan 16 nəfər elmlər doktoru, professor, 232 nəfər fəlsəfə doktoru, dosent, baş müəllimdir.
- Son 4 ildə fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi alanların sayı 160-dan 232-yə yüksəlib.
- Hazırda 155 nəfər fəlsəfə doktoru programı üzrə doktorantura və dissertanturada təhsil alır.

Qeyd edək ki, universitetin tarixində ilk dəfə olaraq Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Elmin İnkişafı Fondu tərəfindən 2017-ci il üçün alan edilmiş qrant müsabiqəsində AMEA-nın Kataliz və Qeyri-Üzvi Kimya İnstitutu ilə birgə Gəncə Dövlət Universiteti də qalib gəlmişdir. Universitet əməkdaşlarının elmi və tədris fəaliyyətinə görə əməyinin stimullaşdırılmasına da xüsusi diqqət yetirilir. Belə ki, təsdiq edilmiş meyarlara uyğun olaraq müxtəlif müsabiqələrdə yer tutmuş əməkdaşların aylıq əmək haqlarına əlavələr edilir. "Clarivate-Analytics" agentliyinin "Web of Science" bazasına daxil olan jurnallarda dərc olunan məqalələrə görə, həmçinin yeni elmi dərəcə almış əməkdaşlara pul mükafatları verilir. Uzun müddət universitetdə qüsursuz fəaliyyət göstərən qocaman və nüfuzlu müəllimlərə "Fəxri professor" adı verilir və onların əmək haqlarına əlavələr olunur.

Xarici əlaqələr genişlənir

Universitetdə xarici əlaqələr gündən-günə genişləndirilir. Hazırda 40-dək xarici ölkə və respublikadaxili universitetlərlə, eləcə də AMEA-nın Elmi-Tədqiqat İnstitutları ilə qurulmuş əlaqələr beynəlxalq əməkdaşlıq və təhsil mübadilə proqramlarına xidmət edir. Onların sırasında Fransa və Türkiyə universitetləri xüsusi yer tutur. Məsələn, 11 nəfər GDU tələbəsi Fransanın Strasburq Universitetində ma-

gistr dərəcəsi almağa müvəffəq olmuş, həmçinin "Fransız dili müəllimi" ixtisası üzrə təhsil alan tələbələr üçün dövlət attestasiyası Strasburq Universitetindəndən davət olunmuş müəllimlərinin tərəfindən aparılmışdır. Bundan əlavə, Fransız dili kafedrasının müəllimləri Fransanın Bezanson şəhərindəki Təbiiq Dilçilik Mərkəzində pedaqoji təcrübə keçmişlər. Fransa hökumətinin qərarı ilə Fransız dili kafedrasının 3 müəllimi fransız dilinin təbliğində xidmətlərinə görə Fransa hökuməti tərəfindən "Akademik Palma" ordeni ilə təltif olunmuşdur. Fransanın Yuxarı Alzas Universiteti ilə əməkdaşlıq çərçivəsində Gəncə Dövlət Universitetində Aleksandr Düma adına "Fransız mədəniyyət mərkəzi" yaradılmışdır.

Beynəlxalq əməkdaşlıq çərçivəsində Gəncə Universiteti Beynəlxalq Əməkdaşlıq və İnkisaf üzrə Türkiyə agentliyi (TIKA) ilə əlaqə qurmuş və aparılan danışıqlar nəticəsində agentliyin dəstəyi ilə GDU-da 30 min nüsxə kitab fonduna malik olan Nuru Paşa adına kitabxana yaradılmışdır.

Universitetin xarici əlaqələri bunlarla bitmir. Kollektiv İngiltərənin Essex Universiteti, Almaniyanın Leypsiq Universiteti ilə, İtaliyanın Milan Ali Tərcümə Məktəbi ilə də əlaqələr qurulmuşdur. Gələcəkdə isə Belçikanın Qent Universiteti, Finlandiyanın Turku Universiteti, Fransanın Politiens Universiteti, İtaliyanın Ka Faskari Venetsiya Universiteti, Polşanın Varşava Universiteti, İsveçin Lund Universiteti, Böyük Britaniyanın Kardiff Universiteti ilə əlaqələr qurmaq üçün danışıqlar aparılır.

Beynəlxalq elmi konfranslar universitetin nüfuzunu yüksəldir

Gəncə Dövlət Universitetinin təşkilatçılığı ilə artıq müxtəlif mövzularda beynəlxalq konfransların keçirilməsi ənənəyə çevrilib. Keçən il "Müasir təbiət və iqtisad elmlərinin aktual problemləri" mövzusunda keçirilən konfrans da yaddaqalın oldu. Tədbirdə 10-a yaxın ölkənin nüfuzlu universitetlərindən gəlmiş alimlər, eləcə də

qabaqcıl elmi-tədqiqat mərkəzlərinin nümayəndələri maraqlı məruzələrlə çıxış etmiş, müzakirə olunan mövzu ətrafında fikir mübadiləsi aparmışlar.

Konfransda postneft dövründə Azərbaycanda qeyri-neft sektorunun inkişafı, biliyə əsaslanan iqtisadiyyatın qurulması, innovativ cəmiyyətin təşkili, iqtisadiyyatın ayrı-ayrı sahələrinin inkişafının təmin edilməsi, ümumilikdə isə rəqabətqabiliyyəti və davamlı iqtisadi inkişafa nail olunması yolları alimlər tərəfindən geniş müzakirəyə çevrildi.

Bundan başqa, Ulu Öndər Heydər Əliyevin anadan olmasının 96-cı ildönümünə həsr edilən "Müasir təbiət və iqtisad elmlərinin aktual problemləri" mövzusunda keçirilən beynəlxalq konfransda Azərbaycan ali təhsil müəssisələrində keyfiyyətin təminatı və mədəniyyətin formalaşması zamanı qarşıya çıxan çətinliklər ətrafında müzakirə edildi.

Tədris ilinin yaz semestr imtahanları uğurla başa çatdı

Gəncə Dövlət Universitetində hər il imtahanların müvafiq keçməsi üçün universitet üzrə "İmtahan mərkəzi" yaradılır. 2018-2019-cu tədris ilində də yaradılan bu mərkəz ciddi fəaliyyət göstərdi. Nəticədə imtahanlar olduqca şəffaf və müvafiq keçdi. İmtahanların keçirilməsinə icimai nəzarətin həyata keçirilməsi və şəffafliqın təmin olunması məqsədilə Gəncə şəhərinin tanınmış ziyalılarından, elm xadimlərindən, deputatlardan, külliəti informasiya vasitələri nümayəndələrindən, eləcə də valideynlərdən ibarət "İctimai nəzarət şurası" yaradılmış, onlarla söhbətlər aparılmışdır. Bakalavriat səviyyəsində keçirilən test imtahanları zamanı tələbələrə düşəcək 50 test sualının qabaqcadan seçilməsi və sualların məxfi saxlanması məqsədilə "Bunker" yaradılmış, işçi qrupu lazımı avadanlıq və kamera ilə təchiz edilmişdir. Test və yazılı imtahanlarla yanaşı, yaradıcılıq tələb edən "Musiqi müəllimi", "Təsviri incəsənət müəllimi", "Fiziki tərbiyə və çarışsaqədərki hazırlıq müəllimi", "Bədən tərbiyəsi və idman" ixtisaslarında təhsil alan tələbələrə də imtahanları nəzarət altında keçirilmişdir. Yazılı imtahan üçün tələbələrə 2 saat, dövlət imtahanlarında 3 saat vaxt verilmişdir. Bütün bu qaydalara nəzarət edilməklə yanaşı, tələbələrə lazımı şərait də yaradılmışdır. Nəticədə hər bir tələbə şəffaf şəraitdə imtahan verərək müsbət qiymətlər almışdır. İmtahanlardan sonra həm tələbə, həm də valideynlərlə aparılan söhbətlərdən aydın olmuşdur ki, onlar imtahanların gedişindən olduqca razı qalmışlar.

Beynəlxalq elmi konfranslar universitetin nüfuzunu yüksəldir

Gəncə Dövlət Universitetinin təşkilatçılığı ilə artıq müxtəlif mövzularda beynəlxalq konfransların keçirilməsi ənənəyə çevrilib. Keçən il "Müasir təbiət və iqtisad elmlərinin aktual problemləri" mövzusunda keçirilən konfrans da yaddaqalın oldu. Tədbirdə 10-a yaxın ölkənin nüfuzlu universitetlərindən gəlmiş alimlər, eləcə də

Azərbaycanın ali təhsil müəssisələrində yeni ixtisaslar üzrə fakültələr yarandı. Bu da ayrı-ayrı sahələrdə kadr çatışmazlığını aradan qaldırdı. Sevindirici haldır ki, bu inkişafda Gəncə Dövlət Universiteti də öndə gedərək mühüm uğurlara imza atdı. Belə ki, təhsildə şəffaf və səmərəli idarəetmə mexanizminin yaradılması, idarəetmənin qabaqcıl beynəlxalq təcrübə əsasında müasirləşdirilməsi və şəffaf idarəetmə modelinin yaradılması nəticəsində bu ali təhsil ocağı digər ali təhsil müəssisələri kimi irəli gedərək yeni-yeni nailiyyətlər qazandı. 1939-cu ildə 244 nəfər tələbə ilə fəaliyyətə başlayan universitetdə indi 6500 tələbə təhsil alır.

Universitetdə təhsil alan azərbaycanlı və xarici ölkələrin, Azərbaycan Respublikasının ərazi bütövlüyü uğrunda gedən döyüşlərdə yaralanaraq əlil olmuş şəxslərin, eləcə də məcburi köçkün ailələrinin övladlarına böyük diqqət və qayğı ilə yanaşılır. Hazırda burada Azərbaycan Respublikasının azadlığı, suverenliyi və ərazi bütövlüyü uğrunda həlak olan, hərbi əməliyyatla əlaqədar itkin düşən və məhkəmə tərəfindən ölmüş elan edilən vətəndaşların 98, valideyn himayəsindən məhrum olmuş 69, hər iki valideynini itirmiş 13 tələbə təhsil alır. Onların dərəcə davamiyyəti, ehtiyaclarının ödənilməsi və sair məsələlər universitet rəhbərliyi tərəfindən daim diqqət mərkəzində saxlanılır.

Tələbələr asudə vaxtlarını səmərəli keçirirlər

Universitetdə diqqətdə saxlanılan məsələlərdən biri də tələbələrə asudə vaxtlarının səmərəli təşkili. Bu işdə rəhbərlikə yanaşı universitetin tələbə gənclər təşkilatı da bir sıra işlər həyata keçirir. Hazırda burada "kitab klubu", "kino klubu", "idman klubu", "vətənpərvərlik klubu", "debat klubu" fəaliyyət göstərir. Lakin tələbələrə boş vaxtlarında ən çox marağ göstərdikləri sahə idmandır. Tələbə gənclər təşkilatı bu sahədə tələbələrə daim yaxından kömək göstərir. Tələbələrə imkanla daha yaxından məşğul olmaları üçün universitetdə bütün şərait yaradılmışdır. İstər açıq, istərsə də qapalı idman meydanları daim gənclərin ixtiyarındadır. İdmana göstərilən diqqət və qayğının nəticəsində ki, tələbələr bir sıra mötəbər idman yarışlarında universitetin şərəfini layiqincə qoruyurlar.

Universitetin 80 illik yubileyi unudulmaz anlar yaşatdı

Bu il Gəncə Dövlət Universitetinin fəaliyyətə başlamasının 80 illik yubileyi ilə əlaqədar 7 nəfər "Gəncə Dövlət Universiteti" naziri Ceyhun Bayramov, Gəncə Şəhər İcra Hakimiyyətinin başçısı Niyazi Bayramov, respublikamızın nüfuzlu ali təhsil müəssisələrinin rektorları, Milli Məclisin deputatları, universitetlə əməkdaşlıq edən xarici ölkələrin ali təhsil müəssisələrinin rəhbərləri və alimləri də iştirak etdirlər. Yubiley tədbirində hesabat məruzəsi ilə çıxış edən Gəncə Dövlət Universitetinin rektoru, professor Yusif Yusibov zəngin ənənələrə, özünəməxsus tarixi keçmişə malik olan bu ali təhsil ocağının 80 ildə qazandıqı uğurlardan, xalqımızın maariflənməsində xidmətləri olan bu ali təhsil müəssisəsində görülən işlərdən söhbət açmışdır. Rektor demişdir ki, universitetin əsas inkişaf dövrü Ümummilli Lider Heydər Əliyevin və Prezident İlham Əliyevin adları ilə bağlıdır. İstər Ulu Öndər, istərsə də dövlət başçısının diqqət və qayğısı ilə universitet inkişaf edərək respublikamızın ən nüfuzlu ali məktəblərinə birinə çevrilmişdir.

80 illik yubiley münasibətilə ali təhsil müəssisəsinin kollektivini təbrik edən Təhsil naziri Ceyhun Bayramov ölkədə təhsilə göstərilən qayğıdan danışmış, ali təhsil ocağının kollektivinə bundan sonrakı fəaliyyətində də uğurlar arzulamışdır.

Qeyd edək ki, universitetin 80 illik yubileyi ilə əlaqədar 7 nəfər "Gəncə Dövlət Universiteti" naziri Ceyhun Bayramov, Gəncə Şəhər İcra Hakimiyyətinin başçısı Niyazi Bayramov, respublikamızın nüfuzlu ali təhsil müəssisələrinin rektorları, Milli Məclisin deputatları, universitetlə əməkdaşlıq edən xarici ölkələrin ali təhsil müəssisələrinin rəhbərləri və alimləri də iştirak etdirlər. Yubiley tədbirində hesabat məruzəsi ilə çıxış edən Gəncə Dövlət Universitetinin rektoru, professor Yusif Yusibov zəngin ənənələrə, özünəməxsus tarixi keçmişə malik olan bu ali təhsil ocağının 80 ildə qazandıqı uğurlardan, xalqımızın maariflənməsində xidmətləri olan bu ali təhsil müəssisəsində görülən işlərdən söhbət açmışdır. Rektor demişdir ki, universitetin əsas inkişaf dövrü Ümummilli Lider Heydər Əliyevin və Prezident İlham Əliyevin adları ilə bağlıdır. İstər Ulu Öndər, istərsə də dövlət başçısının diqqət və qayğısı ilə universitet inkişaf edərək respublikamızın ən nüfuzlu ali məktəblərinə birinə çevrilmişdir.

Sabir ƏLİYEV, "Azərbaycan"

Milli Məclisin ATƏT PA-da nümayəndə heyəti Lüksemburqda “Qarabağ” Azərbaycan-Lüksemburq Mədəniyyət Assosiasiyasında olub

Lüksemburqda Avropada Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatı Parlament Assambleyasının (ATƏT PA) 28-ci sessiyasının işində iştirak etmiş Bahar Muradova, Azay Quliyev, Tahir Mirkişili, Ulviyyə Ağayeva, Kamran Nəbizadə və Elşad Həsənovun daxil olduqları Azərbaycan Milli Məclisinin nümayəndə heyəti Lüksemburqda “Qarabağ” Azərbaycan-Lüksemburq Mədəniyyət Assosiasiyasında olub.

AZƏRTAC xəbər verir ki, qonaqlara mərkəzin gözəl tərtib olunmuş və Azərbaycan rəssamlarının və heykəltəraşlarının əsərləri, çap materialları, milli geyimdə olan mənəklər qoyulmuş binası göstərib.

Assosiasiyanın üzvləri azərbaycanlı deputatlara təmsil etdikləri diaspor təşkilatının fəaliyyəti haqqında məlumat veriblər və öz tarixi vətənlərinin naminə apardıqları işi davam etdirmək arzusu və əzmini ifadə ediblər.

ATƏT PA-da Azərbaycan nümayəndə heyətinin başçısı, Milli Məclisin vitse-spikəri, eyni zamanda, Dünya Azərbaycanlıları Əlaqələndirmə Şurasının üzvü olan Bahar Muradova soyağlarınıza göstərdikləri vətənpərvərliyə və çoxşəxli fəaliyyətə görə təşəkkür edib, bu təşkilata hərtərəfli kömək və dəstək göstərməyə hazır olduğunu bildirib. O, Lüksemburqdakı Azərbaycan diasporunun fəalları

ilə bu ölkənin siyasətçiləri, xüsusən Hersoqluğun qanunverici orqanının deputatları arasında əlaqələrin genişləndirilməsinin vacib olduğunu qeyd edib. Vitse-spiker deyib: “Başa çatın sənisiya bunun necə mühüm olduğunu göstərdi. Lüksemburq təkə Al-də deyil, həm də ATƏT-də mühüm dövlətdir və Lüksemburqlu həmkarlarımızın sessiyalarda necə səs verməsi də bizim üçün əhəmiyyətlidir”.

Deputat Azay Quliyev də assosiasiyanın rəhbərlərinə vətən naminə fəaliyyətlərinə görə təşəkkürünü bildirib. O, xalq və diaspor səviyyələrində yaradılan əlaqələrin Azer-

baycan dövlətinin uğurları barədə düzgün informasiyaların, ölkəmizin bugünkü realitələrinin avropalılara çatdırılmasında böyük əhəmiyyətini vurğulayıb.

Lüksemburqda tanınmış şəxsiyyət və ölkəmizin həqiqi dostu xanım Lea Linsterin rəhbərlik etdiyi “Qarabağ” Azərbaycan-Lüksemburq Mədəniyyət Assosiasiyası 2011-ci ildən Lüksemburq ictimaiyyəti üçün maarifləndirici iş aparır, Azərbaycanın zəngin mədəniyyətini, qədim tarixini və ənənələrini təbliğ edir, müxtəlif sahələrdə dostluq əlaqələrinin və iktirafli əməkdaşlığın inkişafına kömək edir. Bu təşki-

latin yüzə yaxın üzvü var və onların əksəriyyəti Lüksemburqlulardır. Assosiasiya hər il Azərbaycan rəssamlarının və heykəltəraşlarının sərgilərini, musiqiçilərin və rəqs qruplarının konsertlərini təşkil edir, filmlər nümayiş etdirir. Bundan başqa, bu təşkilat illik beynəlxalq yarmarkada da iştirak edir.

Heydər Əliyev Fondu assosiasiyaya kömək məqsədilə çoxlu sayda kitab, jurnal və kompakt-disklər göndərib. 2014-cü ildə assosiasiyanın evi olan “Qarabağ” Mərkəzinin açılışı olub. Qeyd etmək lazımdır ki, mərkəz Lüksemburqun mərkəzində yerləşir.

Azərbaycanın Xarici İşlər naziri Avropa Şurasının İnsan Hüquqları üzrə Komissarı ilə görüşüb

Xarici İşlər naziri Elmar Məmmədov Avropa Şurasının İnsan Hüquqları üzrə Komissarı Dünya Miyaçoviçin başçılıq etdiyi nümayəndə heyəti ilə görüşüb. Bu barədə AZƏRTAC-a Xarici İşlər Nazirliyinin mətbuat xidmətindən məlumat verilib.

Nazir Elmar Məmmədov Avropa Şurasının yeni Baş katibinin seçilməsi məsələsini qeyd edərək təşkilatın yeni rəhbəri ilə işləməyə hazır olduğunu bildirdi.

Ölkəmizə səfəri çərçivəsində müvafiq dövlət qurumları ilə faydalı görüşlər keçirdiyini, cəzaçəkmə məntəqəsinə baş çəkdiyini diqqətə çatdıran D.Miyaçoviç səfər proqramının təşkili üçün

Azərbaycan tərəfinə təşəkkürünü bildirib. Komissar azərbaycanlı məcburi köçkünlərlə görüşdüyünü qeyd edib, onların ləyaqətli yaşamaqları üçün Azərbaycan hö-

kumeti tərəfindən görülmüş işləri yüksək qiymətləndirib. Öz növbəsində, nazir Elmar Məmmədov Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin hə-

li istiqamətində ATƏT-in Minsk qrupunun həmsədrlərinin vasitəçiliyi ilə keçirilmiş görüşlər, eləcə də substantiv məsələlər üzrə danışıqların irəli aparılması yolları barədə məlumat verib. Azərbaycanın danışıqlar prosesində mövqeyinin dəyişilməz olduğunu vurğulayan nazir Elmar Məmmədov Ermənistan silahlı qüvvələrinin işğal edilmiş ərazilərimizdən çıxarılması və azərbaycanlı məcburi köçkünlərin öz doğma yurd-yuvalarına geri qayıtmasının vacibliyini vurğulayıb.

Görüşdə, həmçinin qarşılıqlı maraq və narahatlıq doğuran digər məsələlər ətrafında müzakirələr aparılıb.

Mahmud MƏMMƏD-QULIYEV: “Azərbaycan özünü bölgədə etibarlı tərəfdaş kimi təsdiq edib”

“Avropa İttifaqının “Şərq tərəfdaşlığı” proqramının gələcəyi və uğuru regionda təhlükəsizliyin və sabitliyin qorunub saxlanılmasından asılıdır. Təhlükəsizlik və sabitlik inkişafın əsas qarantıdır”.

AZƏRTAC xəbər verir ki, bu sözləri Azərbaycanın Xarici İşlər nazirinin müavini Mahmud Məmməd-Quliyev iyulun 11-də Batumidə keçirilən “Şərq tərəfdaşlığı” proqramının 10 illiyinə həsr olunmuş beynəlxalq konfransdakı çıxışı zamanı söyləyib.

Azərbaycanın beynəlxalq əlaqələrindən danışan nazir müavini deyib: “Azərbaycan özünü bölgədə etibarlı tərəfdaş kimi təsdiq edib. Azərbaycan, demək olar ki, bütün qonşu ölkələrlə strateji tərəfdaşlıq münasibətləri var. Təəssüflərlə olsun ki, regional əlaqələr və sərhədyə-

ticarət layihələri kimi bəzi regional perspektivlər həll olunmamış münaqişələrin girovuna çevrilib”.

M.Məmməd-Quliyev deyib ki, Avropa Parlamentinin Avropa qonşuluq siyasəti haqqında qətnaməsində qeyd olunduğu kimi, “Şərq tərəfdaşlığı”na üzv bir ölkə digər tərəfdaş ölkənin ərazisində işğal edə bilməz. Ərazi bütövlüyü, müstəqillik, suverenlik və münaqişələrin sülh yolu ilə həll olunması məsələləri bütün sənədlərdə öz əksini tapmalıdır.

Nazir müavini Al və Azərbaycan arasında mövcud iqtisadi əməkdaşlıq məsələlərinə də toxunub. Bildirib ki, Azərbaycan Asiya və Avropa arasında təbii körpü olaraq 4 əsas nəqliyyat dəhlizinə böyük investisiyalar qoyur. Azərbaycanda, həmçinin Niderland, İtaliya, Gürcüstan, Ukrayna, Polşa, Rumıniya, Avstriya, Macarıstan və Almaniyanın lo-

gistik şirkətləri fəaliyyət göstərirlər. Çin, Yaponiya, Cənubi Koreya və Vyetnam kimi bir sıra ölkələr Azərbaycanın nəqliyyat və loqistika potensialından istifadəyə cəlb oluna bilərlər. Bu istiqamətdə danışıqlar davam edir.

Enerji layihələrində bəhs edən M.Məmməd-Quliyev Azərbaycanın “Cənub qaz dəhlizi”nin reallaşdırılması və sitesilə Al ilə strateji tərəfdaşlığı davam etdiriyini xüsusilə qeyd edib.

Nazir müavininin sözlərinə görə, Azərbaycanda iqtisadi islahatlarla yanaşı, dövlət idarəçiliyinin gücləndirilməsi, qanunvericilik və insan haqları, korrupsiya ilə mübarizə və digər sahələrdə genişmiqyaslı islahatlar həyata keçirilir. Təhsil sahəsinin inkişafı da daxili siyasətin əsas prioritetlərindən biridir. Belə ki, təhsilli, savadlı cəmiyyət uğurlu və dayanıqlı inkişafın zəmanətidir.

İki super hərbi ölkəsinin görüş yeri üçün növbəti dəfə Bakını seçməsi Azərbaycanın nüfuzundan xəbər verir

Monoetnik, işğalçı İrəvanla müqayisədə Bakını ən böyük güc mərkəzləri, qüdrətli dövlətlər bir çox beynəlxalq məsələlərin həllində vasitəçi kimi görürlər.

Rusiya ilə NATO arasında görüşlər üçün Tbilisi də seçilə bilər. Lakin son illər Gürcüstanla Rusiya arasında gərginləşmə buna mane olur. Ruslara sədaqət andı içən, eyni zamanda Qərblə sürətlə yaxınlaşan ermənilərin paytaxtı da görüş yeri ola bilər. Amma artıq Rusiya Ermənistanla bu məsələlərdə etibar etmir və yaxşı bilir ki, ciddi məxfilik tələb olunan beynəlxalq danışıqlar üçün İrəvan təhlükəlidir. NATO rəhbərliyi də Ermənistanı yaxşı tanıyır və bilir ki, ona etibar etmək böyük fəsadlarla nəticələnə bilər.

Beləliklə, yenə də Rusiya Silahlı Qüvvələrinin Baş Qərargah rəisi və NATO-nun Avropadakı Müttəfiq Qüvvələrinin Ali Baş Komandanı Bakıda görüşməyə qərar verdilər və bu, təsadüfi deyil. Artıq illərdir ki, Azərbaycan paytaxtı beynəlxalq əməkdaşlıq və mürəkkəb məsələlərin həllinin müzakirəsi üçün güvənən və etibar edilən məkan kimi seçilir.

Amerikalı ekspert Peter Tase hələ ötən il NATO və Rusiya Silahlı Qüvvələrinin təmsilçilərinin Bakıda baş tutan görüşünü Azərbaycanın sülh və xalq arasında dialoqa verdiyi töhfələrin davamı kimi qiymətləndirmişdir. Yəqin həm də bu səbəbdendir ki, Rusiya və NATO silahlı qüvvələrinin təmsilçilərinin ilk görüşü Bakıda hələ 2014-cü ildə keçirilmişdir. Paytaxtımız bu müddət ərzində tədricən beynəlxalq siyasətin vacib oyunçusu kimi irəliləyib, Rusiya kimi nəhəng dövlətə güclü hərbi alyansı təmsil edən NATO arasında danışıqların aparılmasına təminat verən siyasi meydan statusunu qazanıb.

Rusiyanın “Vestnik Kavkaza” nəşri hələ ötən il yazmışdır ki, bütün bunlar beynəlxalq birlikdə Bakını həddən ziyadə düşündürmüş, hörmət gözləyən və hörmət bəsləyən bilən potensial sülhməramlı kimi təqdim edir. Diplomatik əməkdaşlıq baxımından bunlar çox yüksək qiymətləndirilən keyfiyyətlərdir və hamı Bakı ilə ünsiyyətdən zövq alır.

O ki qaldı Ermənistanla və bu ölkənin siyasətlərinin ruhi xəstəlik səviyyəsində müşahidə edilən ritorikasına, sülhə əlverişsizlikdən nifrətinə və cılız maraqların naminə Rusiya ilə Qərbi arasında rəqs etməsinə, artıq bunlara sakit baxan yoxdur. Rusiyalı politoloq M.Şevçenko yazır ki, Ermənistanın siyasi elitəsi Qafqazda müharibə ocaqlarının kövrüklənməsində, Rusiyanın cənub qonşuları ilə münasibətlərinin gərginləşməsində maraqlıdır. Bu gərginlik nə qədər güclü olacaqsın, bir o qədər də çox Ermənistanın Qərbbə tərəf sürüşməsi müzakirə edilməyəcək.

Artıq Rusiya Ermənistanla Azərbaycan arasında fərqi aydın görür və şimal qonşumuz rəsmi Bakı ilə əlaqələrin inkişafına bütün səviyyələrdə maraqlıdır. Çünki Ermənistan beynəlxalq siyasi oyunların girdabında boğulduqca, Azərbaycan neytrallığına sadiq qalır. Bütün tələblərə deqiqliyinə cavab verən, danışıqlara gələn tərəflərin təhlükəsizliyini təmin edən, informasiya məxfiliklərini qorumaq üçün əlverişli məkan tapmaq nə qədər çətin olsa da, Bakı bunu bacarır.

Bahadır İMANQULIYEV,
“Azərbaycan”

XIN: Azərbaycan Dilqəm Əsgərov və Şahbaz Quliyevin azad edilməsi məsələsini hər zaman diqqət mərkəzində saxlayır

Azərbaycan Respublikasının Xarici İşlər Nazirliyinin mətbuat xidməti soyağlarımız Dilqəm Əsgərov və Şahbaz Quliyevin Ermənistan tərəfindən girov götürülməsini bəşinci ildən ötürmə ilə bağlı açıqlama yayıb.

Bu barədə AZƏRTAC-a XIN-in mətbuat xidmətindən məlumat verilib.

Açıqlamada deyilir: Bu gün azərbaycanlı mülki şəxslər Dilqəm Əsgərov və Şahbaz Quliyevin Ermənistan tərəfindən girovluqda saxlanılmasının beş ili tamam olur.

D.Əsgərov və Ş.Quliyev ölkəmizin Ermənistan tərəfindən işğal edilmiş Kəlbəcər rayonunda valideynlərinin məzarlarını ziyarət edərkən Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən girov götürülüb, onların yanında olan Həsən Həsənov isə qətlə yetirilib. Azərbaycanın işğal edilmiş ərazilərində yaradılmış oyuncaq separatçı rejim tərəfindən uydurma iddialar əsasında mülki şəxslərimiz üzərində qurma “məhkəmə” təşkil edilərək D.Əsgərov “ömlütlük”, Ş.Quliyev isə 22 il müddətə azadlıqdan məhrum edilib.

Bu iki azərbaycanlı mülki şəxsin Ermənistan girovluğunda keçən hər bir günü işğalçı Azərbaycanın bütün işğal olunmuş ərazilərindəndə, tam və qeyd-şərtsiz çıxarılması tələb olunur, həmçinin münaqişənin həllini beynəlxalq humanitar hüquq əsasları müəyyən olunan qədər, məcburi köçkünlərin öz doğma torpaqlarına qayıtması hüququ təsbit olunur.

Beynəlxalq hüququn norma və prinsiplərinə, BMT Nizamnaməsinə zidd olaraq Ermənistan Respublikasının Azərbaycan Respublikasına qarşı təcavüzkar siyasətinin başladığı vaxtdan bugüncə qeyri-insani rəftara, fiziki və mənəvi işğallara məruz qaldığını açıq şəkildə sübut edir.

Ermənistanın Azərbaycana qarşı davam edən hərbi təcavüzü nəticəsində ölkəmizin Dağlıq Qarabağ və ətraf yeddi rayonu işğal olunub. İşğal edilmiş ərazilərdə etnik təmizləmə nəticəsində bir milyondan çox azərbaycanlı, o cümlədən D.Əsgərov və Ş.Quliyevin də ailə üzvləri öz doğma yurd-yuvalarından, mülklərindən didərgin salınıb.

Beynəlxalq hüququn imperativ norma və prinsiplərinə görə güc tətbiqi və ya güc təhdidi vasitəsilə ərazilərin əldə edilməsi heç bir halda qanuni hesab oluna bilməz. Bu prinsip Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsi ilə bağlı BMT Təhlükəsizlik Şurasının 1993-cü il tarixli 822, 853, 874, 884 sayılı qətnamələrində bir daha təsdiq olunur. BMT Təhlükəsizlik Şurasının qətnamələrində işğalçı qüvvələrin Azərbaycanın bütün işğal olunmuş ərazilərindəndə, tam və qeyd-şərtsiz çıxarılması tələb olunur, həmçinin münaqişənin həllini beynəlxalq humanitar hüquq əsasları müəyyən olunan qədər, məcburi köçkünlərin öz doğma torpaqlarına qayıtması hüququ təsbit olunur.

Beynəlxalq hüququn norma və prinsiplərinə, BMT Nizamnaməsinə zidd olaraq Ermənistan Respublikasının Azərbaycan Respublikasına qarşı təcavüzkar siyasətinin başladığı vaxtdan bugüncə qeyri-insani rəftara, fiziki və mənəvi işğallara məruz qaldığını açıq şəkildə sübut edir.

İtkin düşüb, onlardan 718-i mülki şəxslərdir, o cümlədən 266 qadın, 71 uşaq və 326 yaşlı şəxs itkin düşmüş mülki vətəndaşlarımız sırasındadır.

Ermənistan mülki şəxslərin girov götürülməsini qadağan edən və hərbi münaqişələr zamanı mülki şəxslərə münasibətdə humanist davranış tələb edən 1949-cu il Cenevrə konvensiyaları və onların Əlavə protokollarının müddəalarına zidd olaraq, beynəlxalq səviyyədə üzünə götürdüyü öhdəliklərini kobud şəkildə pozmaqda davam edir və Azərbaycan tərəfinin humanitar hüquq normalarına əməl olunmasına və hər iki tərəfdə saxlanılmış mülki şəxslərin “hamının hamıya” prinsipi əsasında tez bir zamanda qarşılıqlı surətdə azad edilməsinə dair çağırışlarına məhəl qoymur.

Ermənistan tərəfindən qeyri-insani davranış nümayiş etdirilərkən beş il ərzində ağır şərtlər altında D.Əsgərov və Ş.Quliyevin girovluqda saxlanılmasına və digər bu xüsusda olan aməlləri münaqişənin danışıqlar yolu ilə həllinə ciddi zərbə vurur və gərginliyin daha da artmasına xidmət edir. Əgər Ermənistan tərəfi, dəfələrlə bəyan etdiyi kimi, “münaqişənin yalnız sülh yolu ilə həlli üçün müvafiq şəraitin yaradılmasına” haqqqəten də nail olmaq istəyirsə, o zaman qanunuz şəkildə girovluqda saxladığı Azərbaycanın mülki şəxslərinin azad olunması istiqamətində addımlar atmalıdır.

Xatırladıq ki, Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi “Çıraqov və digərləri Ermənistanla qarşı” işi üzrə işğalçı tərəf kimi Ermənistanın məsuliyyətini müəyyən etməklə yanaşı, azərbaycanlı məcburi köçkünlərin öz evlərinə və ya daimi yaşayış yerlərinə qayıtmaq hüququnu bir daha təsdiq edib, mülk və əmlakın qaytarılması ilə əlaqədar hüquq və texniki məsələlərə bağlı beynəlxalq humanitar hüquq və insan hüquqlarının müvafiq standart və prinsiplərinin şamil edilməli olduğunu təsbit edib. Məhkəmənin qərarının 195-ci paragrafında göstərdiyi kimi, hazırkı şəraitdə azərbaycanlıların öz evlərinə qayıtmasına başlıca əngəl Ermənistan qonşularının işğal edilmiş ərazilərdə davam edən mövcudluğu və atəşkasın pozulmasıdır.

Girovluqda olan soyağlarımızın tezliklə azad edilməsi və ailə üzvlərinə qovuşması üçün ali humanizm prinsiplərini rəhbər tutaraq bütün beynəlxalq ictimaiyyəti, xüsusilə ATƏT-in Minsk qrupunun həmsədr ölkələrini, aidiyyəti beynəlxalq təşkilatları və qeyri-hökumət təşkilatlarını Ermənistanla ciddi təsir və təzyiq göstərməyə çağırıraq.

Azərbaycan D.Əsgərov və Ş.Quliyevin azad edilməsi məsələsini hər zaman diqqət mərkəzində saxlayır və mülki şəxslərimizin azad olunması üçün zəruri tədbirlər bundan sonra da davam etdiriləcək”.

Leyla ABDULLAYEVA: “Bir qrup insanın hüququ digər bir qrupun hüquqlarının pozulması hesabına təmin oluna bilməz”

Ermənistan Xarici İşlər naziri Z.Mnatsakanyan ATƏT-in Slovakiyada keçirilmiş qeyri-formal nazirlər görüşündə çıxışı zamanı Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin insanlara aid olduğunu və orada yaşayanların insan hüquqlarının müdafiə olunması məsələsini qeyd edib.

AZƏRTAC xəbər verir ki, Xarici İşlər Nazirliyinin mətbuat xidmətinin rəhbəri Leyla Abdullayeva bununla bağlı KIV-in sualını cavablandırıb.

Leyla Abdullayeva deyib: “Azərbaycanın işğal olunmuş Dağlıq Qarabağ bölgəsində insan hüquqlarından bəhs edən Ermənistan naziri əgər ATƏT məkanında insan hüquqları və demokratik dəyərlərin qorunması ilə bağlı söylədik-

lərinə haqqqəten inanırsa və bu xüsusda real işlər görmək istəyirsə, o zaman hələ də Ermənistanın silahlı qüvvələrinin hərbi işğal altında saxlanılan Dağlıq Qarabağ və yeddi ətraf rayonumuzda etnik təmizləməyə məruz qalaraq əzəli torpaqlarından, mülklərindən didərgin salınmış yüz minlərlə azərbaycanlı məcburi köçkünün fundamental insan hüquqlarının kobudcasına pozulması məsələsini gündəmə gətirməlidir.

İnsan hüquqları universal xarakter daşıyır, bölünməzdir və bu məsələdə hər hansı şəkildə ayrı-seçkiliyə yol verilməməlidir. Dağlıq Qarabağın erməni icmasının insan hüquqları məsələsini qaldıran erməni naziri bu bölgənin

azərbaycanlı icmasının öz evlərində yaşamaq hüququnun kobudcasına pozulduğunu niyə dilə gətirmir? Əlbəttə, bu sualın cavabı bizə və bütün beynəlxalq ictimaiyyəte bəllidir. Bir qrup insanın hüququ digər bir qrupun hüquqlarının pozulması hesabına təmin oluna bilməz.

Yalnız Azərbaycanın işğal olunmuş ərazilərindən azad olunması və azərbaycanlı məcburi köçkünlərin öz evlərinə geri qayıtması münaqişənin həlli ilə əlaqədar bir sıra substantiv məsələlərin, eləcə də Dağlıq Qarabağın hər iki, azərbaycanlı və erməni icmasının sülh şəraitində birgə yaşayışı və hüquqları məsələsinin həllinə əlverişli şərait yarada bilər”.

Azərbaycan güvənənilən tərəfdaş, etibarlı iş ortağıdır

Prezident İlham Əliyevin və Birinci vitse-prezident Mehriban Əliyevanın MEDEF üzvləri ilə görüşlərinin nəticələri bu həqiqəti bir daha təsdiq etdi

Tarix sübut edir ki, iqtisadi müstəqilliyini təmin edə bilməyən ölkələr tezliklə hansısa təşkilatlardan, dövlətlərdən aldıkları yardımlara görə for-posta olurlar. Bu da həmin ölkələrin tam müstəqil siyasət yürütməsini məhdudlaşdırır.

Son 16 ildə inkişaf göstəricisinə görə öncül yerlərdə qərarlaşan Azərbaycanın siyasi və iqtisadi müstəqilliyi ölkəyə böyük dividendlər qazandırır. Azərbaycan dünyada sərmayə qoyuluşu üçün çox cəlbəedici ölkəyə çevrilib. Bunu şərtləndirən əsas amil isə ölkədə təmin edilən sabitlik, iqtisadi inkişaf, əlverişli biznes və investisiya mühitidir. Məhz bu amillər istənilən layihənin gerçəkləşməsinə təminat verir. Ölkə iqtisadiyyatına 250 milyard dollara yaxın investisiyanın yatırılması bunu təsdiq edən realıqdır.

Bu gün Azərbaycanda xarici sərmayələr qanun çərçivəsində yüksək səviyyədə təmin edilir və qorunur. Yaradılan əlverişli biznes mühiti, investorlara göstərilən diqqət və qayğı xarici sərmayədarların, xüsusən də Avropa İttifaqına üzv olan ölkələrin iş adamlarının Azərbaycana diqqətini daha da artırır. Hazırda Avropa Azərbaycanın əsas investoru və ticarət tərəfdaşdır və global, regional səviyyədə geosiyasi gücə çevrilməyə çalışan hər hansı bir dövlət, tanınmış şirkətlər regionun qabaqcıl ölkəsi olan Azərbaycanla müvafiq olan münasibətlərini daha da gücləndirməyi özlərinə prioritet məsələ hesab edirlər.

Azərbaycan da öz növbəsində böyük ölkələr, dünyanın tanınmış şirkətləri ilə iqtisadi münasibətlərini daha da dərinləşdirməkdə maraqlıdır. İyulun 10-da Prezident İlham Əliyevin Fransa Sahibkarlar Təşkilatına - MEDEF-ə üzv olan şirkətlərin nümayəndələri ilə keçirdiyi görüş, səslənən səmimi fikirlər də bunu bir daha təsdiq etdi.

Öncə onu vurğulamaq yerinə düşər ki, cənab İlham Əliyev həm Bakıda, həm də Parisdə dəfələrlə MEDEF-in üzvləri ilə görüşərək müvafiq əlaqələrin daha da şaxələnməsi istiqamətində danışıqlar aparıb. Elə budəfəki görüşdə də yeni layihələr, proqramlarla bağlı fikir mübadiləsi oldu. Azərbaycan rəhbəri dünyanın ən böyük transmilli korporasiyalarının, məqəhdövlətlərinin təmsilçilərinə ölkədə aparılan iqtisadi və struktur islahatları barədə məlumat verdi, iqtisadi-ticarət əməkdaşlığının yeni istiqamətlərini vurğuladı.

qamətlər üzrə davamlılığını vacib saydı. Dövlətlər arasında müvafiq olan fəal siyasi dialoqun, məsləhətləşmələrin dərin iqtisadi əməkdaşlığı üçün şərait yaratdığı vurğulandı.

Bu, bir daha təsdiq etdi ki, 170 min şirkətin üzv olduğu MEDEF-in Azərbaycanda fəaliyyət göstərməyə böyük marağı var. Qurumda təmsil olunan bir çox şirkətlərin ölkəmizdə müxtəlif layihələrdə iştirakı bunu təsdiq edən realıqdır. Elə ilk dəfə Bakıya səfər edən MEDEF Biznes Şurasının prezidenti Jofrua Ru de Beziö də ilk seçiminin nədən Azərbaycan olmasını belə izah etdi ki, bu, fransız biznes icmaliyyətinin ölkəmizə olan marağının göstəricisidir.

İlham Əliyev, həmçinin ölkədə yaradılan biznes və investisiya mühitinin iqtisadiyyata verdiyi töhfəni dəyərləndirdi. Lakin qazanılan uğurlarlara baxmayaraq bu gün ölkə iqtisadiyyatının şaxələndirilməsinin prioritet məsələ kimi qarşıya qoyulduğunu vurğuladı. Məhz bu proses sayəsində Azərbaycan yaxşı irəliləyişə nail olub.

Prezident, eyni zamanda bu ilin iqtisadi göstəricilərinə nəzər salaraq bildirdi ki, qeyri-enerji sektoru 3 faizdən çox artıb və kənd təsərrüfatında bu il rekord həcmdə, təxminən 13 faiz artım olub. Qeyri-enerji sənayesində isə artım təxminən 15 faiz təşkil edir. Bütün bunlar şaxələndirmənin nəticəsidir desək, yanlışdır. Dövlət başçısı əmin olduğunu bildirdi ki, yerli və xarici şirkətlərin fəal iştirakı ilə Azərbaycan öz məqsədlərinə çatacaq.

Birinci vitse-prezident Mehriban Əliyevanın fransız iş adamları ilə keçirdiyi görüşdə də müvafiq imkanlar dəyərləndirildi və qeyd edildi ki, Fransa şirkətlərinin Azərbaycanda qeyri-neft sektorunda fəaliyyətlərinin genişləndirilməsi üçün böyük potensial var. Görüşdə o da bəlli oldu ki, quruma üzv olan Fransa şirkətlərinin qeyri-neft sahəsində - informasiya texnologiyaları, innovasiyalar, kənd təsərrüfatı, ətraf mühitin mühafizəsi, turizm kimi istiqamətlərdə əlaqələrin qurulmasında böyük marağı var.

Ölbətə ki, yalnız ölkəmizin malik olduğu yüksək iqtisadi potensial deyil, bəlkə də ən əsası, Azərbaycanın güvənənilən tərəfdaş, etibarlı iş ortağı olmasıdır. Həm dövlət başçısının, həm də Birinci vitse-prezidentin MEDEF üzvləri ilə görüşünün əsas nəticəsi də bu həqiqəti bir daha təsdiqlədi.

Onu da vurğulamaq yerinə düşər ki, Azərbaycanla Fransa arasında əlaqələrin tarixi kökləri var. Əsrlər boyu mədəniyyətdən ədəbi yaradıcılığa qədər, siyasi-diplomatika ünsiyyətdən iqtisadi əməkdaşlığa qədər müəyyən münasibətlər formalaşmışdır. Nəzərə alaq ki, Fransa Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münasibətlərində Fransa-nın yerinə yetirən həmsədr dövlətlərindən biridir və BMT Təhlükəsizlik Şurasının 5 daimi üzvündən biri olaraq Azərbaycanla münasibətləri yeni inkişaf mərhələsinə qədəm qoyub.

Əlamətdar haldır ki, həm Ulu Öndər Heydər Əliyev, həm də İlham Əliyev prezident kimi ilk rəsmi dövlət səfərlərini məhz Fransaya etmişlər. Prezident İlham Əliyev 2004-cü (2 dəfə), 2006-cı (2 dəfə), 2007-ci (2 dəfə), 2009-cu, 2012-ci, 2014-cü (2 dəfə), 2015-ci, 2017-ci və 2018-ci illərdə ümumilikdə Fransaya 13 dəfə səfər edib.

Keçən ilin iyul ayında Fransa Prezidenti Emmanuel Makronun dəvəti ilə bu ölkəyə səfər edən Prezident İlham Əliyevin apardığı danışıqlar siyasi-iqtisadi əlaqələrin bir qədər də dərinləşdirib. Ölbətə ki, birbaşa təmas bir sıra məsələlərin həllində önəmli faktor olur və cənab İlham Əliyevlə fransız həmkarları arasında şəxsi münasibətlərin pozitiv məcrada dərinləşməsi artıq özünü göstərməkdədir. Bu, bir daha təsdiq edir ki, Azərbaycan Prezidentinin Fransaya səfəri həm erməni lobbisi ilə bağlı məsələlərin diqqət mərkəzində saxlanması, həm də ATƏT-in Minsk qrupu həmsədri olan bir ölkənin Dağlıq Qarabağ münasibətlərində dair münasibətinə müsbət mənada təsiriz çıxışmıyır. Göründüyü kimi, Fransa da artıq əvvəlki illərdən fərqli olaraq ikili standartlar prinsipindən stand, məhz üzünə düşdüüyü öhdəliklər prinsipini ilə hərəkət edərək ədalətli mövqeyini ortaya qoyur. Bununla da Azərbaycanın Ermənistan üzərində qazandıdığı diplomatik üstünlüyün miqyası daha da genişlənir.

Qeyd edək ki, məhz bu səfər ərəfəsində və sonra Ermənistan matbuatı sanki Fransaya qarşı müharibəyə başlamışdı. Erməni media-

sında Fransanın Ermənistanə xəyanət etməsi, Azərbaycanla iqtisadi mənafeləri nəminə Dağlıq Qarabağ münasibətlərində Azərbaycanpərəst mövqə tuta bilməsi haqda əks təbliğat aparılırdı. Ölbətə ki, bu da Azərbaycanın artan nüfuzundan erməni lobbisinin və Ermənistanın dərin narahatlığı keçirdiyini təsdiqləyən faktlar idi.

Fransa ilə dostluq münasibətlərinin daha da inkişaf etdirilməsində Azərbaycanın Birinci vitse-prezidenti, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın müstəsna rolu var. Azərbaycan-Fransa münasibətləri dostluq, qarşılıqlı maraqlı, hörmət əsasında qurulub və bir çox sahələrdə əhatə edir. Azərbaycanla Fransanın 15 şəhəri arasında əməkdaşlıq və dostluq sazişlərinin bağlanması iki ölkə və xalqlar arasında dostluq əlaqələrinin daha da inkişaf etməsinə şərait yaradır.

Mədəniyyət sahəsində əlaqələr daha böyükdür. Heydər Əliyev Fondunun Fransada həyata keçirdiyi humanitar layihələrə diqqət yetirsək, bunun şahidi olarıq. Məhz bu xidmətlərinə görə Birinci vitse-prezident Mehriban Əliyevə Fransa Respublikasının "Şərəf Legionunun Zabiti" dövlət ordeni ilə təltif olunub.

Bütün bunlar təsdiq edir ki, Fransa ilə münasibətlərin inkişafı istər siyasi-iqtisadi və humanitar baxımdan, istərsə də erməni lobbisinin antitəbliğatının neytrallaşdırılması nöqəyi-nəzərindən müstəsna əhəmiyyət daşıyır. Fransa Qafqazda ən böyük iqtisadi-ticarət əlaqələri Azərbaycanla qurub. Bu gün Azərbaycan Qafqaz regionunda Fransanın əsas iqtisadi tərəfdaşdır. 2018-ci ildə bu ölkələrdə Azərbaycan ticarət dövriyyəsi (ixrac 441 672,09, idxal - 183 050,05) 624,9 milyon dollar olub.

Göründüyü kimi, Azərbaycanın dünyanın böyük fəvqəldövləti ilə əlverişli biznes mühiti gəldikcə şaxələnilir. Hər ötən il dövlətlərimiz arasında ticarət dövriyyəsi artır. Həm cənab İlham Əliyev, həm də Birinci vitse-prezident Mehriban Əliyevanın MEDEF üzvləri ilə keçirdikləri görüşlərdə səslənən fikirlərdən isə bəlli oldu ki, Fransa ilə Azərbaycan arasında neft-qaz hasilatı, qeyri-neft sənayesi, eləcə də müxtəlif sahələr üzrə əməkdaşlıq, birgə layihələrin icrası, investisiya qoyuluşu iqtisadi əlaqələri daha da şaxələndirəcək və Azərbaycan bundan siyasi və iqtisadi dividendlər qazanacaq.

Rəşad BAXŞƏLİYEV,
"Azərbaycan"

ATƏT-dən Azərbaycana növbəti dəstək

ATƏT Parlament Assambleyasının qətnaməsində işğal olunmuş ərazilərin sakinlərinin hüquqlarının bərpa olunması tələb edildi

ATƏT Parlament Assambleyasının Lüksemburqda keçirilən 28-ci illik sessiyası "Təhlükəsizliyin təmin olunması üçün dayanıqlı inkişafın gücləndirilməsi: Parlamentlərin rolu" mövzusunda həsr olunmuşdu. Parlament Assambleyasının Demokratiya, İnsan Hüquqları və Humanitar məsələlər komitəsində ATƏT regionunda mövcud konflikt və ziddiyyətlərin davam etdiyi bir şəraitdə insan hüquqlarının qorunması vəziyyəti və iştirakçı ölkələrə çağırışlar müzakirə edilmişdir. Komitənin 102 paraqraftan ibarət olan qətnamə layihəsində ATƏT regionunda insan hüquqları ilə bağlı mövcud vəziyyətin daha da yaxşılaşdırılması üçün çağırışlar öz əksini tapmışdır.

Qətnamə layihəsində Azərbaycan üçün əsas maraq kəsb edən məsələlərdən biri Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münasibətləri və Ermənistanın işğalçı siyasəti nəticəsində qaçqın və məcburi köçkün düşmüş insanların humanitar sferada pozulmuş hüquqlarının, Ermənistan-Azərbaycan sərhədyanı bölgələrdə yaşayan insanların isə təhlükəsiz yaşamaq hüquqlarının qorunmasının və bərpa edilməsinin vacibliyini Yekun Deklarasiyada öz əksini tapmışdır.

Qətnamə layihəsində konflikt zonalarında və işğal edilmiş ərazilərdə insanların humanitar sferada əsas azadlıq və hüquqlarının qorunması öz əksini tapmışdır. Milli Məclis Sədrinin müavini Bahar Muradovanın rəhbərliyi ilə Azərbaycan nümayəndə heyətinin qətnamə layihəsinə müvafiq təklifi artıq qeydiyyata alınmışdı və əvvəlcədən də dəyişiklik ətrafında müzakirələrin gələcəyi gözlənilirdi. Təklifin əsas mahiyyəti münasibətlər sahəsində işğal olun-

muş ərazilərdə insanların humanitar hüquqlarının qorunması ilə yanaşı, münasibətlər və ərazilərin işğal olunması nəticəsində insanların humanitar sahədə pozulmuş hüquqlarının qorunmasından ibarət idi. Dəyişikliyin əhəmiyyəti əsasən 5 istiqamətdə idi:

1) Ermənistanın işğal etdiyi Dağlıq Qarabağ və ətraf rayonlarda etnik təmizləmə siyasəti nəticəsində azərbaycanlılar yaşamaq. Humanitar sahədə insan hüquqlarının qorunmasının universal olması Azərbaycanın əsas mövqeyidir və bu mövqə beynəlxalq normalara əsaslanır. Dəyişiklik Azərbaycanın bütün vətəndaşlarının, Dağlıq Qarabağın azərbaycanlı və erməni icmasının, işğal olunmuş rayonların qaçqın və məcburi köçkün əhəlisinin humanitar sahədə pozulmuş hüquqlarının qorunmasını əhatə edir.

2) Ermənistan-Azərbaycan münasibətləri Dağlıq Qarabağ ətrafından başqa Azərbaycanın digər bölgələrində də insanların təhlükəsiz yaşamaq kimi humanitar hüquqlarının pozulmasına səbəb olub. Bu mənada təklif edilən dəyişiklik onların da humanitar sahədə hüquqlarının qorunmasını, yeni işğalçı Ermənistanın siyasətinin qəbul olunmazlığına əhatə edir.

3) Dəyişiklikdə münasibətlər sahəsi ilə yanaşı "ərazilərin işğal olunması" termi-

ninin öz əksini tapması Azərbaycan ərazilərinin işğal olunması faktını bir daha vurğulayırdı.

4) Ərazilərin işğal olunması nəticəsində humanitar sahədə hüquqları pozulmuş insanların hüquqlarının qorunması və bərpa edilməsi - onların daimi yaşadıqları ərazilərə geri dönməsi anlamına gəlir ki, bu da işğala son qoyulmasına çağırış demək idi.

5) Qətnamə layihəsində beynəlxalq hüquq normalarını pozaraq digər ölkələrin ərazilərini işğal edən, oradakı şəhərləri xarabalıqlara çevirən ölkələrlə təcili surətdə işğal olunmuş ərazilərin qanuni sakinlərinin hüquqlarının bərpa olunmasına çağırış da öz əksini tapmışdı.

Komitədə müzakirələr zamanı Azərbaycanın mövqeyini dəstəkləyən ölkələrin sayının çox olması və qətnamə layihəsinin müəllifinin də Azərbaycanın mövqeyini dəstəkləməsi dəyişikliyin əhəmiyyəti gətirən faktor kimi qeyd edildi və ATƏT PA-nın Yekun Deklarasiyasında öz əksini tapdı.

Tahir MİRKİŞLİ,
ATƏT Parlament Assambleyasında nümayəndə heyəti rəhbərinin müavini

"Yay məktəbi" gənclər arasında mənəvi dəyərlərin təbliğinə böyük töhfə verəcək

Mənəvi Dəyərlər Təbliği Fondunun təşkilatçılığı ilə Azərbaycanda fəaliyyət göstərən müxtəlif universitetlərin tələbələri üçün İsmayıl rayonunda 5 günlük "Yay məktəbi" təşkil edilib. Yay düşərgəsində fondun müraciəti əsasında 7 universitetin tələbələri, o cümlədən şəhid ailələrindən olan tələbələr iştirak edirlər.

Açılış mərasimindən əvvəl Ümummilli Lider Heydər Əliyevin İsmayıl rayonunda yerləşən abidəsi ziyarət edilərək xatirəsi əhdimə alınmışdır. Tədbiri giriş nitqi ilə açan Fondun icraçı direktoru Mehman İsmayilov fondun məqsədləri, fəaliyyət istiqamətləri, həyata keçirdiyi tədbirlər haqqında geniş məlumat verib. M.İsmayilov vurğuladı ki, gənclərin ləyaqətli vətəndaş kimi yetişməsi üçün onlar geniş dünyagörüşünə, yüksək mədəni keyfiyyətlərə malik olmalı, milli-mənəvi dəyərlər əsasında tərbiyələnə bilməlidir. Gənclərimiz bizim milli kimliyimizi, tariximizi, dilimizi, dəyərlərimizi yaxşı bilməlidir. "Yay məktəbi"nin təşkil edilməsində əsas məqsəd regionun tarixi abidələrini, mədəniyyəti ilə yaxından tanış olmaq, dəyərlərimizi öyrənməkdir.

"Yay məktəbi"nin iştirakçıları İsmayıl rayonunda yerləşən Heydər Əliyev Mərkəzi, Tarix Diyarşünaslıq Muzeyi, Lahic qəsəbəsində yerləşən tarixi "Ağalo", "Bədəyün" və "Zəvəro" məscidləri, tarixi hamamı, Lahic Tarix Diyarşünaslıq Muzeyini, Qəbələ rayonunun Nic qəsəbəsində yerləşən Çotarı kilsəsi, Alban-Udi mədəniyyət evini, "Azərbaycan Udi ocağı"nı ziyarət edib, İvanovka kəndində Molokan Ruhani Xristian dini icması və İvanovka kənd folklor qrupu ilə tanış olublar.

"Yay məktəbi"ndə fondun icraçı direktoru, ilahiyyat üzrə fəlsəfə doktoru Mehman İsmayilovun "Müasir gənclər və dəyərlərimiz", icraçı direktorun müavini Rəfi Qurbanovun "Azərbaycanda müxtəliflik və interkulturalizm" mövzusunda mühazirələri, Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin analitika şöbəsinin müdiri, fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru Rəşad İlyasovun çıxışı diqqətə layiqdir. Müxtəlif intellektual yarışlar keçirilib, eyni zamanda tələbələr iştirakçıları ilə mədəniyyətimizin incilərindən olan milli rəqslər və filmlərdən maraqlı səhnəciklər ifa olunub.

Yasəmən MUSAYEVA,
"Azərbaycan"

Ermənistan daha böyük böhran məngənəsindədir

Sabiq prezident Serj Sarkisyanın həbsinə hazırlıq gedir

Ermənistanda cərəyan edən son hadisələrin təhlili bu ölkəni qarşıdakı dövrdə daha böhranlı və ziddiyyətlərlə dolu günlərin gözləndiyini deməyə əsas verir. Proseslərin inkişaf axarı keçmiş hərbi xunta ilə müvafiq hakimiyyət arasında çəkişmələrin daha da şiddətlənərək Ermənistanı böyük fəlakət girdabına sürükləyəcəyini göstərir. İndi o da müşahidə olunur ki, Koçaryan-Sarkisyan koalisiyasını sıradan çıxarmaq üçün baş nazir Nikol Paşinyan hüquqi müstəvidə daha sort addımlar atmağı düşünür. Elə bu fonda sabiq prezident Robert Koçaryanın həbsə atılmasından sonra Paşinyan diqqətini keçmiş hakimiyyət təmsilçilərindən digər üzvlərinə yönəltdi. Belə ki, Ermənistanın sabiq prezidenti Serj Sarkisyanın da həbsinə hazırlıq gedir.

Hərbi xuntanın üzvləri də həbsə atılacaq

Ermənistanın "loxovurd" nəşri yazır ki, Sarkisyan 2016-cı ilin aprelinde Dağlıq Qarabağda baş verən barədə məlumat verməsi üçün parlamento dəvət olunacaq. Bu günlərdə Ermənistan parlamentində Qarabağda döyümlük müharibə zamanı vəziyyətin öyrənilməsi üzrə istintaq komissiyasının iclası keçirilib. Qəzetin məlumatına görə, iclas dinləmə cihazları olmayan otaqda keçirilib. İnformasiya sızmasının qarşısını almaq üçün iclasdan əvvəl iştirakçıların telefonları yığılır. Lakin qəzet qapalı rejimdə baş tutan iclasın bəzi detallarını öyrənə bilib.

Məlum olub ki, komissiya yaxın vaxtlarda parlamento gəlməli olan şəxslərin siyahısını Ermənistanın Müdafiə Nazirliyinə göndərəcək. Bu siyahıya Ermənistanın sabiq prezidenti Serj Sarkisyanın da adı daxil edilib. Sarkisyanın dindirilməsindən sonra onun məhkəmə istintaqına cəlb olunacağı və daha sonra da həbsə atılacağı qeyd olunur. Bildirilir ki, keçmiş hərbi xuntanın digər üzvləri də həbsə atılacaq.

Hakimiyyət siyasi manipulyasiyalara üstünlük verir

Ermənistanın "Past" nəşri iş yazır ki, apreldə döyüşləri haqqında bu cür münasibətdə olan Paşinyanın Davit Tonoyan müdafiə naziri təyin etməsi də anlaşılmalıdır. Qeyd olunur ki, indiki Ermənistan realığında və tarixində dövlət üçün xüsusi hallarda daxili sünü düşmənlər və xəyanətkarların axtarılması tez-tez baş verməkdədir. "Ümummilli problemlərin yaradılmasını və daha sonra bunların casarətlə dəf edilməsini sevirik. Hazırda erməni cəmiyyətinin "qaralara və ağlara" "inqilabçılara" və "əks inqilabçı düşüklərə", "fəaliyyət göstərən milli hakimiyyətə və əksmilli keçmişdəkilərə" bölündüyü qeyd olunur. Qarabağ ətrafında baş verən bir sıra detallar, xüsusilə apreldə döyüşlərdəki məğlubiyyət ortaya atılır və bu yolla siyasi gündəmi manipulyasiya mövzusunda çevirməyə çalışır, günahkarları axtarmağa cəhd edirlər. Döyüşlərdə həlak olanların valideynlərinin də apreldə döyüşlərinin hədəfləri prosesinə cəlb edilməsi mənəvi norma sərhədlərinin keçilməsidir. Qəribədir ki, fəaliyyətdə olan hakimiyyət xüsusi taktiki gedişlərlə həlak olanların əminliyinə rol verməklə siyasi manipulyasiyalar həyata keçirir və bu yeganə hal deyil. "1 Mart" qurbanlarının qanı da siyasi manipulyasiyalar mövzusunda çevrilmişdir. Belə bir kontekstdə spiker müavini Alen Simonyanın bu günlərdə səsləndirdiyi "apreldə döyüşlərdə Ermənistan məğlub olub" ifadəsi məntiqlidir. Hazırda Paşinyan hakimiyyəti tərəfindən günahsız şəxslərin və onların tökü-

lən qanının siyasi hala çevrilməsi siyasi məniyyətsizliqdən başqa xarakter daşıyır. Yuxarıda qeyd edilənlər deməyə əsas verir ki, bu cür məğlubiyyət ideologiyaları daşınan siyasi qüvvə uğur əldə edə bilməz. Aydıncıdır ki, onlarda məğlub olan və zəif məniyyətiyi təzi heqemonluq edir". Bundan başqa, bir neçə əhəmiyyətli faktları da qeyd edən qəzet yazır ki, apreldə döyüşləri haqqında bu cür münasibətə malik olan Paşinyanın Davit Tonoyan müdafiə naziri təyin etməsi anlaşılmalıdır: "Xatırladaq ki, müdafiə naziri təyin olunan Davit Tonoyan apreldə müharibəsi günlərində müdafiə nazirinin birinci müavini və bu sahənin xüsusi məsuliyyəti daşınan şəxslərindən olub. Təbii ki, Tonoyan general və bu sahədə formalaşmış şəxs kimi proseslərin ən incə detallarını parlaq şəkildə təsvir edir və məlumatlı olub. Ancaq hakimiyyətin niyə bu cür "milli" davranış tərzini nümayiş etdirdiyi izah olunmazdır. Bu ümumi prosesdə nə qədər maraqlı olsa da, onların diliylə desək, apreldə iflası haqqında danışıqlar Nikol Paşinyan və onun əlallatları niyə bir sıra xüsusi məqamları unudurlar. Bu müharibəsi günlərində Ermənistan Silahlı Qüvvələrinin Baş Qərargah rəisi Movses Hakopyan idi. Məlum olmayan səbəblərdən çox şübhəli məqamlar barədə hamı susur. Bundan əlavə, yayılan məlumat-

lara görə, Paşinyan fəaliyyətdə olan hakimiyyətin sevimli generalını Qarabağdakı seçkilərdə dəstəkləməyə hazırlıqda. Belə çıxır ki, hakimiyyətin irlə sürdüüyü ittihamlar və şübhəli davranışları Hakopyandan başqa hamıya aiddir".

"Paşinyan xəyanətkar axtararkən güzgüyə baxsın, bəlkə ona daha tez qovuşdu"

Ümumerməni bəzillər birliyinin üzvü Artur Buniyatyandır da məsələyə eyni prizmadan yanaşır: "Apreldə döyüşləri sistemli bir sui-qəsd idi, detallar aydınlaşdırılmaldır". Erməni politoloq Hayk Martirosyan işə bəzillərin ölkədəki böhrandan diqqətli yayındırmağa hesablandıqlarını vurğulayır. Onun sözlərinə görə, baş verən proseslər onu göstərir ki, dəyişiklik yaranmasa, yaxınlarda Ermənistanda saray çevrilişi olacaq: "Siyasi səhnədən keçmiş rejimi və onun qalıqlarını uzaqlaşdırmaq üçün bütün imkanlara malik olan hakimiyyət öz funksiyasını yerinə yetirməyib. Hazırda köhnə rejim yeni simalar, yeni qüvvələr, yeni güc və dəstəklə, o cümlədən yalnız daxildə deyil,

hər tərəfli mübarizəyə qoşulub. Bu da məntiqə uyğundur. Sülh şəraitində keçmiş rejim saray çevrilişi istiqamətində fəaliyyət göstərir. Bu ssenari ətrafında yalnız daxili deyil, bir sıra xarici güclərə də həvəslə əməkdaşlıq edəcək müvafiq hakimiyyət daxilindən insanlar tapılacaq. Belə olan halda Paşinyan dəstəkləyənlər ordusunun sifirə düşməsinə parlament çevrilişi istisna olunmur. Məhz "Mənim addımım" fraksiyasının müxtəlif qolları və parlamentin digər partiyaları tərəfindən saray çevrilişi olacaq".

O qeyd edib ki, Paşinyan xəyanətkar axtararkən güzgüyə baxsın, bəlkə ona daha tez qovuşdu. "Belə olan halda indiki iqtidar hakimiyyətdə çox qala bilməz. Keçmiş siyasi xadimləri çoxdan siyasi səhnədən uzaqlaşdırıb türmələrdə cəzalarını çəkməli olduqları halda onların siyasi amilə çevrilmələri bəzillərdir. Bu, inqilab liderləri tərəfindən xalq inqilabına xəyanət deməkdir. Paşinyan ölkədə xaos bir vəziyyət yaradıb".

Bütün bu qeyd deyilənlər ondan xəbərlərdir ki, Ermənistanı qarşıdakı dövrdə daha böyük böhran gözləyir.

Elçin CƏFƏROV,
"Azərbaycan"

TURİZM

● Məbədlər diyarı

Azərbaycanın ən gözəl guşələrindən biri olan Qax çox qədim tarixə malikdir. Bu bölgədə hər daşın altında bir tarix yatır desək, yanlışdır. Təbii-coğrafi şəraiti ilə zəngin olan bu məkanın ərazisi oturaq əkinçilik, maldarlıq üçün çox əlverişlidir. Bu səbəbdən də mövcud ərazilər qədim dövrlərdən insanların məskunlaşdığı əsas yerlərdən birinə çevrilib.

Tarixə şahidlik edən məkan

Qax rayonu tarix və mədəniyyət abidələri ilə zəngindir. Bunlardan tarixi erkən orta əsrlərə aid edilən Torpaqgala şəhər xarabalıqlarını, Sarıca-Minbək düzündə Minbək yaşayış məskəni və kurqanlarını (eneolit-tunc-dəmir dövrləri), Ləkit kəndindəki dairəvi məbədi (V əsr), Yeddi kilsə monastır kompleksini (VI-VII əsrlər), Qum kəndindəki məbədləri (V əsr), İlisu Tarix-Mədəniyyət Qoruğu ərazisində yerləşən Ulu körpünü (XVII-XVIII əsrlər), Sumuq qalanı (XVIII əsr), Ulu məscidini (XVII əsr), müdafiə qalalarını, istehkamları göstərmək olar.

Ümumiyyətlə, Qax rayonu ərazisində dövlət qeydiyyatı olan 68 abidə mövcuddur. Əlavə olaraq dövlət mühafizəsinə götürülməsi məqsədilə 100-dək abidə siyahıya alınaraq layihəyə salınıb.

Qax Rayon Tarix-Diyarşünaslıq Muzeyinin direktoru, araşdırmaçı Məhirdin Əfəndi bizə bələdçilik edir. Deyir ki, rayon ərazisində ən qədim abidələr 2012-ci ildə rayonun Ləkit-Kötüklü kəndi ətrafında paleolit (qədim daş) dövrünə aid "Skolat" və "Xorqaya" adlı mağara düşərgələri üzə çıxarılıb. Xorqaya mağarasında 2 metr dərinlikdəki çöküntülərin altında iri ocaq yeri və onun ətrafında yastı qaya daşları düzülüb sahə qeydə alınmışdır. Həmçinin bu səviyyədən orta Aşel (450 min il əvvəl) dövrünə aid çoppar (kobudvurma aleti) daş bıçaq, yonma-sıyırma və çapma daş aletləri əldə edilmişdir. Məhz həmin maddi mədəniyyət qalıqları əsasında ərazidə Aşel mədəniyyəti dövründən ibtidai insanların məskunlaşması və 670 min il həyatın davam etməsi arxeoloji faktlar əsasında sübut olunmuşdur.

Qum - abidələrlə zəngin kənd

Qum kəndi isə Qax rayonunun eyniadlı Qum çayının sol sahilində, Baş Qafqaz silsiləsinin ətrafında, rayon mərkəzindən 7 kilometr şimalda, dəniz səviyyəsindən 650 metr yüksəklikdə yerləşir. Kənd Qafqaz Albaniyasının Kambeşin vilayətinə daxildir.

Kənd ərazisindəki və yaxınlığındakı Arpatala, Xıdır axular, Axular məhəlləsi, Budaqoba, Güllütəpə, Sabunçular, Doludüyan, Qobu altındakı Kilsəhənd, Çinarlı, Sirt qala, Ballıqaya, Xəzinə qaya və s. otlaq, əkin və yer adları, toponimlər sübut edir ki, bu yerlərin ilk sakinləri və əsl sahibləri türk mənşəli tayfalar olmuşlar. Bunlar isə hunlar, kimmerlər, saklar, oğuzlar, qıpçaqlar və selçuqlardan ibarət olub.

Yerli əhəlinin məlumatına görə, Qum kəndi qumluq ərazidə salındığına görə belə adlanır. Qum komponentli toponimlərə bir sıra ərazilərdə rast gəlinir. Qumtəpə dərəsi (Ağcabədi rayonu), Qum çayı (Qax rayonu), Qumyataq gölü (Ağsarı rayonu), Qumbəşi kəndi (Lənkəran rayonu), Qumluq dağı (Şamaxı rayonu), Qumbəşi dağı (Qax rayonu), Qumluqay (Laçın rayonu), Qumarxay (Zaqatala rayonu), Qum şəhəri (İran),

Qızılcıq sahəsi (Qazaxistan), Qumax çayı (Ural), Qumax çayı (Rusiya, Orenburq vilayəti), Qumtayaq dağı (Rusiya, Tuva vilayəti), Sis-Qumax çayı (Yakutiya) və s. qafqazdilli etnik qruplarından olan qızların dilində kum "kənd", udin dilində isə qum "kənd, bucaq, kənar" deməkdir. Azərbaycan toponimiyasında işlənmiş qum sözü isə müəyyən mənada dağın səthinin və ya çayın tərkibinin qumlu olmasını göstərir, kəndin yerləşdiyi ərazinin səciyyəsinə verir.

M.Əfəndi bildirdi ki, Qum kəndində memarlıq abidələrindən V əsrə aid Qum bazilikası, VII-VIII əsrlərə aid məbəd və eyni dövrə aid edilən Sirt qalası, Qacır qala, XVIII əsrin sonlarında inşa edilmiş Cümə məscidi öz tarixi əhəmiyyətini bu gün də qoruyub saxlayır.

Qum bazilikası Qum kəndinin mərkəzində kiçik dağ çayının sahilində yerləşir. Tetrakson (4 bucaqlı yarım gövş kənd) formasında tikilmiş bu bazilikanın uzunluğu 26,4 metr, eni 19,3 metrdir. Məbəd 3 tərəfdən evyənla əhatələnib, içərisində 3 nef (zal) var. Məbədə şərq tərəfdən bitişik kvadrat şəkilli otaqlardan biri qurbangah, digəri isə ruhani otağıdır. Məbədin daxili hissəsi 2 cüt T şəkilli sütun və söykəncə 3 nefə bölünmüşdür. Apsidanın (kilsə divarında yarım gövş formalı çıxıntı) mehrab üstündəki hissəsi nəfşəlikdir. Pilon və söykəncələr kerpicdən tikilmiş naxarı talvarı saxlayır. Məbəd 3 qapısı olmuşdur. Qapı üstləri yarım gövş şəkilli tağlarla bəzədilmişdir. Qapılar evyənla açılır. Qum məbədinin tikintisində əsasən yonulmuş çaydaşından istifadə olunmuşdur. Daxildəki konstruksiyaya işləri isə bişmiş kerpiclə tamamlanmış, damı kiremitlə örtülmüşdür. Memarlıq xüsusiyyətlərinə görə Qum məbədinin V əsrdə inşa olunmasında tədqiqatçıların fikri yekdildir.

Sirt qala 4 dairəvi bürc və tağbənddən ibarət olmuşdur. Təbii təsirlər nəticəsində qalaların 3 bürcü uçmuş və onlardan yalnız biri dövrümüzədək qalıb qalmışdır. İnşasında bişmiş kerpicdən, çay daşından və əhəng məhlulundan istifadə olunmuşdur. Tarix-memarlıq abidəsi kimi dövlət tərəfindən qorunur.

Sirt qaladakı "sirt" sözü də Azərbaycan dili baxımından arxaik sayılan leksik vahidlərdəndir. Qədim türk dillərində "hündür yer, təpə, tepelik, çox da hündür olmayan təpə (oğuzlarda)" mənasında işləndiyi göstərilir. Mahmud Kaşğarının "Oğuzlar bayır və yoxuş kimi yerlərə kiçik dərələrə dahi "sirt" deyirlər" qeydindən də məlum olur ki, bu söz, əsasən oğuz qrupu türk dilləri üçün daha xarakterik olmuşdur. Həmin sözə Azərbaycan dilinin bəzi dialekt və şivələrində də rast gəlinir.

Sirt sözü "yoxuş" mənasında isə indiyə kimi, əsasən, tat dilinin bir sıra ləhcələrində mühafizə edilmişdir. Görünür, ister Quba rayonundakı Sirt Çiçi, ister Qəbələ rayonundakı Sirt Yengicə və istersə de Şəki rayonu ərazisindəki Sirtyard dağ zirvələrinə əlavə edilən sirt sözü məhz "yoxuş" mənasında işlənmişdir. Bunu Sirt qalının yoxuşda yerləşməsi də təsdiq edir.

Yeddi kilsə monastır kompleksi və mamırlı şlalə

Ləkit kəndi isə Qax rayonunun şimal-qərbində, Qax şəhərindən 16 kilometr aralı dağətəyi ərazidə yerləşir. Bəzi tədqiqatçılara görə, Ləkiti Böyük Qafqaz dağlarının cənub etəklərində, əsasən Samur çayı hövzəsində, o cümlədən Qafqaz Albaniyasında yaşayış qədim lək, lək tayfasının adı ilə bağlıdır. Ləqlər haqqında ilk məlumat hələ qədim zamanlardan Strabon, Feofan, Plutarx və başqa antik müəlliflər vermişlər. Azərbaycanda lək

komponentli toponimlərin yayılma arealı çox genişdir. Lək etnosu Cənubi Azərbaycan, Türkiyə və Qərbi Azərbaycan ərazisində də yayılmışdır. Bu faktın çıxış ədəni tədqiqatçılar qədim yaşayış yerinin adının türkdilli lək etnonimindən və qədim türk dillərində cəmlik bildiren - it şəkilindən ibarət olub, "ləklər" mənasını bildirdiyini sübut edir.

Ləkit kəndi ərazisində turistlərin böyük marağına səbəb olan təbii abidəsi hesab olunan mamırlı şlalə, inşası tarixləri Qafqaz Albaniyası dövrünə aid edilən xristian məbədləri yerləşir.

V əsrdə tikilmiş dairəvi məbəd qalıqları Ləkit kəndindən 1 kilometr aralı, Ləkit çayının yatağının kenarında qalmışdır. Məbəd elmi cəhətdən öyrənilməsi və bərpa işləri XX əsrin 40-cü illərində P.D.Baranovskinin rəhbərliyi ilə aparılmışdır. Məbəd ətrafı meşələkləndirilmişdir. Dairəvi formada tikilmiş məbəd diametri 22 metrə çatan zal ilə əhatələnmişdir. Məbədə qərb tərəfdən 3 giriş olmuşdur. Şərq tərəfdən bitişik 2 cübbəxanadan daxil qapılar qoyulmuşdur. Cübbəxanadan birinin qurbangah, digərinin isə ruhani hücrəsi olduğu güman edilir. Divarlar çay daşından hörülmüş, məbəd daxilindəki pilonlar və sütunlar bişmiş kerpicdən tikilmişdir. Baş tağların və xarici söykəncələrin tikintisində yerli əhəng daşından (şirin daş) istifadə edilmişdir. Məbəddən 30 metr aralıda turistlərin heyretinə səbəb olan, inşası V əsrə aid edilən tikilinin - hamamın qalıqları var. Məbəd həyatının daxilində təsərrüfat quyusunun və karvansara binasının yerləri də qalmışdır. Məbəd heyətinin qapıları qərb istiqamətində açılır. Tədqiqatçıların fikrincə, məbəd Bizans memarlığı üslubunda inşa edilmişdir. Bu, Suriyadakı Bosra

məbədindən sonra xristian məbədlərinin görkəmli nümunəsi sayılır.

Ləkit ərazisində Qafqaz Albaniyası dövrünə aid ikinci böyük tarixi-memarlıq abidəsi Ləkit kəndindən 1 kilometr şimala doğru Ləkit-Kötüklü kəndinə gedən yolun kenarında, dağüstü meşənin içərisində yerləşən Yeddi kilsə monastır kompleksidir. Monastır iki kilsə-bazilikadan və beş sövmədən (kiçik kilsə) ibarət olduğundan oradakı tikililərin sayına görə Yeddi kilsə monastırı adlandırılmış və inşa tarixi VI-VII əsrlərə aid edilir.

1980-ci ildə monastır ərazisində arxeoloq A.Qaraəhmədova arxeoloji qazıntılar aparmışdır.

Eyni plan həllinə və yaxın ölçülərə malik monastırın beş sövməsi kilsənin ətrafında tikilmişdir. 2006-cı ildə məbəd kompleksi ilə yaxından tanış olan mərhum tarixçi-jurnalist Murad Hacınin araşdırmalarına görə, Böyük Hun imperatoru Atillanın nəvələri Roma casuslarından gizlənərək Ləkitdə sığınacaqda olmuşlar. Monastırın heyətində təndir, şərq hissəsindəki kilsə binasının şimal tərəfində taxıl saxlanılan yeraltı tikili və təsərrüfat küpləri tapılmışdır. Monastır daxilində tikililərin araşdırılmasının nəticələri rahiblərin bir növ natural təsərrüfat həyat keçirdiklərini göstərir.

Kompleksin qərbində yerləşən üç zala malik bazilika formalı digər məbəd daxilində üç apside və apsidaya toxunan günbəzaltı dördküncü tikili mövcuddur. Qərb tərəf küncündə ruhani otağı və qurbangah yerləşən bazilikanın uzunluğu 24 metr, eni 13,8 metrdir. Kompleksin qərb hissəsindəki həmin kilsə özünün fəaliyyəti dövründə çoxsaylı dəyişikliklərə məruz qalmışdır. Məbəd daxilində aparılan arxeoloji qazıntılara əsasən müəyyən olunmuşdur ki, XII-XIII əsrlərdə həmin binadan məscid kimi istifadə edilmişdir.

Ləkit kəndində bu gün İslam faktorunun mövcudluğunu sübut edən çay daşından və əhəng məhlulundan tikilib. Məscidin heyətindəki mezarlar və onun divarlarına hörülmüş başdaşları epigrafi alim M.Nemətova tərəfindən tədqiq edilmişdir.

Məscid binasından solda mövcud olan qəbirər üzərində mürəkkəb kompozisiyalı nəbati ornamet və kitabə motivləri ilə çox nəfis surətdə işlənmiş, gözəl süsləndirilmiş, naxş xətləri yazılmış kitabələrə malikdir. Birinci qəbir 1778-ci ildə vəfat etmiş Hacı Vəli, ikinci qəbir isə vəfat tarixi 1787-ci ilə aid edilən Hacı Ramazan İbn İsmayil adlı şəxslər dəfn edilmişdir.

Məscidin cənub-şərq fasadında yerdən üç başdaşlı hörülmüşdür. Bu da həmin yerdə alimlərin dəfn olduğunu göstərir. Məscidin divarına hörülmüş başdaşlarının kitabələrindən məlum olur ki, bunlar Hacı Yaqub Əfəndi, Qazi Məhəmməd Əfəndi və Molla Sultan adlı şəxslərə aiddir. Onların vəfat tarixləri isə 1858, 1891 və 1892-ci illərə aid edilir. Ləkit cəməsinin üzərində kitabə yoxdur. Onun tarixini, ətrafda dəfn olunmuş şəxslərin epitaflarındakı tarixlərə əsasən təqribən müəyyən etmək mümkün olmuşdur. Cəmə ehtimala görə, XVIII əsrin sonlarında fəaliyyətə başlamışdır. Nəzdində mədrəsə olmuş və adları çəkilən şəxslər mədrəsədə dünyəvi və dini elmlərdən dərs demişlər. Həmin şəxslər vəfat etdikdə elə məscidin heyətində dəfn edilmişlər. Yaxşı təmir olunmuş Ləkit məscidindən bu gün də istifadə olunur.

Turizmin inkişafı ilə əlaqədar məbədlər diyarı - Qax bölgəsinə turistlərin artan marağını nəzərə alaraq abidələrin mühafizə zonaları, keçidlər, girişlər abadlaşdırılmışdır. Ümumiyyətlə, Qaxda abidələrin çoxluğu, bioloji müxtəlifliyin zənginliyi kəndlərdə ekoturizmin, kənd yaşayış turizminin inkişafına səbəb olmuşdur. Rayonun ərazisində komfort iqlim müddətinin uzunluğu, füsunkar dağ yamaqları, bol sulu və meşəli dərələri ilə bənzərsiz landşaftı turizmin müxtəlif sahələrinin inkişafı üçün böyük perspektivlər yaradır.

Əli SƏLİMOV,
"Azərbaycan"

● Əlaqələr genişlənir

Ölkəmizə 200 mindən çox çinli turist gələcək

Çinin Şanxay şəhərində 84 ölkədən 800-dən çox şirkətin iştirakı ilə keçirilən "ITB China" beynəlxalq sərgisində Azərbaycan nümayəndə heyəti də iştirak etmişdir. Ölkəmizi bu sərgidə Heydər Əliyev Beynəlxalq Hava Limanı, "Azərbaycan Hava Yolları", Bakı Konqres Mərkəzi, "Silkway Travel", "Flame Travel", "HIS", "China Travel" və "Turizm.az" şirkətləri təmsil etmişdir.

Sərgidə Çin bazarı üçün ölkəmizin turizm potensialı ilə yanaşı, yeni məhsullar da nümayiş etdirilmişdir. Qeyd edək ki, 2018-ci ilin dekabr ayından Çində fəaliyyət göstərən rəsmi turizm nümayəndəliyi tərəfindən Pekin, Şanxay və Qunaçjou kimi böyük şəhərlərdə Azərbaycanın turizm potensialının tanıtılması istiqamətində fəal iş aparılır.

Cari ilin yanvar ayında Azərbaycan Turizm Bürosu, "Azərbaycan Hava Yolları" və ÇXR-in aparıcı turizm şirkəti "ETI-Holidays" arasında üçtərəfli anlaşma memorandumu, mart ayında

isə "Azərbaycan Respublikası Dövlət Turizm Agentliyi və Çin Xalq Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi arasında çinli turistlərin Azərbaycan Respublikasına qrup səfərlərini sadələşdirməsi haqqında Anlaşma Memorandumu" imzalanmışdır. Razılaşmaya əsasən, yaxın illərdə ölkəmizə gələcək çinli turistlərin sayının 200 mindən çox olacağı ehtimal edilir. Buna səbəb ilk növbədə cari ilin aprel ayında Prezident İlham Əliyevin Çində keçirilən "Bir kəmə, bir yol" beynəlxalq forumunda iştirakıdır. Forumda dövlət başçısının çıxışından irəli gələn məsələlərin icrası çərçivəsində Dövlət Turizm Agentliyi və ÇXR Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi arasında imzalanmış anlaşma memorandumu hər iki ölkə arasında turizm əlaqələrinin intensivləşdirilməsi istiqamətində atılan mühüm addımlardandır. Görülən işlərin nəticəsində ki, cari ilin ilk 4 ayı ərzində ötən ilə müqayisədə ölkəmizə gələn çinli turistlərin sayında 50 faizdən çox artım müşahidə olunub.

Rəhman SALMANLI,
"Azərbaycan"

● Xoş istirahət

Lənkəranın turizm potensialı genişlənir

Lənkəranın əlverişli coğrafi mövqeyi, iqlimi, flora və fauna müxtəlifliyi, dəniz sahilində yerləşməsi, mədəni-tarixi irsi, ləziz mətbəxi, yüksək qonaqpərvərlik ənənələri turizmin inkişafı üçün böyük perspektivlər yaradır. Azərbaycanın "Cənub mirvarisi" adlandırılan Lənkəran gündəgünə gözəlləşir, əsl turizm mərkəzi kimi tanınır.

Lənkəran Turizm İnformasiya Mərkəzi tərəfindən Azərbaycan, rus və ingilis dillərində rayonun turizm potensialını əks etdirən bukletlər, flayerlər, təqvimlər çap edilmişdir. Mərkəzi ətrafında mərkəzlərdən birinə çevrilib.

Bölgədə ilin bütün fəasillərində Lənkəran, Lerik və Astara rayonlarını əhatə edən

Lənkəran Turizm İnformasiya Mərkəzi tərəfindən Azərbaycan, rus və ingilis dillərində rayonun turizm potensialını əks etdirən bukletlər, flayerlər, təqvimlər çap edilmişdir. Mərkəzi ətrafında mərkəzlərdən birinə çevrilib.

Turist axını nəzərə alınaraq obyektlərdə xidmətin səviyyəsi yüksəldilib. Mehmanxanalarda və mehmanxana tipli obyektlərdə əcnəbi turistlərin qeydiyyatının yeni norma və qaydaları tətbiq olunur. Lənkəran Şəhər İcra Hakimiyyəti və Lənkəran Turizm İnformasiya Mərkəzinin təşkilatçılığı ilə cənub bölgəsinin turizm potensialını əks etdirən fotoşəkillərdən ibarət təsəvvürlü, əl sənətkarlıq nümunələri sərgiləri və əyləncəli proqramlar təşkil edilir. Yerli sənətkarların hazırladığı sənətlər xarici turistlərə satılır.

Sağlamlıq və digər turizm növlərinin təbliği və inkişafı məqsədilə Hirkan Milli Parkında ekoturizm marşrutları üzrə gəzintilər təşkil olunur. Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi və Çexiya Respub-

İlqar ƏZİMOV,
Lənkəran Turizm İnformasiya Mərkəzinin direktoru

Mədəniyyət

● Tarixləşən heykəllər

Cazibədar, əzəmətli Xan qızı

...Siyasi gərginliklərdən artıq bir dövrdə xan ailələri üzərində nəzarətin gücləndirilməsi, baş verən faciələr, bitib-tükənməyən qaygılar... Həyat onu dönə-dönə sınağa çəkdi. Taleyinə yazılanların, başına gələnlərin ən ağır isə on altı yaşlı oğlu Mir Abbasın itkisi oldu. Mehdiqulu xanın yeganə övladı, Azərbaycanın gözəl Qarabağının igidlər yetirmiş Cavanşirlər nəslinin mürdəna qızı Xurşudbanu Natəvan bu dünyadakı dördlərin ən ağırlığını yaşadı. Övlad dərdi dərmanı olmayan könül yarasına döndü. Qüsbəsi, kədəri həzrin-həzrin misralardan boy verdi. Qələmlə, kağızla dərldədi:

Yenə ya rəb, ne qəmginindir mənim bu sad olan könülüm, Rumuzi-əşqdən ağah olub, usta olan könülüm,

- dedi. Bir də dardını, kədərini çəkdiyi rəsmlərdə ifadə etdi...

Qarabağ xanlığında böyük nüfuzlu malik, nəsil-nəcabətine, şərəfinə sadıq, mənəvi Xan qızının ömrünün son illəri belə keçdi. Dərdləri mehzun baxışlarında, çüskül qəlbində yurd aldı. Amma o, bu faciələrin içində də öz mübarizliyini, mətinliyini qoruyub saxladı. El-obasını, xalqını düşündü, elindən gələn köməyi ehtiyacı olanlardan esirgəmədi.

Taleyi kəsməyə, mənəvi yükü ağır olan Xan qızını tarix yaddaşında belə saxladı. XIX əsrdə yaşayıb-yaratmış Azərbaycan ədəbiyyatının istedadlı nümayəndələri arasında öz dəst-xətti ilə seçilən Xurşudbanu Natəvana yeni ömür - abidə ömrü vermək istəyən heykəltəraş da bütün bunları nəzərə almalıydı...

Bakı XX əsrin ortalarında...

1950-ci illər idi. Böyük Vətən müharibəsinin acı nəticələrini aradan qaldırmaq üçün SSRİ-nin tabeliyində olan bütün respublikalarda həyata keçirilən quruculuq işləri davam etdirilirdi. O zaman Azərbaycanın paytaxtında da nəzərdə tutulan işlər görüldü. Bakı şəhər İcraiyyə Komitəsinin sədri Əli Şeyxbəyov heykəltəraşlığın inkişafına və şəhərdə abidələrin ucaldılmasına da xüsusi diqqət göstərdi. Yeni-yeni memarlıq və heykəltəraşlıq nümunələri şəhərlərin hüsünü bəzəyirdi.

Böyük coşğu ilə həyata keçirilən işlər istedadlı heykəltəraşlara həm öz bacarıqlarını nümayiş etdirməyə, həm də arzularını həyata keçirməyə meydan verirdi. Onlardan biri də Ömer Eldarov idi. O, Azərbaycan Rəssamlıq Məktəbinin heykəltəraşlıq bölməsini bitirdikdən sonra Leningradda (indiki Sankt-Peterburq) gedərək İ.Y.Repin adına Rəngkarlıq, Heykəltəraşlıq və Memarlıq İnstitutunun heykəltəraşlıq fakültəsində təhsil aldı. Bakıya qayıtdıqdan sonra böyük həvə ilə çalışan gənc heykəltəraş çox keçmədi ki, həmkarlarının rəyini qazandı. Onu Azərbaycan Bədii-İstehsalat Kombinatı nəzdində fəaliyyət göstərən bədii şuraya üzv seçdilər.

Bir gün rəssam Heydər Cəbbarlı öz əsərini şuraya təqdim etdi. O, yağlı boya ilə çəkdiyi portretə milli geyimli qadın Xurşudbanu Natəvanı ovladı. Heydər Cəbbarlı şairənin şəklini geniş yayımladıqca nəzərə alaraq onun tək və övladları ilə çəkdiyi fotoları da gətirmişdi. Beləcə, şura üzvlərini çətinlikdən qurtardı. Onlar bu fotoları Heydər Cəbbarlının çəkdiyi rəngkarlıq əsəri ilə müqayisə edərkən nəticədən razı qaldılar.

Qızıl Fondada daxil edilən əsər

Bədii şuranın həmin toplantısı Ömer Eldarov üçün unudulmaz oldu. Fotolardakı qadın nüfuzlü baxışları, vüqarı duruşu ilə gənc heykəltəraş öz cazibəsinə saldı. Natəvanın heykəl-portretini yaratmaq fikrinə düşən Ömer Eldarov Nizami adına Ədəbiyyat Muzeyinin foto-arkivindən Heydər Cəbbarlıya gördüyü fotoların surətini aldı və işə başladı. Şairənin portretini gildən hazırladıqdan sonra onu mermərdə yondu.

● Abidələrimiz

Əlinçə qalası

Naxçıvan-Marağa memarlıq məktəbinin ən gözəl nümunələrindən biri Əlinçə qalasıdır. Yazılı mənbələrdə XI-X yüzillərdə inşa edilən, "Alıncaq", "Alancıq", "Əlinçək" və "Əlinçə" şəklində çəkilən qala Naxçıvan-Culfa yolunun kənarında, Əlinçəçayın sağ sahilində yalçın dağ üstündə yerləşir.

Həmin günlərin birində heykəltəraşların çalışdığı emalatxanaya Azərbaycan SSR Ali Sovetinin sədri Mirzə İbrahimov gəldi. Məqsədi paytaxtda ucaldılacaq başqa bir abidənin hazırlığına baxmaq idi. Xurşudbanu Natəvanın mermər üzərində təsvirini də gördü. Ömer Eldarovun əsərini çox bəyənen Mirzə İbrahimov o vaxtdək Bakıda Xan qızına heykəl qoyulmadığını söylədi. Belə bir abidə hazırlamaq üçün istedadına inandığı gənc heykəltəraşın razılığını aldı.

Ömer Eldarov abidə üzərində dörd il çalışdı. Görkəmindən məğrurluq, qürur yağan qəhrəmanın gözəlindəki lal kədər gənc heykəltəraşa güclü təsir göstərmişdi. Bu təəsürlərlə o, Xurşudbanu Natəvanın mənəvi çirpintilərini, mübarizliyini, sevgi və kədərini böyük ustalıqla təsvir etdi. Müəllif çətin bir işin öhdəsindən gəldi. Şairənin heykəlinə həm milli xüsusiyyətlər, həm də müsəlman qadınlarına xas cəhətlər əksini tapdı.

Yer seçimi də maraqlı və diqqətçəkici oldu. Şairənin abidəsi paytaxtın mərkəzi küçələrinin kəsişməsində qoyuldu. Ətrafında klassik memarlıq nümunələrinin olması əsərə uyumluluq yaradıdı. Nəhəng kinoteatrın fonunda da heykəl görünməz olmadı. Əksinə, öndən baxanda kinoteatr sanki heykəlin bir hissəsinə, onu tamamlayan elementə çevrildi.

Şairənin abidəsi o qədər də hündür olmayan binaların əhatəsində, "Azərbaycan" kinoteatrının fonunda bütün gözəlliyini, cazibədarlığını nümayiş etdirə bildi. Əsəri ərsəyə gətirənlər - heykəltəraş Ö. Eldarov, memarlar E. İsmayılov və F. Leonteva üzərlərinə götürüldükləri vəzifəni diqqətlə, dəqiqliklə yerinə yetirdilər. Dar küçələrin ölçüsünə uyğun olaraq çox da uca qurulmayan heykələ hansı rəqəsdən baxılarsa, görünməz nöqtəsi zəifləmir. Millilik yalnız Xan qızının dəbdəbəli paltarında, kələqayışında, əlindəki qələmdə əks olunmuşdu. Abidənin yerləşdirildiyi qranit kürsülük də milli ornamentlə bəzələnmişdi.

1960-cı ildə abidənin açılış mərasimi keçirildi. Əsər yalnız müəllifinin - görkəmli heykəltəraş, akademik Ömer Eldarovun deyil, bütün Azərbaycan heykəltəraşlığının şah əsərlərindən biri oldu. Mütəxəssislər tərəfindən yüksək dəyərləndirilən abidə heykəltəraşlıq sənətinin Qızıl Fonduna daxil edildi. O vaxtdan təsviri sənətin müxtəlif növlərində Xurşudbanu Natəvana həsr olunan neçə-neçə əsər yaradılsa da, bu abidə birinciliyini saxladı.

Paytaxtın əbədi sakinlərindən biri

Bu gün də Bakının izdihamlı yerlərindən birində qərar tutmuş "Xurşudbanu Natəvan" abidəsi Şərq qadınının ruhundakı necibliyi, incəliyi, hassaslığı nümayiş etdirir. Beləcə, şairə altmış il əvvəlki kimi, paytaxtın ən gözəlgəlimli yerlərindən birində öz möhtəşəm kürsüsündə əyləşərək gəlib-gedənləri "seyr edir". Sanki indicə carlanacaq və duyğularını kağıza köçürəcək. Bu misraları pıçıldayacaq:

Qoyubdur intizarında, necin gəlməz, necin gəlməz?
Həmişə ahu zarında, necin gəlməz, necin gəlməz?

Beləcə, fikir dəryasına qərq olmuş Xan qızı öz düşüncələrlə baş-başdır. Axiş keçən zaman qoşulmuş insanlar yanından ötüb keçirlər. O isə öz yerindədir. Hər zamankı kimi gözəl, cazibədar, əzəmətli...

Zöhrə FƏRƏCOVA,
"Azərbaycan"

● Milli geyimlərimiz

Azərbaycan xalqının milli geyimləri maddi mədəniyyət nümunələrindən sayılmaqla, özünə xas olan xüsusiyyətləri əks etdirir və etnik nişanələrə aiddir. Azərbaycan XVII əsrdə Yaxın Şərqi ən böyük ipəkçilik ölkəsi kimi tanınırdı. Şirvan burada ən iri ipəkçilik əyaləti idi. Bundan başqa, Şamaxı, Basqal, Gəncə, Şəki, Şuşa rayonlarında da ipəkçilik istehsal inkişaf etdi. Bu rayonlarda ipəkdən çox bəzəkli, naxışlı, zərif qadın baş örtükləri istehsal olunurdu.

qara, tünd göy sətın, atlas, çitdən, hər iki tərəfi açıq, ensiz örtük şəklində tikilirdi. Onu başa lent şəklində bağlayırdılar. Çutqu bağlamaq ev və çöl işləri görmək üçün daha rahat sayılırdı. Çutqu həm də gigiyenik cəhətdən əhəmiyyətli idi. Üstündən yayılmaq və ya ipək, pambıq örtüklər örtərdülər. Azərbaycan çutqu əsasən ötən əsrin 40-ci illərində yığılıb.

Milli kişi geyimləri: əzəmət, qürur və ciddilik rəmzi

Kişilərin milli geyimlərinə gəlincə, onu dəyə bilirik ki, zaman-zaman dəyişən üst köynək, axmal, qaba və çuxadan (çiyinüstü) ibarət olub.

yayılmış ayaqqabı növü dabanlı (polulu başmaq, məxməri başmaq), arxa hissəsi olmayan, dikburun dəri başmaqlar idi. Onları tikdirmək üçün şəhərlərdə çəkməçilərə sifariş verirdilər. İrandan gətirilən tumac, məxmər və ya dəridən tikilmiş başmaqları həm kişi (mərdanə başmaq), həm də qadın (zənənə başmaq) geyirdi.

Bakı və Abşeronda kişilər, əsasən, dabansız yüngül yay çustlarından istifadə edirdilər. Dübəndi adlanan bu ayaqqabılar meşindən tikilirdi. Onlar iki iplə bağlanırdı və gündəlik ayaqqabı hesab olunurdu. XX əsrin əvvəllərində yerli ayaqqabı Avropadan gələn növlərlə sıxışdırıldığından çəkməçilərin sayı da kəskin surətdə azaldı. Xrom çəkmələri son illərə qədər həm hərbiçilərin, həm də aşıqların

tən, parlaq, gözəl və mürəkkəb rəsmlər, dolğun rəng əhəngi ilə zəngin idi. Əksər hallarda kişi corabları sadə naxışlı, ağ, qara və s. olurdu. Corabların regional üzrə müxtəlif növləri mövcud olsa da, toxunma üsulları bir-birindən seçilmir, yalnız naxışlarla fərqlənirdi.

Azərbaycanın milli geyimləri uzun sürən və çox mürəkkəb inkişaf yolu keçmiş maddi və mənəvi mədəniyyət nümunələrindəndir. Milli geyimlər bir çox muzeylərdə qorunub saxlansa da, onların restavrasiyası və tikilməsi ilə məşğul olan sənətkarlar, demək olar ki, barmaqda sayılacaq qədər azdır. 2009-cu ildən bu işlə məşğul olan Bakı Milli Geyim Evi ölkəmizdə belə də yeganə ünvandır ki, burada hər yaş üçün milli geyimlər tapmaq mümkündür. Milli Geyim Evinin rəhbəri Kəmal Vəliyev bildirir ki, onlar bu işə 20 geyimlə başlayıb. Bu gün isə buradan hamı geyinə bilər.

Kollektiv Novruz bayramında milli geyim sənəti qeyri-adi. Danışqanarı Milli Parkda 70 geyim sənəti. Azərbaycan Dövlət Rəqs Ansamblı milli geyimlərin nümayişində yaxından iştirak edir.

Hər ilin mart ayında milli geyimlərimiz nümayiş etdirilir

Bu, artıq bir ənənəyə çevrilib. Maraqlısı odur ki, ayın tarixinə uyğun olaraq, 15 nəfər gənc milli musiqi sədaları altında geyimləri təqdim edir. Dünyanın bir çox ölkələrində - qardaş Türkiyədə, eləcə də Amerika, Çin, Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri, Avropa, Rusiya və s. dövlətlərdə sərgilənən milli geyimlərimiz insanları heyran qoyur.

Hər bölgənin özünün geyimi olduğu kimi, fərqli kəsimi, bəzəyi də var. Məsələn, Qarabağ paltarlarının üst və alt parçası eyni olur. Bakıda tamamilə başqa cürdür. Qarabağ yalxalıqları oyma yaxa, qonçə yaxa, buta yaxa çox gözəldir. Bunları gəncilər geyir. Bəzən köhnə kəsimləri saxlamaqla geyimlərə də yenilik gətirilir. Ən əsası odur ki, Bakı Milli Geyim Evinə çalışanlar gənclərdən ibarətdir.

Könül Vəliyevə fərəhə bildirdi ki, bu gün keçmiş, etnoqeyimlərə bir qaydışı var: "Buna görə də biz milli geyimləri yaşatmaq bərabər, naxışları da gündəlik geyimlərimizə köçürə bilirik. "Gözəllik onsuz da, doqquz dundur". Bu fikir əslirini sınağından çıxıb. Bəli, milli geyimi daşımaq üçün gözəllik, qamət, şuxluq da lazımdır.

Məhəmməd NƏRİMANOĞLU,
Ağəli MƏMMƏDOV (foto),
"Azərbaycan"

"Gözəllik ondur, doqquzu dundur"

Milli qadın geyimlərimiz

"Gülüm" tikiş sənətinin modeler-dizayneri Mətanət Nəcəfova ilə söhbətdən məlum oldu ki, o zamanlar geyimin stili, adətən, onun yaşının ailə vəziyyəti və yaşını əks etdirirdi: "Subay qızların geyimləri qadınlarınkindən fərqlənirdi. Cavan qızlar daha parlaq və çux geyinirdilər. Kişi və qadın geyimləri Azərbaycanın bütün etnik, tarixi zonalarında eyni idi. Bununla belə kişi geyimləri ziyəsindən mənsub olduğu sınıfa də əks etdirirdi. Öz formasına görə böyüklərlə uşaqların geyimi eyni olsa da, bəzi xüsusiyyətləri və ölçüsü ilə fərqlənirdi".

Həmsöhbətimizin fikrincə, Azərbaycan qadın tarixinin bir hissəsini təşkil edən milli geyimlərdə xalq yaradıcılığının bədi xüsusiyyətləri, bəzək əşyaları, toxuculuq və s. əks olunur: "Təəssüflər olsun ki, bu gün milli geyimlərimiz unudulmaq təhlükəsi qarşısındadır. Ona görə də onları bərpa etməklə yeni nəsli sevdirməliyik".

Mətanət Nəcəfova onu da bildirdi ki, tirmə, məxmər və bir neçə növ ipək parçadan tikilmiş qadın geyimləri bəzi xüsusiyyətlərinə görə müxtəlif cür adlanırdı: "gülcə" - astarlı olmaqla yanaşı, tirmədən, məxmərdən, "baharı" - ən çox məxmərdən, "kürdü" - tirmə, məxmər parçadan tikilərək, xəz dəri və six naxışlarla, tirmə və məxmərdən tikilən eşməyin isə ətəyi və qolları xəz dəri və qızılı şəbəkə torla bəzədilirdi".

Milli geyim dəsti deyəndə, baş geyimləri və ayaqqabılar, zərgerlik məmulatları nəzərdə tutulur. Cəlbədiç, gözəl, rəngarəng olan qadın baş geyimlərinə kələqayılar, çalınlar, ləçək, örpək, çadra və s. daxildir. Bu geyimlərin geniş yayılan növlərindən biri ipək kələqayıdır. Yaşlı qadınlar açıq sarı - qəhvəyi, açıq mavi rəngli kələqayı örtər, müxtəlif cür bağlayırdılar. Qadın papağı adlanan təsəyin naxışlarının növünə görə müxtəlif adları mövcuddur: mirvəri papaq, qızılı papaq, ay-ulduluq və s. Qadın geyiminin elementlərindən biri də baş sığı - çutqu olub. O,

Arxalıq ipək, atlas, kişmir, mahud, sətın parçalardan, qaba isə çiyinüstü üst geyim olmaqla, tirmədən tikilirdi.

Türban əmmamə (çalma növü) deməkdir. Ölkəmizdə ağ türban geniş yayılmışdır. Ali ruhani təbəqəsi əsasən yaşıl əmmamə geyinirdi. XIX əsrin sonu, iyirminci yüzilliyin əvvəllərində Azərbaycanda kişi və qadın ayaqqabılarının bir neçə növü mövcud olub. Azərbaycanlılar, xüsusən kəndlilərin arasında ən çox yayılmış ayaqqabı növü olan çarıqlar qaramalın dərisindən, ya da daha mükməml üsulla emal olunmuş dəridən - aşıllanmış gəndən tikilirdi.

Sonuncular daha bahalı idi və onları varlı kəndlilər, xam dəridən hazırlananları isə kasıblar geyinirdi. Çarıqları yun corabların və ya pambıq parçadan dolmalarını (patava, dolaq) üzərindən geyinirdilər. Təkburun, şirazi, qızqaytaran, şatırı, quşburun, şirvani, kalmalı, şirmai və s. çarığ növləri olub. Çarıqlar iki növ bağla bağlanırdı: hürmə yun (toxunma bağ), ya da əyilmiş (eşmə) bağla.

Digər ayaqqabı növü yüngül çust idi ki, onları çox vaxt qara tumacdan tikirdilər. Hər iki cinsin yumacda-ləri üçün, xüsusən şəhərlərdə ən çox

rın ayaqlarında görmək mümkün idi. İkinci Dünya müharibəsi dövründə o, daha çox dəbdə olub.

Naxışlı yun və pambıq corablar

Azərbaycanda elə bölgə yox idi ki, orada ellə toxunan corab geyinməsinlər. Corabları qadınlar toxuyurdular. Xammal kimi həm qoyun, həm də dəvə yunundan istifadə edirdilər. Dağlıq ərazilərdə uzunboğaz, mulla-yun iqlimi olan yerlərdə isə qısa-boğaz corablar toxunurdu. Corablar həm adi, həm də tantənəli günlər üçün nəzərdə tutulurdu. Bəzəkli corablar satışa çıxarıldı, onları kənd təsərrüfatı məhsullarına da dəyişirdilər. Həmin corablar bu gün ya paytaxtın Bakının içərişəhərində, sərgi-sa-tışlarda, ya da ayrı-ayrı ailələrdə yaşlı nəslin ayaqlarında görmək mümkündür.

Qarabağda xalça ornamentləri ilə toxunan "gəbə corabı", adətən, gəlinin çehizində olardı ki, onların gözəlliyinə xüsusi diqqət yetirirdilər. Ən yaxşı corab nümunələri nəsil-nəslə keçirdi. Kişi corablarından fərqli olaraq qadınların geyindikləri, adə-

Atəşgah

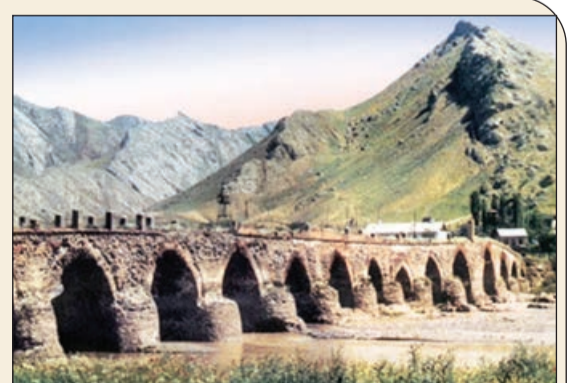
Od məbədi olan "Atəşgah" Bakının 30 kilometrliyində, Abşeron yarımadasının Suraxanı qəsəbəsinin cənub-şərqində yerləşir. "Atəşgah" XVII-XVIII əsrlərdə təbii qazın çıxdığı əbədi sönməz alovların yerində inşa edilmiş od məbədidir. Məbədinin ən erkən tikilişi olan tövlə eramizini 1713-cü ilə aiddir, mərkəzi məbəd-səcdəgahı isə 1810-cu ildə tacir Kaçanaqaranın vəsaiti ilə tikilib.

Suraxanı "Atəşgah"ı məbədinin özündən, hind güşənişinlərinin hücrələrindən və zəvvarlar üçün otaqlardan ibarət idi. Atəşgahı bu abidəni sifariş vermiş hindlilərin planı üzrə yerli ustalar inşa ediblər.

Atəşgah quruluşu baxımından şəhər karvan-saraylarına oxşayır. Abidə memarlıq üslubuna görə hələ Midiya dövründən Azərbaycanda yayılmış od səcdəgahlarının tikinti ənənələrini əks etdirir, bəzi hind məbədlərinin əlamətlərini özündə saxlayıb.

Xudafərin körpüləri

Tarixən Azərbaycanın qzeyi ilə güneyini birləşdirən bu körpü Cəbrayıl rayonu ərazisində yerləşir. Xudafərin Azərbaycan memarlıq sənəti tarixinin bəzəyi sayılan möhtəşəm tarixi abidələrindəndir. Araz çayı üzərində salınan iki Xudafərin körpüsü məlumdur. Onlardan birincisi "Baş Xudafərin körpüsü" adlanır, uzunluğu 130, eni 6, hündürlüyü 12 metrdir. İkinci körpü isə 15 aşırım-olmaqla uzunluğu 200, eni 4,5 metr, hündürlüyü 10 metrdir. Baş Xudafərin körpüsünün daha qədim olması ehtimal edilir. Belə ki, bu körpünün Əhəməni imperiyası zamanında ağacdan tikil-

məsi, Eldəgizlər dövləti zamanında isə daş və kərpiclə üzləndiyi güman edilir. H. Qəzvini yazır ki, Xudafərin körpüsü Məhəmməd peyğəmbərin yaxın adamı olan Bekir ibn Abdulla tərəfindən miladi tarixlə 736-cı ildə inşa etdirilib. Xudafərin körpüsünün Makedoniyalı İsgəndər, ya da Roma sərkərdəsi Pompey tərəfindən tikilməsi barədə də ehtimallar irəli sürülür.

Bu körpünün Hindistandan başlayaraq Yaxın və Orta Şərq ölkələri, Rusiya və Qərbi Avropa ölkələri arasında Azərbaycanın iqtisadi və mədəni əlaqələrinin inkişafında böyük əhəmiyyəti olub.

